

Lumină Lină

Revistă de spiritualitate și cultură românească

Gracious Light

Review of Romanian Spirituality and Culture

THE ROMANIAN INSTITUTE OF
ORTHODOX THEOLOGY AND
SPIRITUALITY
CAPELA SF. APOSTOLI PETRU
ȘI PAVEL

AN XXVII/ Nr. 2
APRILIE – IUNIE 2022
NEW YORK

INSTITUTUL ROMÂN DE TEOLOGIE ȘI SPIRITUALITATE ORTODOXĂ
Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel, New York
INCORPORATED IN AUGUST 1993
www.romanian-institute-ny.org

Președinte:
Pr. Prof. Dr. Theodor Damian
30-18 50th Street
Woodside, New York 11377
Tel./Fax: (718) 626-6013
E-mail: DamianTh@aol.com

Biserica:
14-22 27th Ave.
(14th Street/ 27th Ave.)
Astoria, New York
Subway N, W, bus Q 18

Revista *Lumină Lină* apare sub egida UZPR (Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România). Este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editorilor (ARPE). *Lumină Lină. Gracious Light*, a peer reviewed publication, is indexed and abstracted in World Laboratories and Scientific Resources Index and TLS Arhive.

Colegiul de redacție: Director: THEODOR DAMIAN, DamianTh@aol.com
Redactor șef S.U.A.: M. N. RUSU, nicrusu38@gmail.com
Redactor șef România: MIHAELA ALBU, malbu47@gmail.com
Secretar de redacție, tehnoredactare și paginare: CLAUDIA DAMIAN
Redactor: SORIN PAVĂL
Fotoreporter: ALEX MARMARA
Consilieri editoriali: DAN ANGHELESCU, GELLU DORIAN, IOAN GÂF-DEAC,
AUREL ȘTEFANACHI, MUGURĂȘ MARIA VNUCK, DAVID VNUCK

Contribuțiile pentru susținerea și publicarea revistei sunt binevenite și se scad la taxe. Ceurile pot fi făcute pe numele Institutului sau al Bisericii Sf. Ap. Petru și Pavel și trimise la adresa redacției:
Pr. Th. Damian, 30-18 50th Street, Woodside, New York 11377.

Revista este redactată trimestrial de către Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel și publică articole de teologie și spiritualitate, istorie, literatură și cultură, poezie și proză în limbile română și engleză.

Redacția revistei nu împărtășește neapărat ideile conținute în articolele publicate.

Materialele trimise spre publicare trebuie să fie dactilografiate la computer, cele în limba română cu caractere românești, și expediate prin e-mail (ca attachment). Textele republicate nu se înapoiază expeditorului.

Revista este distribuită în USA, România, Moldova, Ucraina, Rusia, Canada, Austria, Germania, Belgia, Olanda, Italia, Franța, Elveția, Spania, Suedia, Norvegia, Danemarca, Grecia, Cipru, Serbia, Ungaria, Israel, Australia.

ISSN 1086-2366

Lumină Lină • Gracious Light

Revistă de spiritualitate și cultură românească

An XXVII/ Nr. 2

Aprilie – Iunie 2022

TEOLOGIE

PR. PROF. UNIV. DR. THEODOR DAMIAN

Învierea Domnului, dovada supremă a
potențialului nostru existențial..... 7

MARCEL MIRON, *Doi frați* 10

ESEU

HORIA ION GROZA

Douăzeci și șapte de trepte și poezia pietrei 11

FLORENTIN POPESCU

Preambul la Centenarul Urmuz (27.III.1883 – 23.XI.1923)

Trei liceeni prieteni, predestinați literaturii:

V. Voiculescu, George Ciprian și Urmuz 15

DAN ANGHELESCU

Despre Beethoven și despre sufletul romantic al poeziei...
dar și despre aberațiile actualității 21

EUGEN D. POPIN

Amorul nostru, Nu voi reveni, E seară 28

Au fost vremuri, Ce-i aia iubire, Ai fost, Probabil 29

EMINESCIANA

POMPILIU CRĂCIUNESCU

Suferințele și moartea lui Eminescu: adevăr, eroare, anamorfoze.. 31

THEODOR CODREANU

Eminescu și a treia pradă imperială din pământul Moldovei 43

NICOLAE IOSUB

Familia Eminovici și credința 58

ANDREI ZANCA

Beat de om, Când, Și doar din solul 65

Îți văd surâsul, Adepții adevărilor 66

PROZA

ROXANA PAVNOTESCU

Vise, valuri, amintiri cu tata la 8 fără un sfert 67

BEDROS HORASANGIAN

Bazinul 70

ANGELA BURTEA

Ninsoare târzie 76

RODICA BRETIN

Tigrii visează în culori 78

GHEORGHE ANDREI NEAGU

Solfegiu 80

DANA OPRIȚĂ

Închipuie-ți, alfabet 84

În drum spre Lumină 85

Vinco, ere 86

CĂRȚI ÎN AGORA

MIHAELA I. RĂDULESCU

Cântecul iubirii

Iubirea ca un canion și ca un țipăt pe vârful muntelui

de Ștefan Dumitrescu 87

VIORICA POP

Hățișuri, de Vasile Pop – destin asumat 89

FLORENTIN POPESCU

Bucuriile scriitorului ajuns la senectute

Tăcutele iubiri de Nicolae Peneș 91

ADA STUPARU	
Anca Sîrghie – ambasadoare a culturii românești peste Atlantic	
<i>America visului românesc</i> , vol. III, de Anca Sîrghie.....	94
ION HAINES	
Marcel Miron - <i>Vise pe Tabor</i> , Editura Timpul, Iași, 2021	98
CRISTIAN W. SCHENCK	
<i>Pași poticniți, O, Doamne!</i>	101
MARIANA ZAVATI GARDNER	
<i>carte poștală din Tuvalu</i>	102

ISTORIE

PROF. UNIV. DR. NICOLAE MAREȘ	
Nicolae Titulescu – 140 de ani de la naștere	
Titulescu și Basarabia	103
PR. PROF. UNIV. DR. THEODOR DAMIAN	
„Eroi au fost, eroi sunt încă”	
Protopopul martir Eugen Munteanu	110
PROF. UNIV. DR. OCTAVIAN CIOBANU	
Vlahii din Bosnia medievală și religia lor	113
TANȚA TÂNĂSESCU	
Reședința de vară de la Brebu a lui Constantin Brâncoveanu ...	117
CRISTINA ONOFRE	
<i>Poema ‘naltei domnișoare, Dimineața, Soare-răsare</i>	120
<i>De-a înverzirea, Un dans, Amiaza, Peste ape, Am o poveste</i>	120
<i>Autoportret, Peste șesuri</i>	121

UNIVERSALIA

LUCIANO MAIA	
<i>Culorile câmpurilor viitoare</i>	
Prezentare și traducere de Elena Liliana Popescu.....	122

FAHREDIN SHEHU <i>Noi nu am cunoscut separarea</i> Prezentare și traducere de Elena Liliana Popescu.....	123
VASILICA GRIGORAȘ <i>The veil of obedience.....</i> <i>The birds of hope</i> Translated from Romanian by Alina Lavinia Grigoraș	124 125
PASSIONARIA STOICESCU <i>The beast and the bird, Identity</i> Translated from Romanian by Muguraș Maria Vnuck and David Paul Vnuck	126
HEINZ-UWE HAUS The threat of being canceled was an ever present reality for almost everyone. Richard Zipser's East German memoir in English <i>Remembering East Germany</i> by Richard Zipser	127

ANIVERSĂRI

THEODOR DAMIAN Mihaela Albu – 75	131
---	-----

LUCIA SAV <i>Splendoare</i>	134
--------------------------------------	-----

IN MEMORIAM

NARCIS ZĂRNESCU Despre Mihail Diaconescu sau despre cel ce a reușit să facă pustia roditoare	135
--	-----

PUNCTUL PE I

MIHAELA MALEA STORE A fi sau a nu fi... nostalgic	142
--	-----

RECENZII

RODICA GABRIELA CHIRA

Lucian Blaga et sa dernière muse de Anca Sîrghie 147

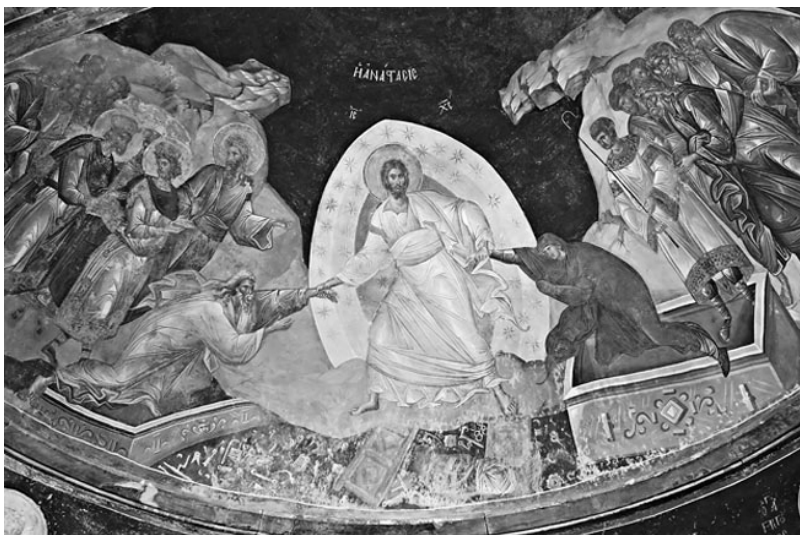
ADA STUPARU

„Versuri cu litera curată” -

Pietre albe, de Alexandrina Tulics 149

GALERIA SPIRITUS 152

ANUNȚURI 153

Biserica Chora, Istanbul

Cu alte cuvinte, cei ce cred în Învierea Domnului
știu pe ce drum merg, pe calea Învierii,
sunt scutiți de orice tip de confuzie valorică
ce caracterizează lumea noastră de astăzi,
sunt ca un nou popor ales care avansează
prin pustia lumii acesteia cu temeinica
încredințare că în Hristos noi toți cei credincioși
vom învia,
potrivit realistei și binevenitei doxologii:

Hristos a înviat din morți
cu moartea pe moarte calcând
și celor din morminte
viața dăruindu-le.

PR. PROF. UNIV. DR. THEODOR DAMIAN

Înviearea Domnului, dovada supremă a potențialului nostru existențial

„De ce căutați pe Cel viu cu cei morți?”
(Luca 24, 5)

Înviearea Domnului sună ca o goarnă care strigă „Deșteptarea”, trezirea din somnul cel de moarte, cum inspirat spun versurile marelui poet patriot Andrei Mureșanu (1816-1863). Chiar poetul intuiește aici că există un somn de moarte, deci, implicit și un somn de viață. Sigur că ideea de aici nu este legată de somnul obișnuit, și acesta poate fi spre moarte sau spre viață, ci de viața ca somn, ceea ce este cu totul altceva, iar această idee ne duce pe tărâmul existențialismului biblic și filosofic, în unele cazuri aflate în contradicție. De exemplu dacă filosoful german Martin Heidegger proclama că existența noastră curge spre moarte (*Sein zum Tode*), Înviearea Domnului nostru Iisus Hristos dovedește contrariul, și anume că existența noastră este menită să sfârșească nu în moarte ci în Înviere (*Sein zur Auferstehung*).

Desigur, aici trebuie clarificat ce se înțelege prin moarte și într-un caz și în celălalt. Interpretarea comuna (deși există și alte interpretări) a expresiei lui Heidegger este că moartea fizică este finalul, în timp ce învățătura Mântuitorului Hristos precizează că moartea fizică este nu finalul, ci pragul spre înviere și prin ea spre un alt stadiu existențial.

A trăi cu fața spre înviere înseamnă a înțelege că viața are valoare, că ea contează la Dumnezeu, de unde și demnitatea ei, a ființei umane; asta înseamnă a trăi într-o permanentă speranță (*dum spiro spero*) care devine temelie alegerilor morale pe care le facem cât trăim, mai ales știind din învățătura Domnului Hristos că viața de dincolo poate fi de bucurie sau de osândă, iar aceste stări existențiale, una sau cealaltă, depind tocmai de alegerile pe care le facem aici în viața pământească.

Dacă moartea este somn, căci mereu zicem cu Sf. Ap. Pavel despre cei plecați că au adormit, atunci cât poți să dormi? Orice somn are limite. Desigur, în funcție de vârstă, boli și alte considerente.

Dar chiar existențial vorbind, ca în referința paulină, și acolo trebuie o clarificare, o precizare.

Mântuitorul Hristos o face prin învierea Sa din morți, confirmând numeroasele referințe din Vechiul Testament, din religiile și filosofiele lumii, cu privire la faptul că nu se moare de tot (*non omnis moriar*, Horațiu). Deci și adormirea, la fel. Căci tot apostolul neamurilor explică faptul că cei

adormiți întru Iisus vor învia întâi (I Tes. 4, 14-16). Cu alte cuvinte, și în sensul acestui tip de „adormire” există o limită.

Și este deosebit de interesant și de frumos cum apare această idee, ca un fel de paradox, pe de o parte, și ca o realitate total nouă, pe de altă parte, în întrebarea îngerului către curajoasele femei mironosițe: „Pentru ce căutați pe Cel viu între cei morți?!” (Luca 24, 5).

Această întrebare fundamentală face aluzie și la diferite curente filosofice și religioase care considerau că după moartea fizică nu mai există nimic. De exemplu, saduhei credeau că nu există înviere, și în câteva conversații pe care le-au avut cu Iisus, potrivit Sf. Evangheliști, au ridicat această problemă.

Pe de altă parte, epicurienii, potrivit unei interpretări comune, dar de fapt, desprinsă de esența învățăturii lor, se zice că promovau ideea găsirii fericirii în *hic et nunc* (aici și acum) pentru că după moarte nu mai sunt plăceri (*edite et bibite, post mortem nulla voluptas*).

Interpretarea corectă a acestei fraze nu dă justificare interpretării populare, deși aceasta din urmă prevalează în mentalul colectiv.

Deci întrebarea îngerului adresează o reală confuzie existențială datorată depărtării lumii de Dumnezeu, mai precis pierderea ideii despre încrederea totală în Dumnezeu, pierdea ideii că Dumnezeu lucrează activ și permanent în viața omului, pierderea ideii că Dumnezeu este Dumnezeu!

Cu alte cuvinte, El face ce vrea, tu ești doar opera lui, obligația existenței tale este să auzi glasul Lui și să faci voia Lui. Fără negociere. Porunca e poruncă. *Dura lex sed lex*.

Bunăstarea însă, a adus omenirea la a crede că ea a făurit ceea ce a făurit, că rolul omului este mai important decât al lui Dumnezeu în felul cum a evoluat societatea, și astfel, puțin câte puțin, s-a ajuns ca omul să se pună pe sine în centrul acestei evoluții, marginalizându-L pe Dumnezeu. Omenirea și poporul ales îndeosebi, uitaseră de scoaterea din Egipt și peregrinarea în pustie timp de 40 de ani unde fără intervenția lui Dumnezeu s-ar fi ajuns la moarte sigură, la extincție.

Același lucru se întâmplă în zilele noastre în mare parte. Istoria se repetă. De aceea Învierea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, ca un necesar memento, este așa de importantă ca mesaj și ca eveniment fundamental pentru felul cum o înțelegem și cum ne trăim viața. Vorba Sf. Ap. Pavel: „Dacă nu credeți că Hristos a înviat, zadarnică este propovăduirea noastră, zadarnică este și credința voastră” (I Cor. 15, 14).

În acest context este interesant de remarcat faptul că unii caută garanții ale învierii în timp ce nu caută garanții ale zilei de mâine. Ziua de mâine, complet neasigurată, este luată ca un dat, în timp ce învierea este luată ca o poveste, ca o opțiune filosofică. Dar dacă cineva a trăit ziua de mâine, fără nici o garanție anterioară, unde este logica necredinței că învierea nu ne așteaptă, având temei Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, tot fără o garanție anterioară, în afară de însuși faptul Învierii Domnului nostru?

Claudiu Victor Gheorghiu, *Cina cea de taina*

Cu alte cuvinte, cei ce cred în Învierea Domnului știu pe ce drum merg, pe calea Învierii, sunt scutiți de orice tip de confuzie valorică ce caracterizează lumea noastră de astăzi, sunt ca un nou popor ales care avansează prin pustia lumii acesteia cu temeinica încredințare că în Hristos noi toți cei credincioși vom învia, potrivit realistei și binevenitei doxologii:

Hristos a înviat din morți
cu moartea pe moarte calcând
și celor din morminte
viața dăruindu-le.”

Doi frați

*Doi frați
ziua și noaptea
merg împreună:
între ei cărarea
se pierde în pustiu.*

*După un șir de dealuri nisipoase găsesc
un leș de om gol care zace
pe orizontala drumului.*

*Drumeții se opresc
la căpătâi ziua
și la călcâi noaptea
- măcar să-l îmbrăcăm
s-au sfătuit.*

*Dar nici noaptea
nici ziua nu se dezbracă
și timpul stă pe loc.*

*Dumnezeu se milostivește
și-l învie
să-și caute singur cămașa;
cei doi frați
pleacă mai departe
și se învinuiesc de zgârcenie.*

*Iar viul a plecat spre lumină
și s-a învelit cu întuneric.*

*Ziua nu-ți dă nimic
în ea doar te vezi
noaptea în taine te învelește
dar tot gol rămâi.*

HORIA ION GROZA

Douăzeci și șapte de trepte și poezia pietrei

Cartea *Douăzeci și șapte trepte ale realului*, publicată în 1969, a rupt șirul celor cincisprezece ani în care Noica fusese ostracizat de la orice prezență culturală. Pe când era în închisoare, înainte de amnistia generală din 1964, Noica a ieșit la raport și a cerut creion și hârtie pentru o carte de materialism dialectic. Trecând în gând prin toate filozofiile el a selectat 27 categorii care au marcat un câștig sigur și semnificativ în cunoaștere. Le-a numit trepte de înțelegere a Realului. Ele au fost: cinci „categorii” din Platon, zece din Aristotel și douăsprezece din Kant. Într-o sinteză originală Noica a grupat categoriile platoniciene (Ființă, Stare, Mișcare, Identitate și Alteritate) ca reprezentative pentru *Natura anorganică*, categoriile aristoteliciene (Ființă individuală, Cantitate, Calitate, Relație, Spațiu, Timp, Modalitate, Acțiune, Pasivitate și Pesiune) ca reprezentative pentru *Natura organică* și, în fine, categoriile kantiene (Unitate, Pluralitate, Totalitate, Existență, Inexistență, Limitație, Substanță, Cauzalitate, Comunitate, Posibilitate, Realitate și Necesitate) ca reprezentative pentru *Natura reflectată și Omul*. Aceste trei grupe (și categoriile din fiecare grupă) se organizează în ordinea citată, ierarhic, de la simplu la complex.

În sistemul său filozofic propriu, Noica distinge trei structuri categoriale: *Devenirea întru ființă* (teză), *Devenirea* (antiteză) și *Ființa* (sinteză). Aceste trei structuri nu sunt momente succesive de cunoaștere în care succesul elimină precedentul ci sunt modalități de organizare a părților într-un întreg. Ele alcătuiesc un ciclu care, odată ce atinge un nivel superior de înțelegere, generează un alt ciclu reluând aceeași organizare pentru un nou nivel de cunoaștere.

Dacă folosim sugestia lui Dragoș Popescu,¹ cele 27 de trepte ale Realului care se aranjează pe orizontală în direcția Natură anorganică → Natură organică → Natură reflectată, se dispun pe verticală în direcția categorialității lui Noica: Devenire întru ființă → Devenire → Ființă. Astfel, de pildă, primele trei trepte din fiecare grupă a treptelor corespunde celor trei categorii noiiciene: *Ființa* (natura anorganică), *Ființa individuală* (natura organică) și *Unitatea* armonioasă (natura reflectată a omului) corespund *Devenirii întru ființă*; *Starea* (anorganică), *Cantitatea* (organică) și *Pluralitatea* (reflectată) corespund *Devenirii*, iar *Mișcarea* (anorganică),

¹ Dragoș Popescu, „Sistemul devenirii întru ființă și sistemul rostirii filozofice românești ale lui Constantin Noica”, în *Revista de filosofie*, LXV, 5, pp. 399-406, București, 2018.

Calitatea (organică) și *Totalitatea* (reflectată) corespund *Ființei*. Și această așezare pe orizontală și verticală continuă pe mai departe cu celelalte triade. Această corespondență peste cele trei coloane ale fețelor universului - anorganic, organic și reflectat, ne dă posibilitatea de a înțelege într-un tot armonios întregul univers.

Deci putem merge astfel, firesc, de la *Anorganic*, cum ar fi piatra, la *Organic* și, mai important, la *Reflectat*, adică la om, într-o fraternitate și funcționalitate în perfectă consonanță. Ceea ce și face o veche colindă românească, religioasă, care zice: „Este-o piatră lecovată / Leru-i, Doamne, / Șede Maica-ngenunchiată / Să nască pe Fiul din *piatră*. / Fiu din piatră s-a născut / Mătura-n mână i-a pus / Să măture pământul, / Pământul de gozurèle, / Și cerul de negurèle”.²

Noica conține seria categoriilor Anorganicului cu următoarele cinci trepte în ordine: *Ființa*, *Starea*, *Mișcarea*, *Identitatea*, *Alteritatea*. *Ființa* întruchipează Universul neînsuflețit, materia. *Starea* constituie minimul de consistență, cum sunt stările de agregare (solidă, lichidă, gazoasă, plasma, dar și starea căldurii, a luminii, a electricității). *Starea* este animată, contrazisă, îmbogățită, de *Mișcare*, a treia treaptă, o mișcare nu în sensul obișnuit al mecanicii newtoniene ci al unei mișcări interioare. Din conlucrarea *Stării* cu *Mișcarea*, materia „își face elementele”, figurează „ceva stabil în instabilitatea universală”, reușește „faptul de a rămâne mereu aceeași în [continuă] schimbare”. Ajunge astfel la a patra treaptă: *Identitatea* - elementele, numele.

Dar materia nu poate rămâne pe loc, nu-și poate limita vastitatea. Ea va începe să lucreze cu aceste puține elemente chimice: va începe a compune, descompune și recompune substanțele lumii și astfel va crea diversitatea. Numărul redus al elementelor de bază va fi tocmai dovada creativității și inventivității materiei care nu va avea nevoie de foarte mult spre a obține dintr-o sinteză infinitatea numărului celor ce se știu și a celor ce nu se știu încă. Combinând neîncetat elementele finității sale materia ajunge la infinități. Cele patru baze nucleotidice ale ADN-ului constituie codul întregii variabilități genetice a naturii însuflețite în permanentă schimbare. Această nouă treaptă, a combinării și recombinării, corespunde celei de a cincea trepte platoniciene: *Alteritatea*.

Toate aceste cinci trepte sunt proprii Pietrei, reprezentantă perfectă a Anorganicului. De aceea ea a inspirat pe poeți: pe Nichita Stănescu în ale sale *Respirări*,³ pe Constantin Abăluță în a sa plachetă de versuri intitulată

---

² Monica Brătulescu, *Colinda românească*, Ed. Minerva, 1981.

³ Nichita Stănescu, *Respirări*, Editura Sport-Turism, București 1982.

Piatra,⁴ plachetă mult lăudată de Nichita Stănescu și pe Horia Ion Groza cu grupajul „Poemelor Pietrei”.⁵

Mai întâi *Starea și Mișcarea*. Piatra provine dintr-o mișcare geologică, ce a devenit eternă prin încremenire. De aceea ea reprezintă în același timp o stare finită (aceea sub forma pe care o vedem), dar și o stare infinită, exprimată de mișcarea în foarte îndelungul timp de formare geologică, mișcare pe care o încorporează în alcătuirea sa. Starea infinită este sugerată și prin aparenta durabilitate în timp a pietrei, durabilitate net superioară nouă oamenilor care nu trăim nici măcar o sută de ani.

Exprimarea cea mai vădită a mișcării interioare, a „mișcării închise” cum o numește Noica, a mișcării în cerc care însumează continuu alternativa mișcării și cea a repausului, este poetic apa, izvorul, care fâșnește din piatră. „Trebuie să doarmă piatra ca să curgă apa” scrie Nichita Stănescu (*Valoarea ca somn al loialității, op. cit.*). „De s-ar ridica de-un deget munții/ pământul s-ar îmbrăca în ape” scrie Horia Ion Groza (*De s-ar ridica, op. cit.*). Acest interior proces dinamic poate fi cunoscut prin exteriorizările produse la catastrofe naturale: la inundații - „După invaziile patimi / mâinii lichide / pornite din piatră, / tihne înverzesc maidanul /.../ În matca dezgolită / rămân umeri de nume”, sau la cutremur - „Largul și-a zbârlit / coastele pe sol și vaier a străpuns / simțirea dintre ape. /.../ Se sparg cămine / în nouri lungi de piatră / scrutați de-un Cer / și-o-naltă Vrețe” (Horia Ion Groza, *Cutremur, op. cit.*). Dar și prin revelația la care ajungem în efortul nostru de cunoaștere: „Vă veți scula dimineața / și veți trece pragul. / Aurii vă veți scufunda / în piatră până-n brâu. / Să nu vă temeți, / aerul va pocni ca un dop / și se vor împleti norii în șapte” (Horia Ion Groza, *Cunoaștere, op. cit.*).

Treapta a treia, *Identitatea*, numele, care rezultă din coerența creatoare a Stării și Mișcării face pe Nichita Stănescu să spună: „Vom considera piatra ca pe o bulă de vid și numele pietrei ca pe o probă de material solid” (Nichita Stănescu, *Avatariile bunului simț, op. cit.*).

În fine, ultima treaptă a Anorganicului, *Alteritatea*, care, conform lui Noica, duce la continuă transformare și la apariția de noi înfățișări, se produce pentru Piatră în exterior, fizic, prin eroziune. „Starea de levitație a pietrei se poate realiza prin sculptură. Sculptura este arta tactilului”, scrie Nichita Stănescu (*Sandaua lui Marc Aureliu, op. cit.*). Interior, Alteritatea se realizează chimic, prin coroziune - cea „sudoare de piatră”, în termenii aceluiși poet (*Sudoarea de piatră, op. cit.*).

Meditarea profundă la adevărurile pietrei ne duce la noi culmi de gândire. „Mă-ntreb ce putem face/ cu ideea de piatră. Va trebui / s-o ținem în cuvinte / pentru că pietrele, sunt convins, / s-ar sfârâma imediat / sub apăsarea ei, dac-ar ști-o.” scrie Nichita Stănescu („Mizerabile Pietre” în *Un*

⁴ Constantin Abăluță, *Piatra*, Editura pentru Literatură, București, 1968.

⁵ Horia Ion Groza, „Poemele Pietrei”, în *Tăcerile lumii*, Editura Logos, București, 2020.

pământ numit România, Ed. Militară, 1969). „Eu îți arăt cel mai frumos lucru al meu / adică versul, chiar versul ți-l arăt / și te întreb: / crezi tu că seamănă cu o piatră, crezi tu?” (Nichita Stănescu, „Arătarea pietrei”, în *Măreția frigului*, Ed. Junimea, 1972). „În noi înalte prizme / cu șale gânditoare / prin umbre de tărățe / la neînceputul pur / adorm cu capu-n poale. // O, soră piatră, / blândă împăcare, / ieșire din coconi / de stare. // Piatră limpede, / piatră de mormânt. // Mut, / solemn, / Cuvânt” (Horia Ion Groza, *Părinți*, op. cit.).

Trecând transversal peste domeniile Anorganic-Organic-Reflectat, într-un tot armonios de existență a Universului, Piatra este suport rodnic pentru gândirea omului. „Piatra nu este nici morală, nici imorală. Piatra nu poate să aibă păcate. Gura pietrei este hrana pietrei” scrie Nichita Stănescu („Distanța între gură și hrană” în *Respirări*, Editura Sport-Turism, București 1982). Dar, tot în procesul cunoașterii, Piatra este și suport potrivit pentru inimă. Scrie Constantin Abăluță: „Piatră în aerul tău necurmat săvârșită, / ți-au spus oare să pleci și ai deschis o ușă / în noapte să-ți fie egală întinderea / înspre cei vii ca și înspre cei morți?” (*Piatra 1*, op. cit.). Luând Piatra, întruchipare a universului anorganic, ca martor al vieții omului, Abăluță scrie: „Piatra mă apără așa cum sunt/ viu sau mort” (*Piatra 2*, op. cit.). „Peste frică, piatra ridică-voi. / E o supunere aceasta într-un spațiu / destăinuit fără porunci” (*Piatra 4*, op. cit.). „Ca o capcană-i piatra pentru noi, / Și cade și ne adunăm în jurul ei. / Pe dinăuntru faptele noastre se-aprind / încetinindu-i cât de cât căderea /.../ Hemoragic, piatra printre noi / se scurge obosindu-ne mâinile trupul /.../ Așteptăm / și-n falfăiala secretă a țărnelor / într-un aluat găngav ne petrecem / viața. Ne-acoperă piatra încet. / Cercurile ei ne amintesc iubirea” (*Piatra 9*, op. cit.).

La capătul de sus al scării ierarhice, de la simplu la complex, în care toate treptele sunt egale ca importanță, întâlnim ultimele trepte ale omului, toate fiind categorii kantiene: Posibilitatea, Realitatea și Necesitatea. Din *Posibilitate* rezultă rând pe rând Realitatea virtuală, Realitatea în naștere, Realitatea în devenire și Realitatea împlinită. *Realitatea* propriu-zisă este însă întotdeauna numai cea împlinită. Doar atunci ea capătă sens și satisface necesitatea. O posibilitate care se realizează, spunea Kant, înseamnă necesitate. Dar, în chip paradoxal, omul nu se oprește aici, în această fază de obligație a împlinirii. Deși înțelege rostul *Necesității* omul își păstrează totuși dreptul libertății de acțiune.

Ajungem astfel la îndemnul pe care îl dădea Constantin Noica fiului său: „*Cunoaște și fă ce vrei*”. Îndemnul se opunea însă alegerii Sfântului Augustin însușită de Rafail Noica, „*Iubește și fă ce vrei*”. De aceea Noica tatăl a propus o formulă universală lui Noica fiul: „*Bucură-te și fă ce vrei*”. Sau cum spune poetul: „Voi cei tari /.../ nu deschideți veșniciei de vânt / ci la cârma înflorită-n mână / sunați din sufletul Pietrei / de-adânc” (Horia Ion Groza, *Poruncă*, op. cit.).

Preambul la Centenarul Urmuz (27.III.1883 – 23.XI.1923)

Trei liceeni prieteni, predestinați literaturii: V. Voiculescu, George Ciprian și Urmuz

În literatura de la noi n-au fost/nu sunt deloc puține cazurile în care anii școlarității unui scriitor au constituit punctul de pornire al creației acestuia, explicând sorgintea și originalitatea unor creații de valoare, originale și adesea fundamentale în contextul general al acesteia.

Studiul biografiei unui literat înseamnă nu numai un posibil izvor de cercetări de ordin sociologic, ci și fereastra spre înțelegerea mai exactă, mai aplicată a operei lui.

La acestea și la încă multe altele m-am gândit când am consultat calendarul literar al anului în care am intrat, 2022 și am aflat că la 17 martie începe ceea ce mulți comentatori și cunosători ai patrimoniului cultural românesc numesc „Anul Urmuz”, timp în care este celebrat unul dintre cei mai originali și bizari scriitori din întreaga noastră literatură.

Comentat de-a lungul timpului din varii unghiuri, considerat de către Eugen Ionescu un precursor al expresionismului și al absurdului, Urmuz ne-a lăsat moștenire o operă foarte restrânsă în dimensiuni (nouă proze), însă polivalentă în semnificațiile ei și merită să reziste timpului.

Urmuz și Vasile Cârlova reprezintă două cazuri rare: Primul a scris doar cinci poezii, dar comentariile pe marginea lor s-au numărat în zeci, poate chiar sute de pagini de carte; celui de al doilea opera îi este „augmentat” și evaluată într-o bibliografie de șase-șapte ori mai mare.

Despre „paginile bizare” ale lui Urmuz s-au pronunțat mulți, de la Eugen Ionescu și Geo Bogza până la cercetătorii de azi. Mai puțin s-a scris, însă, despre anii școlarității acestui prozator.

Așadar, făcând un salt înapoi, în timp, vom vedea că în anii ciclului școlar secundar, petrecuți la cunoscutul liceu „Gh. Lazăr” din București, destinul lui Urmuz s-a „împletit” îndeaproape cu cele ale altor doi viitori scriitori: V. Voiculescu și George Ciprian.

Toți trei erau buzoieni, chiar dacă Urmuz s-a născut la Curtea de Argeș – ceea ce i-a făcut să se împrietenească repede, știut fiind că dintotdeauna originea comună din același spațiu geografic, îi determină, mai ales pe tinerii aflați printre străini, să se apropie unii de alții. Iar atunci când sunt animați de aceleași idealuri legătura nu este numai sentimentală, ci și spirituală, ajungând de nezdruncinat.

Prin anii '30 ai veacului trecut Nicolae Crevedia publica în paginile revistei *Universul literar* o serie de interviuri cu scriitorii ai momentului, aflați în atenția criticii literare și a cititorilor. Un astfel de interviu a fost și

cel solicitat lui V. Voiculescu, ale cărui *Poeme cu îngeri* (volum publicat în 1927 și un an mai târziu distins cu Premiul Societății Scriitorilor Români) stârnise oarecare vâlvă și chiar unele controverse în presă. Este vorba de un interviu în care aflăm două schițe de portret: a lui Urmuz și a celui alt coleg al lui V. Voiculescu, George Ciprian.

Socot – i se confesa autorul *Poemelor cu îngeri* lui N. Crevedia – că Urmuz și Ciprian sunt cel dintâi trăzniți din Europa. Pe timpul când nu se ivise încă nici expresionismul, ei făceau o literatură așa de nouă, de surprinzătoare și de ciudată că nu știai ce să crezi. Primele nuvele ale lui Urmuz erau extrem de scurte – 20-30 de rânduri – și se caracterizau prin neașteptatul situației, prin incoerența stilului, prin frângerea dintr-o dată a gândului. Mi-aduc aminte de o bucată a lui care începea: „Era o zi frumoasă, zi de toamnă și pețitoarea nu venise încă”. Iar sfârșitul: „Aha, zise el în limba spaniolă, și dispăru după o perdea”.

Ceva mai la vale evocarea continuă:

Înființasem o societate literară pe care o botezasem „Cap de rață”, ca să consfințim cu sânge numele ei, într-o noapte, ne-am introdus în curtea directorului Păun și am tăiat capetele tuturor rațelor. A fost, se înțelege, scandal mare.

Micile „năzdravenii” nu se opresc, însă, aci, V. Voiculescu mai amintind și cum un profesor de istorie „ca să scape de lecție, ne da să facem conferințe” (probabil extemporale, *n.n.* F.P.). Cei doi șturlubateci

ca să-l mistifice pe acel profesor inventau tot felul de „fapte istorice”. Așa, bunăoară, „unul dintre ei a spus, pe un ton foarte serios, că Ștefan cel mare avea obiceiul să se urce într-un hârdău, doi slujitori îl purtau așa până la biserică și la înapoiere, la palat, cerea să fie aruncat cu hârdău cu tot într-un coteț”. Elevul afirma că citise într-o cronică, iar profesorul nu știa ce să creadă.

V. Voiculescu ne mai spune că totuși, dincolo de farse și șotii, proprii vârstei, obișnuiau să se strângă la o masă de mustărie și să discute filozofie.

Se știe că Urmuz era încă de pe atunci inițiat în muzică. Ba, mai mult, era compozitor și totodată muzician care își delecta prietenii cântându-le din Beethoven și Wachmann. Așa stând lucrurile, cel interviuat de N. Crevedia ne mai mărturisește: „Ca să putem lua parte la concert, spărgeam geamurile de la Ateneu”. Tușa imaginii se încheie cu o opinie exprimată din perspectiva timpului:

... faptul că era timid, modest și poet, la care se adăuga o boală incurabilă, l-au hotărât să-și pună capăt zilelor, împușcându-se la Șosea, într-o toamnă, acum opt ani.

Literatura lui, o formă tragică, de ironie față de public și o neizbutire a lui însuși, a fost băgată în seamă întâi de Arghezi, care i-a publicat primele cărți în *Cugetul românesc*. Păcat, însă, că în vederea publicării, căutând să le refacă, Urmuz mai mult le-a stricat.

Citind destăinuirile lui V. Voiculescu din interviul citat, n-am rezistat tentației de a privi și ceva mai departe, în postumitatea celor trei amatori de „năzdrăvenii” de la liceul „Gheorghe Lazăr” de odinioară.

Caractere, temperament, structuri sufletești diferite, cei trei componenți ai „Societății Cap de rățoi” s-au manifestat literar pe paliere variate, pe cât de deosebite unul față de celălalt tot pe atât de originale, care au permis operelor lor dăinuirea în timp, perenitatea.

Lui Urmuz, care a trăit cel mai puțin în comparație cu colegii și prietenii lui din amintita „Societate” (la numai patruzeci de ani și-a pus singur capăt zilelor) posteritatea i-a oferit șansa nu numai de a fi cel mai original dintre cei trei, ci și scriitorul, cu un posibil acces la universalitate.

Cel mai entuziasmat de scrierile lui Urmuz a fost Geo Bogza, care nu ne-a dat numai o caracterizare a scriitorului, ci a și editat ulterior, la Câmpina (între ianuarie și iulie 1928) o publicație purtând numele autorului *Paginilor bizare*.

El însuși un nonconformist (în 1929 publica *Jurnal de sex*, iar în 1933 *Poemul invectivă*, scrieri de mare răsunet în epocă), Geo Bogza scria, între altele:

Urmuz, alături de Eminescu, prin zbućiumul și sfârșitul lor tragic, prin încăpățănarea de a nu găsi în viață vreun confort oarecare, sunt singurii la noi care au ridicat pulsațiile literaturii până acolo unde peste ocean le-a dus Edgar Poe și în Franța galeria ciudată, de panopticum, a „poetilor blestemați”.

Atent la mișcarea literară din țară, într-o scurtă retrospectivă a acesteia și de la înălțimea lui de membru al Academiei Franceze, reprezentant tipic și totodată un adevărat reper al literaturii absurdului, Eugen Ionescu se întreba retoric și-și răspundea tot el:

Este Urmuz un suprarealist autentic? Poate că, deoarece nu părăsește niciodată luciditatea sa ironică, e numai un caraghios, un frate spiritual al lui Jarry. Sau încă, dacă vrem să descoperim oarecare implicații, poate fi considerat un fel de Kafka mai mecanic și mai grotesc? Suprarealiștii din România îl consideră șef de coloană. În orice caz Urmuz este într-adevăr unul din premergătorii revoltei literare universale, unul din profeții dislocării formelor sociale, ale gândirii și ale limbajului din lumea asta, care, astăzi, sub ochii noștri, se dezagregă, absurdă ca și eroii autorului nostru.

Pornind de la opiniile de mai sus, Dumitru Micu notează la rându-i:

Urmuz a scris în opoziție nu doar cu literatura contemporană lui, ci cu literatura română din timpurile și, mai mult decât atât, cu producția scriptică a umanității. E cel mai straniu dintre autorii români, precursor pe plan mondial al (anti)literaturii structurate pe principiul absurdului, proza urmuziană e o parodie radicală a ceea ce azi se numește „limbaj de lemn”... Ducând la ultima expresie posibilă antiliteratura, aceste proze conțin totuși

literatură, în schiță extrem caricaturală, evident, Pompiliu Constantinescu crezând că poate identifica în ele embrioni de teme și tipuri... Existând „comedia tragică”, tragicul se poate disimula sub învelișul parodicului și absurdului. Parodiind vorbirea în formule, Urmuz semnalează implicit tragedia limbajului.

Firește, din acest punct proza lui Urmuz rămâne deschisă tuturor interpretărilor.

Fără îndoială, situată la polul opus decât cea a lui Urmuz, creația lui V. Voiculescu se înscrie pe linia unui tradiționalism de bună factură, caracterizat de înscrierea poetului pe orbita liricii religioase, numele poetului devenind, în timp, referențial în arealul acestei poezii despre care s-a scris mult și pe marginea căreia au glosat numeroși comentatori. Cel mai avizat dintre ei rămâne, totuși, G. Călinescu, criticul care a fixat cu exactitate portretul lui V. Voiculescu – poetul de până la *Sonetele* de senectute, pe care, necunoscându-le, autorul *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent* (din simplu motiv că ele au apărut după moartea criticului) nu le-a putut remarca nici frumusețea și originalitatea.

Referindu-se, așadar, la poezia lui V. Voiculescu de dinainte de 1941, G. Călinescu observa:

Fără să caute culoarea, peisajul d-lui Voiculescu devine colorat prin felul în care este văzut. E ceva aici din arta icoanei pe sticlă ardeleneste, la care petele de culoare sunt materia, și liniile configurative accidente ce se pot înlătura fără primejdia de a desprinde zugrăveala... Sunt în opera lui Voiculescu destule poeme pe temeiul cărora să-l putem socoti, fără să ne facem silă conștiinței, unul dintre cei mai de seamă poeți contemporani.

În consens cu marele critic, Ion Pillat ducea și mai departe aprecierile aceleia, punând un binevenit accent pe lirica religioasă:

Ancorarea permanentă în misticism, în credință, în mit nu supără deloc, căci poetul... a reușit mai ales de la volumul *Poeme cu îngeri* încoace prin arta sa de a întrebuița imaginea și comparația poetică, integrând-o muzical și organic în însăși substanța versului, să ne dea cam în felul vizionar și puternic al evocărilor din *Biblie* – o realitate vie și apropiată simțurilor noastre și totuși transcendentă și încărcată de taine infailibile. Poezia lui Voiculescu din acest punct de vedere este poezia cea mai interiorizată ce a avut-o vreodată poezia română.

Cea mai mare revelație a operei lui V. Voiculescu s-a produs după moartea acestuia, *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară*... apoi povestirile fantastice determinând critica și istoria literară să reevalueze creația scriitorului, înscriind-o într-o nouă viziune. Îndeosebi povestirile au stârnit un ecou critic puternic, autorul lor demonstrând, în chip magistral și original totodată că marile resurse ale gândirii magice, esoterice, credințele populare nu s-au epuizat și că pot fi readuse la lumină altfel decât au făcut-o Sadoveanu, Gala Galaction, Ion Agârbiceanu și Mircea Eliade.

Cel mai longeviv dintre membrii naivei Societăți „Cap de rățoi” de la Liceul „Gh. Lazăr” a fost George Ciprian (14.IV.1883 – 7.VI.1968).

Actor și totodată autor dramatic de primă mână, G. Ciprian s-a impus și a rămas în literatură prin două piese referențiale: *Omul cu mârțoaga* (premiera pe scena Teatrului Național din București a avut loc în 1927) și *Capul de rățoi*. Lor li se alătură, desigur, câteva scrieri memorialistice.

G. Călinescu, criticul căruia nu-i scăpa nimic din tot ce mișca în viața literară interbelică (și nu numai) era de părere că

Privită cu lupa, comedia *Omul cu mârțoaga* este un mozaic de toate varietățile teatrale câte au putut intra în experiența unui actor (Ibsen, Strindberg, Pirandello)... De fapt piesa e un „mister” și deocamdată unica scriere teatrală veritabil mistică... În ea găsim cea mai adâncă demonstrație că providența divină există și cea mai completă exteriorizare a tensiunii ce se cheamă credință. G. Ciprian s-a relevat ca un mic Calderon al nostru.

Cât privește *Cap de rățoi* nu există nicio îndoială că autorul i-a pus acest titlu chemând din amintire năzdrăveniile din cadrul „societății” liceale cu titlul omolog.

Cum era de presupus și de așteptat, dramaturgul a dat sensuri profunde piesei, păstrând din vremurile școlii doar aspirația către libertate și către idealuri ce ies din sfera faptelor comune.

Capul de rățoi – citim într-un loc – era o noutate absolută, propunând alternativa absurd-nonconformistă realității terne de fiecare zi. Obiectivele șarjei satirice sunt inerția, falsul, lașitatea. Neîndoielnic, *Capul de rățoi...* are ascuse în narațiunea dramatică filoare tragice, ținând de alterarea esenței umane. Chiar dacă nu sunt sondate direct, pulsația lor nu poate fi ignorată... Considerată prin raportare la momentul apariției în dramaturgia românească, piesa lui Ciprian poate fi socotită o scriere preionesciană.⁶

Pentru unul dintre comentatorii mai noi ai operei lui G. Ciprian *Capul de rățoi* este o „parabolă în duh urmuzian, care își disimulează înțelesul simbolic prin verva ludică” (Florin Faifer).

Așadar, tradiționalism (V. Voiculescu), expresionism (Urmuz), germani ai literaturii absurdului (G. Ciprian) – trei direcții literare distincte, ilustrate la maturitate de trei foști colegi de la Liceul „Gh. Lazăr”, uniți atunci într-o frumoasă prietenie, fișa lor de existență din acei ani vibrând de dragostea pentru literatură, în care se inițiau cu o nepotolită dorință de informare și de instruire. („Discutam cu lumea despre Platon. De astă dată discutam serios, căci citeam multă filosofie”, mărturisirea V. Voiculescu în interviul citat mai la începutul acestui text).

Ce au însemnat cei trei tineri în literatura noastră, ce au lăsat în urma lor se știe și se recunoaște ca atare de vreme ce operele lor au sporit patrimoniul de valori al culturii naționale.

---

⁶ *Dicționarul general al literaturii române*, ed. II-a, litera C, 2016.

Posteritatea a fost recunoscătoare cu cei trei mai mult decât în cazul altor scriitori, intrați parțial sau definitiv într-un con de umbră.

La puțină vreme după ce V. Voiculescu a trecut în lumea îngerilor despre care a scris și după uimitoarele *Sonete închipuite ale lui Shakespeare* și povestirile fantastice au stârnit mari valori de admirație în rândul criticilor și al cititorilor, steaua marelui scriitor a început să se înalțe tot mai sus pe cerul istoriei culturale a țării. Academia Română l-a primit postum ca membru al ei, editurile i-au publicat scrierile în tiraje de masă, iar autoritățile locale buzoiene i-au acordat prețuirea de care a fost privat în ultimii ani, cei în care comuniștii l-au trimis pe nedrept la închisoare.

Buzoienii i-au reconstruit casa natală după planurile inițiale (Ironie a sorții: vitrinele în care până atunci au stat, la Muzeul județean, operele lui Nicolae Ceaușescu au fost destinate să adăpostească expozate voiculesciene). Casa-muzeu, deschisă publicului, reconstituie cu fidelitate biografia celui omagiat prin obiecte personale, piese de mobilier, manuscrise, ediții ale operei ș.a.

Tot pe plan județean anual are loc un festival-concurs de literatură, purtându-i numele, laureații lui citind sau recitând din textele premiate lângă bustul lui V. Voiculescu, realizat de Oscar Han și amplasat în curtea casei memoriale.

Piesele lui George Ciprian au fost într-o vreme jucate cu sâlile pline, pe scenele unor mari teatre din București și din țară, iar buzoienii l-au omagiat pe acest mare concetățean al lor prin înființarea unui teatru municipal care îi poartă numele.

În ce-l privește pe Urmuz, acesta a avut, atât în viață cât și după moarte o situație specială. Opera lui, comentată din varii unghiuri, nu de puține ori, nu numai că a fost editată în mai multe rânduri, ci în plus, el a devenit și un reper pentru alți scriitori, cărora ori le-a devenit model de ceea ce înseamnă expresionismul și literatura absurdului (la modă cu câteva decenii în urmă), ori le-a sugerat noi căi literare de urmat, nebatute de alții. În acest context o recentă apariție editorială (*Urmuz sau despre paradox*, de Lucian Costache, 2021) prefațează magistral manifestările prevăzute a se desfășura în „Anul Urmuz”, care va începe în luna martie a acestui an.

Readucerea în prim-planul atenției a lui Urmuz și omagierea lui s-a petrecut/se petrece, însă, și în alte forme decât cele editoriale.

Di academician Gheorghe Păun, scriitor cunoscut ca mare iubitor și promotor al valorilor culturale date țării de zona Argeșului (la Curtea de Argeș editează o excelentă revistă, a făcut tot ce i-a stat în putință ca în parcul Centrului cultural de acolo să fie amplasată o statuie a lui Eminescu, apoi, tot grație eforturilor d-sale, pe fațada respectivului centru s-a montat un medalion, realizat din metal, al lui „George Topîrceanu”, patronul spiritual al edificiului), a reușit, cu ajutorul sculptorului Radu Adrian să monteze un

medalion din bronz pe clădirea ridicată pe locul în care odinioară a fost casa în care s-a născut Urmuz.

Tot grație investigațiilor și demersurilor d-sale a fost identificat în cimitirul Bellu din București, mormântul celui care ne-a dat *Paginile bizare*, loc de veci care a fost refăcut și reamenajat astfel încât cei ce vor ajunge acolo să poată depune o floare și să poarte un minut de reculegere.

Împătimit iubitor al operei lui Urmuz, DI Gheorghe Păun a alcătuit un program de manifestări omagiale în „Anul Urmuz”. Manifestări de mare interes, mai ales pentru admiratorii acestui straniu și unic scriitor pe care Argeșul și Buzăul (prin părinții și strămoșii lui) l-au dat literaturii naționale.

DAN ANGHELESCU

Despre Beethoven și despre sufletul romantic al poeziei... dar și despre aberațiile actualității

Perch'a risponder la materia e sorda.
Dante

Bernard Shaw, cel care, potrivit lui W. H. Auden, ar fi fost și „cel mai valoros critic muzical care a trăit vreodată”, la centenarul Beethoven din urmă cu un veac, deci în 1927, își începea foiletonul vorbind de un „holtei bătrân și scortșos /.../ atât de surd încât nu putea să-și asculte propria muzică executată de o orchestră completă, dar care /.../ a amenințat cu pumnul cerul învolburat, pentru ultima dată, și a murit la fel cum a trăit, provocându-l pe Dumnezeu și înfruntând universul.¹” Asemenea rostiri astăzi – când lumea întreagă vede în Beethoven imaginea unui *Jupiter Tonans* al clasicismului muzical – ne apar, desigur, ciudate, dacă nu chiar excesive. Însă, cu un veac în urmă, ele aveau încă o anume rezonanță ce continua să persiste, provenind din realitatea cumplitelor nefericiri ce însoțiseră întreaga existență a însinguratului și mereu părăsitului muzician de geniu. Ca mărturie stau primele cuvinte din așa-numitul *Testament de la Heiligenstadt*, de fapt o scrisoare devenită celebră, pe care Beethoven,

---

¹ Bernard Shaw, *Despre muzică și muzicieni*, Ed. Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1969, p.79.

la 32 de ani, o adresa fraților săi în momentul unei devastatoare crize de disperare: „O vous qui pensez que je suis un être haineux, obstiné, misanthrope, ou qui me faites passer pour tel, combien vous êtes injustes! Vous ignorez la raison secrète de ce qui vous paraît ainsi. /.../ mais n’oubliez pas que depuis bientôt six ans je suis atteint d’un mal pernicieux /.../ je me suis vu contraint, de bonne heure, à m’isoler, à passer ma vie loin du monde, solitaire. S’il m’est arrivé, parfois, de vouloir ignorer tout cela, la triste expérience que je faisais alors de mon ouïe perdue venait durement me le rappeler; et pourtant je ne pouvais encore me résoudre à dire aux hommes: «Parlez plus haut, criez, car je suis sourd»”.²

Poate că tocmai maladiile și însingurarea tragică a existenței lui Ludwig van Beethoven nu trebuiau lăsate în uitare la acel centenar și Bernard Shaw le amintise pentru a pune mai în lumină – din lupta cu nefericirea și sfâșierile interioare – eroismul sublim al acestui geniu al muzicii. Totodată, abia începând de aici își căpătau adevărata valoare considerațiile lui de comentator ce ne încredința că: „niciun alt compozitor nu s-a adresat sensibilității auditorilor, înduioșându-i prin frumusețea blândă a muzicii sale, ca apoi să se întoarcă pe neașteptate împotriva lor, luându-i în zeflema cu un vacarm prilejuit de trompete, /.../ zbcuciumul, dezordinea voită, spiritul zeflemitor, absoluta indiferență triumfătoare față de normele convenționale de conduită /.../ care l-au așezat pe Beethoven deasupra celorlalte genii muzicale ale fastuoaselor secole XVII și XVIII. El a fost ca un val uriaș în acea furtună a spiritului omenesc ce a făptuit Revoluția Franceză.”³

S-ar părea că până la Beethoven muzica a fost o artă dedicată, aproape exclusiv, dansului. Îl iritaseră cumplit pe Berlioz (acele, cumva ilustrative) afirmații ale unui bătrân muzician francez care nu agreea muzica lui Beethoven fiindcă: „J’aime la musique qui me berce” (îmi place muzica ce mă leagănă). Evident, opunându-se vechilor obișnuințe, componistica beethoveniană se ilustrase tocmai printr-o tentativă de disipare a *ideii de dans* pe care – sub raport cu arta sunetelor – o considera superficială. Vom observa că în partiturile lui denumirile dansurilor vor fi tot mai estompe și trimise, discret, în uitare. În locul suitelor, unde altcândva se înălțau *sarabanda, pavana, gavota și giga*, încep să-și facă simțită prezența denumirile de sonată sau simfonie care, la rândul lor, se structurau în *mișcări* legate de *timp*: *allegro, adagio, scherzo, presto* etc. Dacă până atunci arta sunetelor fusese imaginată ca un *mediu* necesar diverselor forme de exprimare coregrafică, fiind vorba de ritmuri și pași, din ea – subliminal – se inocula, profund dominante, *ideea de spațiu*. Să observăm totuși că, abia începând cu Beethoven, muzica traversa o *re-conversie* subtilă către *ideea de timp* și, subliniere de mare importanță, *timpul* devenind o percepție a volatilității

---

² Apud Guy Bernard, *L’art de la musique*, Ed. Seghers, Paris, 1961, p. 277.

³ Bernard Shaw, *op. cit.* p.80.

interiorității umane. Fără îndoială, *apriorismul* lui Immanuel Kant produsese o puternică iradiere chiar asupra modului în care, de aici înainte, avea să fie gândit fenomenul artei sunetelor. Aceasta în pofida faptului că pentru autorul *Criticelor* muzica nu avea un loc privilegiat în ierarhia artelor. Nu la fel se vor petrece lucrurile în ceea ce se poate numi *Poietica* muzicală a lui Beethoven care, în esență, – prin apropierea de filozofie și poezie – avea intuiții care chiar prefigurau subtilele estetici ale romantismului *in statu nascendi*.

În plus, se știe că la Bonn muzicianul studiasse cu un interes aplicat creațiile lui Schiller; în biblioteca sa fusese găsit chiar un *Mic manual de poezie sau arta de a deveni poet în două ore (Kleiner poetischer Handapparat oder Kunst in zwey Stunden ein Dichter zu werden – 1823 - Franz Graeffner)*. Cât despre finalul coral al *Simfoniei a IX-a*, vizând natura lui poetico-muzicală, notațiile compozitorului sunt cât se poate de elocvente căci vorbesc despre „philosophisches Wort und Tondrama” (o dramă filosofică în text și muzică). Esența acestei amplexiuni, se vede bine, cuprinsese chiar *Idealul* pe care Schiller îl propunea poezilor viitorului, adică o „Ruhe der Vollendung” (o liniște a seninătății) desigur, într-o ființă.⁴

Iată, prin urmare, în ce s-ar putea exprima lapidar, unicitatea spirituală și filosofică a muzicianului Beethoven sub raport cu cei din preajma sa. La nivelul limbajului muzical nouitatea era mai mult decât copleșitoare și ea s-a manifestat cu precădere prin forța pe care reușea să o inoculeze structurilor compoziționale, acestea, modelate și remodelate mereu în fascinante și proteice configurații. De o însuflețitoare modernitate s-au vădit și inepuizabilele lui resurse în sfera travaliului tematic sau în dinamica succesivă fragmentelor motivice. Spre edificare, să parcurgem considerațiile unuia dintre rafinații interpreți și totodată analiști ai partiturilor beethoveniene, elevuțianul Edwin Fischer, cel care referindu-se la *literatura pianistică* (32 de sonate, 5 concerte, un triplu concert, o întreagă serie de variațiuni, compoziții pentru pian și coarde, pentru pian și suflători de lemn, fantezii și diverse alte mici piese) spunea: „Pornind de la Christian și Filip Emanuel Bach, atinge în treacăt lumea lui Mozart, absoarbe puternic pe Haydn și Clementi și culminează în capodoperele op. 53 și 57, pentru ca până la urmă să se îndrepte din ce în ce mai mult spre transcendental. În cele 33 de variații pe tema unui vals de Diabelli, anticipând printr-o extraordinară viziune viitorul, Beethoven ne dezvăluie întreaga evoluție a muzicii, de la Händel până în zilele noastre.”⁵

Desigur, în lumea comentatorilor fenomenului muzical există și controverse. S-a afirmat bunăoară că după Mozart vocația angelică a muzicii

---

⁴ Romain Rolland, *Beethoven - Marile epoci creatoare – Simfonia a IX-a*, Ed. Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1965, p. 73.

⁵ Edwin Fischer, *Sonatele pentru pian de Bethoven*, Ed. Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1966, p. 11.

ar fi intrat într-un vizibil crepuscul. Nu puțini au fost cei ce anunțau chiar o definitivă ieșire din zona luminozității paradisiace a acestei arte sau chiar o disipare a seninătății din timpurile aurale ale renașterii. Pe parcursul întregii istorii a muzicii, toate *schimbările* survenite, mai mult sau mai puțin intempestiv, cauzaseră destul de vehemente contestații și avertizări privind aparițiile sau infiltrările unui așa-zis *diabolus in musica*. Cât despre Beethoven, dat fiind tulburătorul dramatism cu care își rostise adevărurile despre lumea în care trăia, acuzele nu aveau cum să lipsească. Principalul reproș: adusese umbra demonicului în imperiul angelic al artei sunetelor. Un personaj al lui Franz Werfel (v. romanul *Verdi*) nu a ezitat să-l vadă în el pe „marele Belzebut al muzicii”. Pentru spiritele conservatoare, *Simfonia a V-a*, cu obsedantele bătăi în poarta destinului (prefigurată în *Appassionata*) deveniseră simbolurile heraldice ale spiritului beethovenian. Și totuși, dincolo de asemenea rostiri atât de profund tulburătoare, se făcuseră auzite și paginile de sublimă limpezime și reculegere interioară ale *Misesei în Do major* (op. 86), ca și cele din finalul *Simfoniei a IX-a* sau din *Cvartetul* în la minor (op. 132). Acea *Ruhe der Vollendung* (liniște a seninătății) venea să răscumpere într-un fel veșnic-revoltata agitație (*Streben*) beethoveniană datorată și faptului că ideea poetică pătrunsese pe teritoriile Eutherpei și ajunsese chiar să își impună o anume dominație. Ba, mai mult, sub semnul fascinațiilor ei, compozitorii își vor dori chiar o evadare din formele clasicismului vienez, devenite cu timpul parcă prea rigide. Poezia îndemna/ incita către aerul unei tot mai depline libertăți. Hegel văzuse în toate acestea semnele unor teribile amenințări, întrucât se prevesteau încălcări și mai grave ale normelor instituite de un Haydn, Mozart ori Cimarosa, compozitorii pe care îi admirase până la exaltare în estetica sa. Pe Beethoven, ca muzician, era incapabil să îl accepte.

Prin urmare, vom înțelege de ce introducerea unui poem (*Oda bucuriei*, scrisă de Schiller) într-o simfonie, *Simfonia a IX-a*, îl situa pe Beethoven într-un *dincolo de înțelegerea curentă a muzicalului*. El spulbera frontierele devenite rigide ale clasicismului vienez și îi sfida pe numeroșii adepți ai *muzicii absolute*. Așa se face că în (de altfel excelent considerate) analize ale unui H. Schenker (din care Romain Rolland va cita totuși copios) – s-a afirmat că vorbele încredințate părții corale „ar fi introduse în chip necuvenit în templul muzicii pure”, că ele n-ar avea „nicio importanță și că acest finale nedisciplinat legilor, unicelor legi ale «muzicii absolute» ar fi în esență inutil.” Romain Rolland, acuzându-l de *anti-sentimentalism înverșunat* ce ar reduce muzica la supremația constructivă și oarecum vidată de omenesc a formelor, prelua respectivul comentariu cu distanța și inevitabila tentă ușor ironică: „Înțeleg de altfel, că o asemenea abatere – și atât de colosală – a unui Beethoven de la principiile sacre îl stingherește și îl sâcăie, în mod ascuns /.../ (dar) atmosfera morală în care Beethoven a conceput și și-a gândit opera, a încălzit la sân, toată viața, Oda Bucuriei și,

totodată, frumoasa melodie în care ea urma să se întrupeze /.../ făceau corp una cu alta ⁶.”

Chiar din anii tineri, Beethoven, aproape în același timp cu Schiller, se apropiase și de filosofia lui Kant, și de poezie. În 1786, anul când a apărut *Oda bucuriei*, luase ființă Universitatea din Bonn, unde profesorii puneau un accent deosebit pe operele gânditorului din Königsberg. Beethoven avea să fie puternic influențat de ideile lui având și numeroși prieteni (se întâlnea cu ei zilnic!) printre kantienii din Bonn. Într-un caiet de convorbiri din 1820, apare notată celebra rostire a filosofului: „Das moralische Gesetz in uns / und der gesternte Himmel über uns.”

Prin Simfonia a IX-a, poezia intrase pe o cale regală în lumile muzicii, provocând totodată o imensă resurrecție a *Eu-lui*. Odată atinsă de spiritul artei romantice, muzica începea să respire într-o lume a visului, lume ca năluca a minții, băntuită de ceea ce Hegel va spune că este *stihia interiorității absolute*. Astfel că *Eul* devenea – potrivit lui Fichte – subiectul absolut al artei, plasându-se mereu într-un punct de ruptură, de disonanță a două lumi disjuncte, lumea reală și lumea visului. Viața e suferință (*Leben heist Leiden*) decretase Schopenhauer. Poate că și astfel vom putea înțelege apropierea de poezie inițiată de Beethoven. El deschisese acele noi orizonturi prin care arta fără icoane a muzicii evadase din îndeterminabilul ei funciar, depășindu-și tenebroasa natură dionisiacă. Impactul cu logosul îi oferise o anume iluminare și limpezime care îi atenuau impedența față de real. Iradiat de lumina universurilor poetice, limbajul compozițional își cucerea un tărâm situat la granița dintre cuvânt și muzică, acel imperiu evanescent în care – am spune cu Verlaine – „l'imprécis au précis se joint”. Muzica devenea astfel un ținut al clar-obscurului, scaldat de aura selenară, astrul nopții devenind chiar semnul heraldic al romantismului. Lumina lui poseda secrete facultăți taumaturgice, îngăduind lucrurilor să iasă din așezarea lor obișnuită și situându-le într-o libertate și o ordine care – cum ar fi spus A. Béguin – este a poeziei. Sub acele *divinis influxibus ex alto* totul sălășluiește în sine, dar în același timp și în afara sa, dezvăluind chipurile tainice, neștiute și totuși presimțite ale lucrurilor. Se mai poate spune că Beethoven a fost acela prin care muzica s-a transfigurat într-un altfel de a fi al cunoașterii, cunoașterea deschisă spre indicibila ubicuitate a visului. Și astfel s-a luminat orizontul din care aveau să se nască *fințările androgine* (cuvânt/muzică) ale liedului, creații ale unor Schumann (*Mondnacht – Noapte cu lună, Zwielight – Crepuscul*) sau Schubert (*Călătoriile de iarnă*) vădindu-se ca veritabile fenomene ale metafizicii, aceea în care Theodor Lips vedea o *Știință a dorului nostru* (*Wissenschaft unserer Sensucht*).

---

⁶ Romain Rolland, *op. cit.*, p. 64.

Dacă, luate separat, muzica și poezia induc, fiecare în felul său, o stare de chietudine, amplexiunea lor capătă, așa cum s-a văzut, un efect tulburător. Prin poezie, spațiul imaginativ orb al muzicii se ridică în conștiință îmbogățit de iradiațiile realului. Prin frumusețea volatilă a sunetelor poezia intra în metamorfozările și subtilele jocuri secrete dintre vizibilul și invizibilul lumii, dintre lumina și tenebrele ei. Vorbind despre poezie și muzică, să ne reamintim afirmația lui Edwin Fischer despre Beethoven, care ar fi anticipat și „viitorul și întreaga evoluție a muzicii, de la Händel până în zilele noastre”. Vom înțelege că tot din zarea aceea au răsărit mai târziu și *Götterdämmerung-ul* (*Amurgul zeilor*) lui Wagner (*hölderliniană* titlatură!) și *Also sprach Zarathustra* al lui Richard Strauss, dar și Bruckner și Mahler.

S-a vorbit în ultima, nu tocmai fericita, vreme despre un *an Beethoven*, un an ce ar fi trebuit să-l readucă în percepțiile contemporaneității pe compozitorul care înnobilase lumea cu un *imn al păcii și al libertății*, imnul prin care se opunea aroganței și vanităților imperiale. E limpede că sub autoritatea instituită în numele *Covidului 19* nu va mai fi nicio zi, nicio săptămână și niciun „an Beethoven”. Geniul muzicii se va afla în carantină, dat fiind *caracterul instigator* al *Simfoniei a IX-a*. Evident, acel *Seid umschlungen, Millionen* (*Îmbrățișați-vă milioane*) din partea corală incită la încălcări grave și repetate ale dictaturilor Covid. Nimic nou sub soare! Ne vom reaminti de Adrian Leverkühn, nefericitul erou din romanul *Doctor Faustus* al lui Thomas Mann, când îi declara un necruțător război lui Beethoven și simfoniei despre care – în lapidara discuție cu prietenul lui, Serenus Zeitblom, spunea: „Nu trebuie să fie /.../ nu trebuie să fie ce-i bun și nobil, ceea ce se numește omenesc /.../ tot ceea ce și-a găsit simbolul desăvârșit în Simfonia a IX-a trebuie luat înapoi. Eu voi lua înapoi.”

Și este evident, asta se face acum! Se ia înapoi! În marile săli de concert, în elegantele și fastuoasele teatre de operă un alt virus – cel al pretinselor corectitudini politice – determină o violentă poluare mentală a publicului. Ideologii paranoide falsifică mesajul generos al marilor opere artistice ale umanității. Aberyțiile neomarxiste au pornit un război distrugător împotriva culturii și artei. Politicile din educație și învățământ au ca obiective transformarea popoarelor în populații, un fel de turme fără memorie, fără Dumnezeu și fără istorie. Pe diverse canale se impune, tot mai apăsător, ideea că marile și autenticele valori culturale ale lumii ar fi devenit periculoase pentru umanitate. Potrivit noilor ideologii se încearcă eliminarea tuturor creațiilor muzicale aparținând unor Mozart, Beethoven, Verdi. Marile orchestre, formațiile corale, marile teatre ale civilizației, operele literare și filozofice, toate acestea trebuie extirpate din memoria maselor. Ele au devenit periculoase focare, nu doar pentru infecția cu Covid-ul 19, ci, mai ales, pentru multiplicarea tentației umane de a gândi! Religiiile – indiferent de formele lor de manifestare – trebuiesc de asemenea extirpate dat fiind că,

la un anume moment, s-a înțeles că *Deus est intelligere* (*Dumnezeu este cunoaștere*). Cu toate acestea noi, contemporani ai acestei recrudescențe ideologice, ne facem că nu distingem în ea substanța discursului nazist al lui Goebbels, cel ce incrimina și încerca să interzică însăși naturațea faptului de a *gândi*, faptul prin excelență definitoriu ființării umane (*Cogito ergo sum*). Aberanta idee reapare astăzi într-o actualitate care, evident, forțează *re-setarea* umanității în conformitate cu deja cunoscuta rostire a celui sinistrului personaj: „Wer denkt, zweifelt schon!” (Cine gândește, se îndoiește deja!).

În realitatea acestui început de mileniu, asemenea derapaje ne readuc în memorie, ca un ecou al dantescului *Lasciate ogni speranza*, avertismentele de altcândva ale lui Oswald Spengler: „Orice mare cultură este o tragedie; istoria omului este tragică în totalitatea ei. Însă păcatul și prăbușirea omului faustic sunt mai mari decât tot ce au putut vedea vreodată Eschil și Shakespeare”.⁷ În lumea de azi predicțiile lui Spengler par să se adevărească „pas cu pas”. Constatăm, zi de zi, proliferarea acelei de el numită: „marea modă a semidoctilor, a adunărilor populare radicale, a marxiștilor și scriitorilor de literatură etic-socială care se vor considera gânditori și poeți” precum și instaurarea acelei – tot de el prezisă – forme „complet nouă și târzie, lipsită de viitor, dar inexorabilă pentru existența umană”.⁸

Prin toate acestea – și prin încă multe altele – devine evident că civilizația zilelor noastre capătă, pe zi ce trece, o tot mai *vizibil-întunecată* tentă suicidală.

---

⁷ Oswald Spengler, *Amurgul Occidentului*, Ed. Beladi, Craiova, 1996, p. 78.

⁸ *Ibidem*, p. 57.

Și am citit în ochii tăi că tu nu iubești pe nimeni.

Michel Houellebecq

AMORUL NOSTRU rece
S-a consumat între fantezie
Și absență – sec și obosit
Undeva în concretul aparențelor

Ne lipsea organul care să distingă
Unde începe seducția
Pentru ca să devenim complici
Într-o ficțiune clasică.

NU VOI REVENI așa cum o făceam de obicei
Știind că diminețile tale nu-mi vor observa lipsa
Renunț așadar spontan la amânări
La speranță și la aparențe

Împart senzația falsei exaltări
Cu lehamitea care durează
Câteva născociri învăluie amurgul
Instinctiv devin un gol neînsemnat

E SEARĂ trecut de ora opt
Aud zbuciumul gândurilor
Care se refuză unele pe altele
Afară plouă nedeslușit și mărunț

Rătăcesc în tăcerea dintre acum și atunci
În nesfârșirea nopților în care eram dorință
Acolo însă e pustiu – pustiu și-ntunecime
Și depărtări vuind vinovat

AU FOST VREMURI în care doar existam
Ca într-un film mut între alb și negru
Fără să caut altceva să-mi doresc ceva anume
Viața era alături curgea paralel

Orizontul – turbure și absent
Sinele neauzit și confuz
Eram departe de mal
De neatins înconjurat de vid

CE-IAIA IUBIRE – iubirea
De care oamenii se cramponează –
Nu-i așa – închipuiri inerte
De obicei găselnițe jenante

Știu e imposibil să te conving
Cât de dureroasă poate fi uneori
Oricum n-ai să renunți
La genul tău de iubire impasibilă și rece

AI FOST ferm convinsă
Chiar de la bun început
Că îmi oferi numai
Șansa să aștern dinainte-ți trandafiri

Fără spini și fără frunze ofilite
Tu întorcând generoasă indiferență
Și de obicei apatie
Într-o privire seacă și rigidă

PROBABIL a fost măgulitor
Să-ți dăruiești iluzia seninului
Un senin gri și anost
Ignorând gânduri pentru tine naive

Inhibat nu te-am întrebat niciodată
Dacă pentru tine finalul era doar amurgul
În care rătăceai de una singură
Noaptea glisându-te tăcută în tenebrele sale

Poeme din volumul în lucru *Confesiune întreruptă*

Cristina Iliescu, *Bucurați-vă*

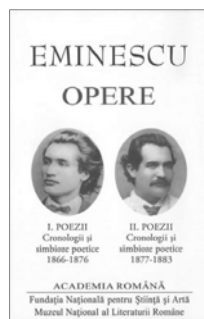
POMPILIU CRĂCIUNESCU

Suferințele și moartea lui Eminescu: adevăr, eroare, anamorfoze

Așezat sub zodia corectitudinii științifice, volumul *Maladia lui Eminescu și maladiile imaginare ale eminescologilor*⁹ îmi induce un gând cu dublă față. Pe de o parte, cartea se constituie prin însăși natura sa într-o viguroasă pavază contra altei „corectitudini”, i.e. corectitudinea politică ale cărei spectre nu se mărginesc să slujească doar „ziua cea de azi”, ci se răsfrâng și către trecut, anamorfozându-l în felurite chipuri. Pe de altă parte, studiile din volum confirmă, „în zbor invers” și dintr-o altă perspectivă, constatarea lui Constantin Noica de acum o jumătate de veac, aceea după care „Ne-am odihnit în Călinescu” (1970), dar o și infirmă simultan, tot prin natura lor intrinsecă. Îmi dau seama că, astfel formulate, cele două valențe de gând pot părea sibilnice, însă ele își află rădăcina – și *lamura* – în rama binară a cărții, respectiv în *Cuvânt înainte*, de Eugen Simion, și *Prefață la ediția a II-a*, de Irinel Popescu. Este și pricina pentru care, înainte de a iscodi îndeaproape articulațiile lăuntrice ale cercetării medicale, mă voi opri succint la problematica pe care fiecare dintre aceste secvențe o subîntinde. Prima chestiune, evocată de decupajul fenomenologic al cazului/mitului Eminescu de către Eugen Simion, ține, în fapt, de tărâmul culturii române considerat în ansamblu. Cea de-a doua chestiune, contiguă, privește calea, anevoioasă adesea, ce duce de la opinie la adevăr, Irinel Popescu știind la fel de bine precum Constantin Noica faptul că „Adevărul nu e nici trecere, nici trimitere. Este. Este un așa este.” În pofida aparentei asprimi, „un așa este” *este* și afirmația lui Eugen Simion despre cultura românească: o „cultură a suspiciunii și a comploturilor, începând cu cel mitic (complotul mioritic)”. *Ergo*.

Anamorfoza realității, între zăpoarele istoriei și nemernicie

Faptul că „destinul culturii românești” nu poate fi înțeles fără a ține seama de „nenorocul în istorie”, după cum postula Mircea Eliade, are valoare de axiomă, însă pe același plan se află și imperativul spiritului critic iscat pe

⁹ Coordonatori acad. Eugen Simion, prof. univ. dr. Irinel Popescu, Ediția a II-a, revizuită și adăugită, *Cuvânt înainte* de Eugen Simion, *Prefață la ediția a II-a* de Irinel Popescu, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2021, 230 de pagini.

linia Cantemir-Maiorescu-Eminescu. Lîmpede spus, da, Eliade avea dreptate: potențialitățile noastre culturale au fost fie zădărnicate de vitregiile istoriei, fie umbrite de acestea. Dar caracterul problematic al tabloului este nutrit și de alte „izvoare”, pe care tot istoria, chiar boicotată, le conține. Se prenumără aici bogăția de „pâre și năpăști”, vorba lui Eminescu, sau spiritul critic parazitat ideologic, acela cultivat de către popa Grama și urmașii săi mai vechi sau mai noi. Din perspectiva simțului critic „în marginile adevărului”, astfel de surse constituie un morb autodistructiv, o opreliște ce nu mai ține *de*, ci se adaugă zăpoarelor istoriei: „De două mii de ani aproape ni se predică – scrie Eminescu de *Paște* 1878 – să ne iubim, și noi ne sfâșiem.” Istoria are vitregiile ei, dar nu e deloc sigur că pizma din *Miorița* le aparține, chiar dacă, în studiul său etnopsihologic din 1907 Dumitru Drăghicescu punea „stratul de izină” pe seama „unor vremuri de restriște”. Devine, cred, lîmpede că „nemernicia românească” este o „natură de adaos” la pripoarele nefaste ale istoriei. Cu alte cuvinte, pe lângă îmbinarea de seninătate și lirism, în acord cu ritmurile cosmice, există „un ce” (nu tocmai mare!) „în firea noastră”, o pornire obscur-autofagă ce pactizează – când pe furiș, când zgomotos – cu istoria cea păguboasă și cu heralziile ei cei neguroși, văzuți sau nevăzuți. Iscodită la scara globală a devenirii culturale naționale, această nocivă alianță are avataruri multiple, de la prigoană ori exterminare (în vremea extremismelor inter- și postbelice), la anamorfoză/distorsionare sau anamneză programată.

Anamorfoza culturală se produce astăzi sub stindardul corectitudinii politice. Deși mult mai recentă (anii '30 ai veacului trecut) decât manifestările ei *ante litteram*, această noțiune maoist-troțkistă reprezintă un redutabil functor de deformare a realității prin dioptrii colorate ideologice. Limitându-se dogmatic la un construct doctrinar de natură culturală, politică sau de ambele, ideologia submerge dimensiunea axiologică a realității (în sens larg), înlocuind-o cu termeni convenabili sieși. Pe tărâm cultural, anamorfoza astfel produsă îmbracă trei modalități de manifestare: endogenă, exogenă și hibridă. *Anamorfoza culturală endogenă* marchează *coliziunea* dintre ideologiile culturale diferite – de pildă, iluminism-junimism, Aron Densușianu ilustrând-o exemplar –, iar *anamorfoza exogenă* provine din *coluziunea* culturalului cu politicul, realismul socialist stînd mărturie: refuzul modelului proscris opera și oropsește autorul, în vreme ce adopția modelului (corectitudinea politică) invalidează axiologic creația. Exemplele, pentru fiecare parte, sunt numeroase și cunoscute, nu insist aici. Cea de-a treia categorie, *anamorfoza hibridă*, este cea mai complexă, ea fiind generată de mixajul cultural-politic, sporit cu nu puține elemente de subiectivitate – invidie, ură, dispreț, ignoranță, afirmare prin repudiere – toate provenind de la diverși „nevoiași de absolut”, vorba lui Zarifopol, de la dogmaticii incurabili sau de la vajnicii slujbași ai corectitudinii politice dintr-o epocă ori din alta. „Caractere, mentalități, moravuri, destine nefericite!”, așa cum, cu obidă cronicărească, exclamă Eugen Simion în *Cuvînt înainte*.

Dacă am făcut acest mic ocol, sinoptic, este pentru a sublinia că Eminescu se regăsește pe toate laturile triadei anamorfoțice din textura tabloului. În primul rând, preponderent prin operă, el este proiectat pe latura endogenă – grăitoare sunt episoadele Grama, Densușianu, cu reverberații aberante în postdecembrism –, mai apoi pe latura exogenă: neputând să-i anihileze portanța din axiosferă, comunismul agresiv din anii '50 l-a prezentat pe poet drept precursor, mutilându-i creația. Ieșit de sub acest obroc, grație reciclărilor ideologice, Eminescu se regăsește, îndeosebi ca entitate ontologică, de astă dată, în miezul anamorfozei hibride, acolo unde biografia sa dobândește o alură cromatică amintind de *cauda pavonis*, imagine folosită odinioară de către Eriugena în legătură cu infinitatea semnificațiilor Scripturii!

Punctul nevralgic al acestei desfășurări (doxologice) îl constituie binomul *maladie-moarte*, generator de „scenarii din ce în ce mai apocaliptice”, la „conspirații infernale” girate, chipurile, de „Maiorescu, marele închizitor”. Remarcându-le percutant, în acești termeni, Eugen Simion vizează tocmai „natura de adaos” responsabilă de anamorfoza realității, acel „ce” obscur-autodistructiv al cărui nume poate fi, în siajul lui Noica, nemernicie. „Cu adevărat «nemernicia românească» [...] se dovedește a fi cuprinzătoare, contagioasă și inepuizabilă la meridianul nostru.” Oricât ar părea de aspră, afirmația criticului are temeii; regăsindu-se în toate planurile tabloului anamorfoțic pe care l-am schițat, Eminescu stă, ține de evidență, „în calea tuturor: zelatori, delatori, retori, oratori, limbuți, complexați, resentimentari și, vorba lui Noica, nemernici”. Într-o pagină de jurnal – adaug în treacăt – filosoful de la Păltiniș făcea remarcă: „Prea mulți buiestrași în cultura română!”.

Sintetizând, secvența liminară a volumului, i.e. *Cuvânt înainte*, de Eugen Simion, îndeplinește rolul de ramă pentru „ansamblul configurației” cercetării. Trimițând deopotrivă la eroarea călinesciană privitoare la boala poetului, prelungire a erorii medicale din epocă, și la maladiile imaginate de către eminescologi, criticul semnalează deschiderea orizontului în care se plasează problematica vizată. Perpetuată tocmai de „odihna în Călinescu” – inclusiv din punctul de vedere al suferințelor poetului, nu doar din acela al cunoașterii fragmentar-mediate a operei lui –, eroarea biografului frizează „fantezia reproductivă” care, mai aproape de noi, se va lăși peste propriile-i margini. Expresia îi aparține lui Nicolae Iorga: din cenușa fanteziei reproductivă istoric „învie o epocă”, în vreme ce fantezia literară „scoate opera din capul artistului”. Atunci când documentul îi lipsește, istoricul literar, în schimb, distorsionează uneori fantezia reproductivă, vocile de sirenă ale fanteziei creatoare sau ale corectitudinii politice atrăgându-l în curioase cotloane. Nu e, așadar, de mirare că enigma bolii și morții lui Eminescu să determine felurite speculații și ipoteze, de la scenarii conspirative la narațiuni de factură polițistă. Greu sesizabil – ba chiar imposibil de sesizat în integralitatea lui, „desenul din covor” este suplinit de

alte desene, fiecare pe măsura fanteziei desenatorului. Toate aceste goropisme dau carnația fenomenului anamorfotic atât de prezent „într-o cultură a suspiciunii și a comploturilor”, așa cum o numește Eugen Simion. Dar, vorba lui Eminescu: „Dumnezeu umple lumea cu ce poate și n-avem ceartă cu cerul!”. Cert este însă că – parafrazându-l pe Iorga, care avea cuvânt – dacă romanul este cel mai adesea o istorie, istoria nu trebuie să fie niciodată un roman.

De la opinii la adevăr

În prefața pe care o semnează, Irinel Popescu formulează răspicat scopul cercetării: „demersul colectivului de medici care au încercat să descifreze misterele bolii și morții lui Eminescu a fost unul strict patografic, bazat pe datele obiective care le-au stat la dispoziție.” Nimic mai mult, nimic mai puțin. De aceea, Irinel Popescu, el însuși somitate medicală de rang mondial, desparte riguros apele dintre speculația gratuită și ipoteza științifică: nu înlocuirea, din variate pricini, a unui diagnostic (sifilis) cu altul (maladie bipolară) au urmărit medicii care s-au pronunțat aici, ci apropierea de adevăr, sporul cognitiv: cercetarea „adaugă o picătură de cunoaștere – scrie cu modestie medicul – la ceea ce se știe deja”. De aceea, lucrarea „nu este una polemică și nu-și propune să emită teorii sau ipoteze, cu excepția celor medicale”. Precizare importantă, mai ales pentru cei tentați de amestecul otova al politicului cu suferințele fapturii. Desigur, rămânând în sfera aceleiași onestități exemplare, Irinel Popescu admite ipoteza surmenajului intelectual ca avatar al crâncenei bătălii politice duse de către poet și ca premisă decisivă (alături de posibila componentă genetică) pentru declanșarea psihozei, dar problema capitală se află în altă parte: în etiologia deficitară – „diagnosticul de sifilis nu s-a întemeiat pe argumente medicale solide” – care, neavând decât anatomia erorii, trimite atât la o necesară etiologie a erorii înseși, cât și la imposibilitatea certitudinii absolute în privința maladii din pricina indigenței documentare.

Departate de „ficțiunea reproductivă”, fiecare dintre specialiștii care s-au aplecat științific asupra cazului Eminescu se află în postura arheologului chemat să investească semantic *tăcerea* ce emană, vorba lui Vasile Pârvan, din „resturi și ruine”. Nefiind încă făcut saltul, la vremea poetului, de la „botanica simptomelor” la „gramatica semnelor”, în limbajul lui Foucault, de la empirismul clinic la analizele de laborator și anatomoclinice, puținele documente rămase mai mult tac decât vorbesc. Așa se face că, din nebuloasa astfel creată, doar moartea este neîndoielnică, iar analiza ei după mai bine de un veac echivalează cu o autopsie a enigmei. Cu toate acestea, seamă ținând de excelența profesională a tuturor componentilor echipei medicale pluri- și interdisciplinare care și-a prezentat rezultatele complexei investigații patografice în colocolviul din iunie 2014 – *Patografia lui Eminescu: adevăr și*

legendă, desfășurat sub egida F.N.S.A. și a Academiei de Științe Medicale – se poate spune că studiul acestui mister se află în periheliu. În alți termeni, valorizând tot ceea ce poate contribui la iluminarea tainei – de la cel mai mic indiciu de tip mărturie la cele mai dense contribuții anterioare, semnate de Ion Nica și Octavian Vuia –, demersul are meritul de a duce, dacă nu în miezul, cel puțin în pragul adevărului privitor la dispariția poetului. Parcurgând cu atenția cuvenită fiecare text din volum, adică fără patimi și departe de umbra ideilor primite, cititorul va sesiza că tărâmul populat de filodocși (în sens platonician) se cufundă în cețuri, în vreme ce „luminoasa umbră” se desprinde din „lumea de neguri”. În cazul de față, „luminoasa umbră” are chipul unei hidoase erori (cu drept de cetate, altfel: în ediția din 1966 a lucrării *Le normal et le pathologique*, Georges Canguilhem vorbește despre „un nou concept în patologie: eroarea”...). Este vorba despre o eroare care a catalizat precaritatea făpturii poetului. Eminescu n-a murit de paralizie generalizată progresivă, ci din pricina stopului cardiac facilitat *deopotrivă* de agravarea psihozei maniaco-depresive și de tratamentul cu mercur pentru o boală pe care nu o avea.

Acesta este corolarul emergent din analiza diagnozei doctorului Șuțu: eroarea sa a implicat un adaos de suferință la suferințele bănuite sau neștiute ale poetului. Iată-ne astfel în fața unui clar exemplu de serendipitate: căutând, adică, să vadă în ce măsură se verifică diagnosticul de lues, medicii de azi descoperă, coroborând toate datele disponibile, că boala poetului a fost cu totul alta și de altă natură, psihică, distanța fiind similară – în reformulare metaforică – celei dintre fizică și metafizică. De această dată, eroarea – altfel, unul dintre „motoarele” devenirii cognitive – nu a fost deloc fecundă, ci de-a dreptul dezastruoasă. Este, desigur, frustrant să afli că răspântia a fost părăsită pe drumul greșit și fără întoarcere, în pofida popasurilor favorabile, i.e. a remisiunilor marcate de extrema luciditate a poetului, contraargumente majore pentru diagnosticul ce l-a urmărit până la capăt. În același timp, conștiința științifică veritabilă obligă la prudență față de certitudini. Este exact atitudinea profesorului Irinel Popescu: „nu este exclus ca toxicitatea tratamentului cu mercur să fi contribuit la apariția stopului cardiac care i-a fost fatal” lui Eminescu, scrie domnia sa, anticipând că „și alte demersuri vor fi întreprinse; le considerăm necesare și binevenite”.

Remarca de pe urmă subîntinde însăși logica devenirii științei, rezonând astfel cu mai vechea sentință maioresciană în domeniu: „prima cauză și ultimul efect sunt refuzate minții omenești; nicio limită nu ne oprește, dar etern ne oprește o limită”. Nu întâmplător, în preambulul ediției din 1949 al celebrului său studiu de psihiatrie aplicată (*Strindberg și Van Gogh. Swedenborg – Hölderlin*, 1922), Karl Jaspers afirmă imposibilitatea „elucidării complete” a vieții și operei umane, esențială rămânând *găsirea punctelor de observație* care să îngăduie zărirea enigmelor veritabile și conștientizarea lor.

Autorii volumului de față caută să meargă mai departe. În această carte, punctele de observație corespund specialităților medicale multiple pe care le reprezintă autorii textelor, toate constituind segmentele drumului care lasă la răspântie eroarea și se îndreaptă spre adevărul întrezărit. Or, vorba lui Ortega y Gasset, cu aluzie la Cervantes, drumul este mai bun decât hanul. Dacă în privința operei lui Eminescu „odihna în Călinescu” a fost lungă – odiseea manuscriselor sale încheindu-se de curând prin facsimilarea lor integrală grație lui Eugen Simion și Academiei Române –, în privința bolilor și a morții „odihna în Șuțu” (îngăduită fie-mi parafraza!) n-a fost tot așa. O atestă deopotrivă scenariile „fanteziei reproductive”, ghidate mai mult sau mai puțin de „corectitudinea politică”, și încercările patografice de elucidare a misterului.

O dublă contextualizare

Evaluările medicale propriu-zise, șapte la număr, sunt precedate de un foarte consistent studiu teoretico-istoric consacrat patografiei și de un survol biografic focalizat îndeosebi asupra ultimilor șase ani din viața poetului.

Studiul profesorului Octavian Buda, *Patografia – între biografie și medicină. Primele patografii eminesciene. Prolegomene teoretice* (pp. 32-55), se impune prin înalta ținută academică, aspect cu atât mai prețios cu cât această mai tânără ramură a paleopatologiei nu este tocmai răspândită pe tărâm autohton. Pornind de la premisa că „patografia sau psihografia s-a dovedit un instrument hermeneutic cu randament substanțial în a pricepe desenul unui destin omenesc”, autorul definește patograful drept „un arheolog al simptomelor și maniilor personalităților creatoare”, fără a epuiza, însă, „fondul enigmatic al personajului real”. Cadru și limitele demersului patografic – cauzat de caracterul euristic al metodei – sunt prezentate prin raportare la Jaspers și Lombroso. Cât privește mecanismele intrinsece ale metodei, acestea se pun în valoare prin minuțioasa analiză a diadei creație-regresie, într-o perspectivă care evocă, pe de o parte problematica freudiană a visului, iar pe de alta, teoria lui Blaga despre „amfibismul conștiinței”, „celălalt tărâm” și fenomenul de personanță.

Extrem de judicioase, prolegomenele teoretice fundamentează investigația critică a primelor patografii eminesciene, respectiv cele întreprinse de Panait Zosin (1903) și Constantin Bacalogu (1936). Deși ambele conduc spre aceeași eroare de diagnostic, sifilisul, dar pe căi diferite – prima prin determinism genetic, cealaltă, prin recursul la sfera anatomoclinică și comparatism (Eminescu – Chopin) –, aceste abordări au meritul de a fi „deschis câmpul unor explorări biografice și medicale din ce în ce mai amănunțite”. Așa sunt cele semnate de doctorii Ion Nica și Ovidiu Vuia, primii „anatomişti” ai erorii medicale de odinioară. Schimbarea de

accent de pe organic pe psihic confirmă viabilitatea demersului de factură patografică abordat teoretic și critic în studiul profesorului Octavian Buda, demers întemeiat „pe experiența analitică de ordin clinic” ce conduce la „un diagnostic pur”. Considerat în ansamblu, acest studiu constituie nu doar o necesară contextualizare a problematicii volumului, ci și un reper major pentru toți cei interesați de patografie, în legătură sau nu cu Eminescu.

Survolul biografic, pus de către semnatari – academicianul Ioan-Aurel Pop și colaboratoarele sale Cecilia Cârja și Ioana Bonda – sub titlu slavician, *Mihai Eminescu și lumea prin care a trecut* (pp. 59-95), iluminează cu precădere engramele existențiale ale poetului din intervalul 1883-1886, fără a lăsa însă deoparte ansamblul, i.e. „contextul istorico-politic și social al epocii în care a trăit.” O atenție aparte este acordată activității „ziaristului incomod”, mare susținător al dreptății și al drepturilor tuturor românilor. Bazându-se pe un evantai documentar considerabil și divers (mărturii, tratate de istorie, biografii, exegeze etc.), analiza confirmă imaginea noiciană a unui om „pierdut în patima ruinătoare de sănătate și de substanță spirituală”. Autorii notează că boala poetului „a fost generată de un complex de factori cu acțiune convergentă, care au dus la apariția stării de psihoză”; printre aceștia se numără „surmenajul fizic și nervos” de la „Timpul” și traiul precar.

„Anii declinului”, de la nefastul diagnostic al doctorului Șuțu din iulie 1883 – „alianțiune mintală în formă de manie acută”, asociată sifilisului avansat – și până la revenirea în așezământul aceluiași doctor, în februarie 1889, sunt prezentați metodic, cu toate peregrinările ori popasurile poetului: Viena, Iași, Odesa, Mănăstirea Neamț, Botoșani.

Foarte potrivită este, de asemenea, evocarea ultimelor contribuții jurnalistice ale lui Eminescu de la *Fântâna Blanduziei* din decembrie 1888. În dioptria timpului, titlul articolului de pe urmă, *Ziua de mâine*, dobândește o densă încărcătură simbolică. Dacă, în sine, textul se remarcă prin vizionarism geopolitic optimist, pentru autorul său „ziua de mâine” împletea din dârzenia maladii și dârzenia erorii medicale straietele morții. Dar, deși „morți sunt cei muriți”, „prin convingerile sale – scrie academicianul Ioan-Aurel Pop în finalul studiului – Eminescu rămâne contemporan cu toate epocile”.

„Heptagon cu vârfuri stelelor la fel”

...Sau, aproape la fel! Diferențele, dacă sunt, țin doar de nuanță, nicidecum de esență. Cu alte cuvinte, *diagnosticul retrospectiv* către care converg cele șapte evaluări medicale ce alcătuiesc miezul volumului este același: „tulburare afectivă bipolară (TAB)”.

Bunăoară, studiul-cap de serie semnat de profesorul Dan Prelipceanu, *Eminescu și boala sa psihică. Argumentare din perspectiva psihiatriei*

actuale (pp. 99-110), cristalizează acest adevăr astfel: „Eminescu era, ca fire, ca personalitate, un ciclotim, care a prezentat cele trei episoade maniacale, unele cu factori psihotici, astfel că se poate afirma, în concordanță cu sistemele actuale de diagnostic psihiatric, cu toată literatura de psihiatria contemporană, că suferea de tulburare afectivă bipolară de tip I”. Este o concluzie ghidată de „prețioasa idee a adevărului științific” și argumentată în dublu registru: pe de o parte, prin analiza cu atenție de orfevru a patografiilor anterioare (Nica, Vuia, Scripcaru și Ciucă), iar pe de alta, prin scrutarea raportului creativitate-psihopatologie pe baza celei mai avansate contribuții în domeniu (Nancy Andreasen, Hagop Akiskal, C.M. Santosa). Coroborată cu etiologia maladiei și patogeneza, etiologia creației, cu tot substratul său inefabil, îl determină pe profesorul Dan Prelipeanu să remarce „că genialitatea plătește un tribut banalei normalități statistice. [...] Nu putem decât să aproximăm ce ne așteaptă la capătul acestui drum al înțelegerii.”

Punctul de vedere al dermatologului privind diagnosticul de sifilis (pp. 113-121), respectiv al profesorului Călin Giurcăneanu, întemeiat pe un mănunchi de argumente solide, expuse pe puncte de la A la K, este tranșant dintru început: „moartea brutală a lui Eminescu nu a avut nici cea mai mică legătură cu oricare dintre multiplele forme de sifilis (cerebral, meningovascular, paralizie generală progresivă, cutanat, cardiac etc.”. Fiecare punct-argument e riguros dezgھیocat analitic, astfel încât concluzia decurge firesc: „ținând cont de predispoziția genetică, familială, probabil că Eminescu suferea de o afecțiune bipolară, maltrată ca un posibil sifilis terțiar, decesul survenind printr-o intoxicație cu mercur.”

Contribuția următoare aparține profesorului Bogdan O. Popescu și poartă titlul *Boala și moartea lui Eminescu. O perspectivă a neurologului de astăzi* (pp. 124-131). Inventariind concis ipotezele anterioare, de la sifilisul nervos la crima bine plănuită, autorul își arată surprinderea față de cei care, nu puțini, „au îndrăznit să aibă certitudini”. Dacă în privința morții primează prudența – „mie mi se pare astăzi că nu poți fi sigur de o cauză de deces în cazul Eminescu” –, în aceea a maladiilor imaginea devine mult mai clară. Procedând „după tipic”, medicul recurge la anamneză – mediată de Caragiale, Maiorescu, Obersteiner, Leidesdorf și Nica –, respectiv la examenul clinic, mediat de doctorul Vineș, coroborându-le ulterior. Constatările fiecărei etape indică absența afecțiunilor de factură neurologică și prezența, în schimb, a simptomatologiei psihiatrice; de aceea „diagnosticul de tulburare bipolară [...] este greu să fie contestat cu argumente majore”. Neavând la îndemână date suplimentare – analizele biochimice și investigațiile imagistice, obișnuite astăzi, dar inexistente în epocă –, acestea sunt suplinite de analiza examenului necroptic, deficitar, însă suficient spre a-l conduce pe profesorul Bogdan O. Popescu la concluzia complementară celei precedente, conform căreia „argumentele că [Eminescu] ar fi avut

paralizie generalizată progresivă nu sunt, nici pe departe, suficiente sau clare”.

Scopul prezentării profesorului Eduard Apetrei, intitulată *Date privind patologia cardiovasculară la Eminescu* (pp. 134-142), este distribuit pe două paliere conexe: interpretarea datelor clinice specifice disciplinei și a modificărilor anatomice cardiovasculare consemnate la necropsie. În prima direcție, medicul admite posibilitatea unei afecțiuni cardiace, „cel mai probabil de tip ischemic”, agravată de procesul de aterogeneză, accelerat prin tratamentul cu mercur aplicat poetului de doctorii Iszak, la Botoșani în 1887, și Șuțu, la București, în primăvara lui 1889. În cealaltă direcție, datele arată că, deși raportul necroptic menționează aorta luetică, aceasta nu are suport anatomic, dar există indicii pentru ateroscleroza favorizată atât de factorii de risc (fumat, alcool, stres etc.), cât și de tratamentul eronat cu mercur. Aceste suferințe reprezintă un adaos la maladia psihică.

Într-o foarte concisă intervenție, *Despre bolile mai puțin cunoscute ale lui Mihai Eminescu – oțita* (pp. 145-147), profesorul Codruț Sarafoleanu exclude incidența otorinolaringologică asupra maladiei psihice sau a decesului, nimic din datele clinice sau situația descrisă la autopsia poetului neavând legătură cu acest domeniu.

Cel de-al șaselea studiu din volum, pus de către autorul său, academicianul Victor A. Voicu, sub zodie interogativă, încapsulează întreaga problematică a dezbaterii din perspectiva etiologiei erorii și a implicațiilor sale. Într-adevăr, *A contribuit intoxicația iatrogenă cu mercur la patologia lui Eminescu?* (pp. 150-161) este, înainte de toate, un text despre dubla valență a *pharmakon*-ului, leac și otrăvă – în cazul de față, mercurul. Incursiunea istorică, analiza comparativă a datelor actuale privind simptomele neurotoxice ale expunerii la mercur cu datele extrase din patografia lui Eminescu arată că eroarea de diagnostic – cauzată de necunoașterea, la acea dată, a agentului patogen al sifilisului – a dus la dublarea sindromului maniaco-depresiv de o considerabilă componentă neurotoxică. Această concluzie plasează studiul în afara câmpului de atracție al interogației: cel dintâi sens al *pharmakon*-ului se cufundă în umbra celui de-al doilea. Astfel, eroarea dezvăluie o imagine *bifrons*: de lues fals și de iatrogenie reală.

Studiul intitulat *Necropsia poetului. Aspecte medico-legale* (pp. 164-175), cel de-al șaptelea și ultimul din această complexă evaluare medicală în „zbor invers”, îi aparține profesorului Vladimir Beliș. Intrigat de colportajul oamenilor politici ai vremii, devenit pentru mulți convingere odată cu afirmarea luesului de către Călinescu, autorul semnalează precaritatea datelor clinice păstrate în raport cu ce se cunoaște astăzi despre această boală, concentrându-se ulterior asupra datelor autopsiei, ce „ridică mari dubii” legate de boala și moartea lui Eminescu. Aici, precaritatea este încă mai stridentă: dincolo de „limbajul arhaic și distonant față de modul în care se face astăzi descrierea macroscopică a unei autopsii medico-legale, reținem

lipsa elementelor științifice care să ateste atât macro, cât și microscopic realitatea bolii luetice a poetului”.

Lacunele din raportul doctorului Șuțu devin flagrante inclusiv prin comparația cu alte rapoarte din epocă, spre pildă, cu unul elaborat doar la doi ani distanță de către Mina Minovici, raport reprodus în corpul studiului. Pentru Vladimir Beliş, „nu se poate, sub nicio formă, pune bază pe *raportul de autopsie întocmit de Șuțu și, cu atât mai puțin, pe *sumarul examen asupra creierului* (s.a.)”, făcut de tânărul medic Marinescu „după ce organul intrase în autoliză și putrefacție”. În considerațiile sale finale autorul afirmă, ținând cont de carențele constatate, că „este greu astăzi [...] să se poată stabili, de o manieră științifică, existența sau nu a bolilor de care a suferit Eminescu, fie că este vorba de lues sau de o eventuală afecțiune psihică”. Acest moderat și just scepticism cognitiv are și un pandant demn de toată atenția: „În altă ordine de idei, nu văd cu ce suntem mai avansați dacă Eminescu a fost bolnav, când acesta a lăsat în urmă opera sa nemuritoare.” Greu să nu subscriem!*

Privit global, heptagonul medical chemat să facă lumină asupra suferințelor și sfârșitului lui Eminescu, reliefează, în ultimă instanță, *anatomia erorilor* care l-au cufundat pe poet, mai întâi în abisurile lăuntrice, iar mai apoi în moarte. Ceea ce nu e puțin lucru, ba, dimpotrivă.

Volumul se încheie cu un amplu glosar comentat al medicilor care au avut a face, într-un fel sau altul, cu Eminescu, atât de-a lungul vieții lui (cunoscuți, prieteni, curanți), cât și în timpul ce i-a urmat (patografi). Studiul *Eminescu și medicii săi* (pp. 180-222), datorat doctorului Valeriu Lupu, îmbină date de ordin istoric, cultural și statistic, astfel încât fiecare „fișă de dicționar” să apară în contextul specific și fiecare dintre subiecți să apară în lumina pe care o merită. Riguros documentat și redactat pe măsură, acest studiu – care aduce laolaltă 39 de figuri medicale contemporane poetului și alte 27 cu implicare postumă – are toate calitățile unui capitol de istoria medicinei, considerată dinspre istoria ființei (și suferinței) lui Eminescu.

Încheiere

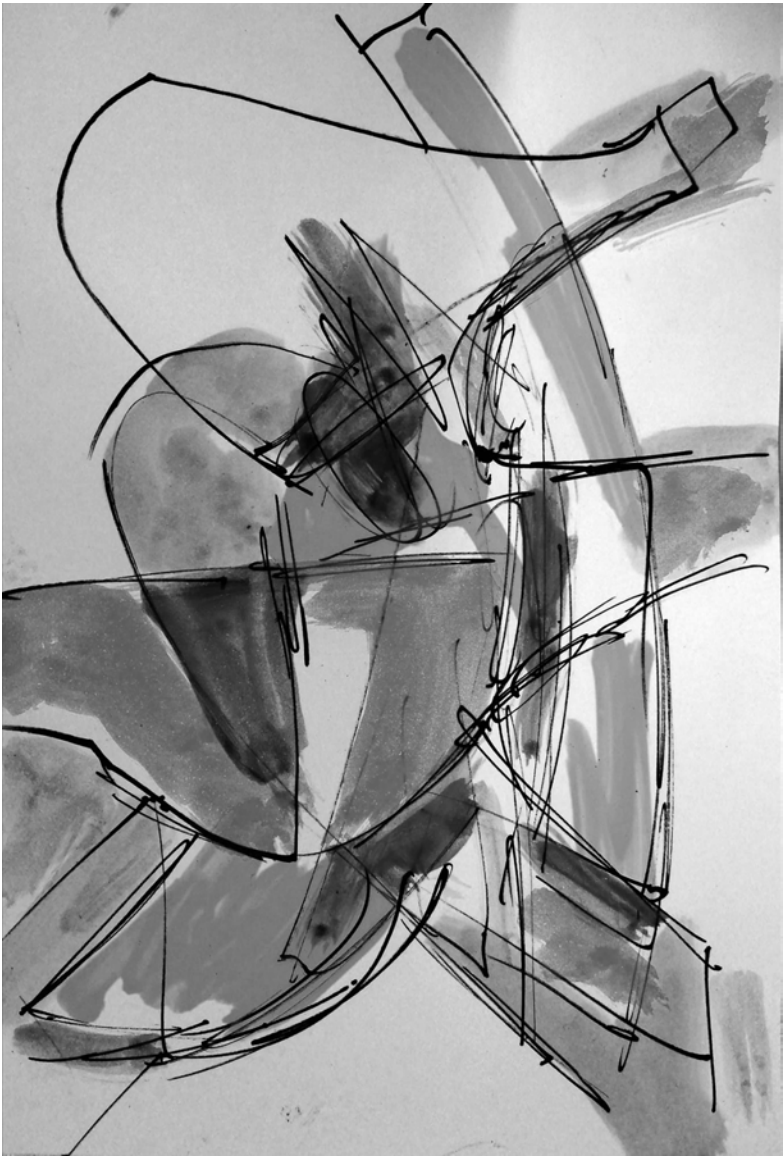
Intenția inițială a acestui text era să fie o cronică, dar *Maladia lui Eminescu și maladiile imaginare ale eminescologilor* nu se pretează la o cronică mai mult sau mai puțin grăbită. Focalizând un aspect fundamental legat de existența poetului, boala cauzatoare de moarte, și dezvăluind o altă boală decât luesul consacrat – tulburarea afectivă bipolară, neletală –, dar mai ales eroarea cauzatoare de moarte (intoxicația iatrogenă cu mercur), acest consistent volum este mai mult decât o patografie complexă: el are forța de a despărți apele dintre „pasiunea culpabilă” și „știința capabilă”. În alți termeni decât cei ai lui Paul Virilio, prin densitatea argumentativă și echilibrul de perspectivă cartea ar trebui să potolească discursurile mai mult

sau mai puțin stohastice, iscate din pasiuni de tot felul (polemice, politice, egolatre), în favoarea adevărului științific pe care îl conturează lămurit. *Ananké stenai*, spunea Aristotel; ceea ce nu înseamnă părăsirea drumului, căci, îi „răspunde” Antonio Machado, „se hace el camino al andar”, drumul se face drumuind...

De altfel, în *Cuvânt înainte* Eugen Simion afirmă că dacă în privința operei demersul „nu schimbă nimic esențial”, decizia specialiștilor este „importantă pentru că ea *poate pune capăt* (s.m.) speculațiilor, ipotezelor absurde” privitoare la sfârșitul poetului. De bunăseamă că în privința operei nici n-are ce schimba: opera eminesciană constituie fundamentarea ontologică a identității axiologice românești. Cât privește ipoteza posibilității ca adevărul științific să triumfe, aceasta rămâne, cred, doar ceea ce este: *o posibilitate*; importantă, însă *doar* posibilitate. Nu de alta, dar se știe că, întors acasă obosea de peregrinare și himere, Don Quijote le spune prietenilor că el este Alonso Quijano, nicidecum vajnicul hidalgo. Or, reînțoarcerea la adevărul realității îi determină pe ceilalți să-l socotească nebun, acum, și nu înainte! Realitatea imaginată fascinează.

Același este motivul pentru care, deși profesorul Irinel Popescu scrie lămurit în prefață că „lucrarea noastră nu este una polemică”, ea nu va fi ocolită de polemici, la fel cum n-a fost nici ediția princeps. (Unele au fost, eufemistic spus, de un grobianism feroce). În plus, dincolo de atracția enigmaticului – căci tăcerea morții este mai mare decât „tăcerea corpului”, și el absent –, nici existența naturilor catilinare nu este revolută, nici anamorfoza culturală, mai ales sub formă hibridă. „Caracterul problematic” al culturii române, despre care vorbea George Uscătescu, vine și din această tendință anamorfotică, rod al mereu căutatei blazoane identitare. Pe de altă parte, aidoma cetății Pompei, nu este exclus ca „mitul Eminescu”, mitoforic ca orice mit, să dezvăluie cu timpul și alte taine. La aceasta se referă, în opinia mea, Irinel Popescu atunci când, anticipând alte demersuri, le admite necesitatea. Și e firesc: ca om de știință, domnia sa știe la fel de bine ca Foucault faptul că adevărul este o „eroare rectificată”.

Drept încheiere, o certitudine cu dublă față. Prima: reeditarea volumului de studii patografice *Maladia lui Eminescu și maladiile imaginare ale eminescologilor*, coordonat de Eugen Simion și Irinel Popescu, este un eveniment cultural și științific de importanță rară, care se cuvine salutat și sărbătorit ca atare. A doua: autorul heptagonului „cu vârfuri stelelor la fel”, Ion Barbu, același care închide în misterul El Gahel și autofagia lui Hagi Nastratin, compara versurile eminesciene cu „niște punți peste primejdii”. Or, primejdiile (și simulacrele) – din cultura românească (și nu numai) – sunt legiune. Nu și punțile.

Răducu Marin, *Acorduri-schiță de idee*, acril pe carton, 2021

Eminescu și a treia pradă imperială din pământul Moldovei

Reamintesc: prima, răpirea Bucovinei de către Austria, a doua, raptul rusesc de la 1812. Acum urma ca Rusia să mai „elibereze” o dată Basarabia de la Gurile Dunării și de la Marea Neagră, precum și țările din Balcani. Alexandru al II-lea făcea pregătiri intense pentru atacarea Turciei. În 1876, Eminescu oferă dese relatări despre semnele pregătirii războiului. Atunci, cum deja am precizat în altă parte, țarul, în cârdășie cu împăratul Franz Josef, au încheiat Convenția de la Reichstadt (iulie 1876), prin care Austria își rezerva Bosnia și Herțegovina, iar Rusia „recuperarea” celor trei județe din sudul Basarabiei, „pierdute” în 1856. Ziarele rusești se întreceau în a sublinia „jertfele” pe care le face Rusia pentru a-i „apăra pe creștini”. Era și un mod fățarnic de a-l determina pe țar să se „supună” sentimentului „creștin” al poporului rus. Un jurnal chiar amenința că dacă țarul nu va asculta „cea mai populară din mișcările câte s-au întâmplat vrodată în Rusia”, atunci se va striga: „Jos țarul!” Și asta o scria, subliniază Eminescu, un *conservativ*, adică un „moderat” și un „politicos”. Problema orientală devenea din ce în ce mai acută și mai complicată. În Balcani, se produceau rebeliuni împotriva asupririi turcești, susținute de Rusia din „solidaritate” slavă. Milan Obrenovici al Serbiei și Nichita al Muntenegrului au fost înfrânți la Alexinat, fiind nevoiți să încheie pace cu turcii. În aceste condiții, Rusia vrea să treacă prin Principatele Unite cu armata și îl invită pe Carol I în Crimeea, la Livadia, pentru a negocia traversarea. Principele se pare că știa despre ce i se rezerva Basarabiei prin Convenția de la Reichstadt și îl trimite, în locul său, pe Ion C. Brătianu. Generalul Nikolai Ignatiev îi argumentează lui Brătianu că războiul cu Turcia era inevitabil și că Rusia are nevoie de o Convenție pentru trecerea trupelor spre Balcani. Carol I se menține în rezervă față de mișcările din sudul Dunării și guvernul ia măsuri de a stopa traficul de arme în Balcani. Cuvântul de ordine este *neutralitatea*, deocamdată. În context, puterile europene fac presiuni asupra Turciei pentru a declanșa reforme care să stopeze nemulțumirile. O intensă activitate diplomatică tatonează terenul situaării între Turcia și Rusia. Partidul Conservator, în frunte cu Lascăr Catargiu, era pentru păstrarea strictei neutralități, argumentată temeinic, într-un memoriu, de către Ion Ghica. Eminescu era de aceeași părere. În România, chestiunea Basarabiei este nod gordian între cei care îndemnau la orientarea către Poarta Otomană sau către Rusia. În 1928, Nicolae Iorga va aprecia astfel poziționarea noastră față de beligeranți, comparativ cu a slavilor sud-dunăreni: „Pentru români, turcii nu sunt de văzut. Există o mare diferență între atitudinea românilor și atitudinea slavilor din Peninsula Balcanilor. Pentru slavii din Peninsula Balcanilor, turcul era stăpânul, sau

cel puțin vecinul, în vreme ce în România turcul era invizibil”. Altfel spus, România nu avea nici un interes de a se poziționa alături de Rusia împotriva Turciei. Era, în principiu, și poziția lui Eminescu, adept al neutralității în conflictul care se profila. Poetul va argumenta că *independența* era deja coaptă față de Poartă, că urma doar să fie recunoscută *de jure*, fără vărsare de sânge, căci abia acum imperiul se găsea în pragul căderii, nu la 1711, cum crezuse Cantemir. Războiul era necesar Rusiei nu pentru a „elibera” popoarele creștine, ci pentru a le înrobi, luând locul Istanbulului. Basarabia sudică era una dintre mize.

Cum va reacționa România în această ecuație a războiului? se întrebă Eminescu, la 12 noiembrie 1876: „Unul din pericolele războiului eventual este însă neclaritatea ținutei României. Guvernul rusesc nu se simte deloc sigur față cu românii, a căror afaceri externe se clatină aproape ca vibrațiunea, așa încât, dacă România n-ar renunța *singură* la neutralitatea ei, pericolul cel mare al războiului ar rămânea înfrângerea acestei neutralități. Cu drept cuvânt se-ntreabă deci un ziar dacă această evazivitate a diplomației române e născută din nesiguranța întâmplărilor sau dacă în ea este un mod cert, care ține în eșec tendințele puternicului vecin.”¹ Spre a testa terenul românesc și a face presiuni, Rusia trimite trupe în Basarabia: „În mare apropiere de noi românii se petrec însă îngotirea a șase corpuri de armată. Aceste șase corpuri, compuse din 214.000 oameni, cărora se vor mai adauge 90.000, își au ștabul lor general la Chișinău. Vechea cetate moldovenească, Hotinul, împrejurul căruia au avut loc nenumărate bătălii și care ne amintește atât trecutul de glorie cât de cădere a Moldovei, Hotinul va căpăta un parc de artilerie de 92 tunuri”².

Devenea clar că România era, pentru Rusia, cheia războiului din Balcani, teritoriul acesteia fiind calea de acces spre Dunăre. În octombrie 1876, cum am spus, Rusia inițiază primele contacte de la Livadia (în Crimeea), din delegație făcând parte prim-ministrul I.C. Brătianu, ministrul de război Gheorghe Slăniceanu, mareșalul Curții, și un aghiotant al regelui Carol I. Rușii s-au prezentat în frunte cu țarul, cu Marele Duce Nicolae, cu ministrul de război și cu generalul Nikolai Ignatiev. O soluție finală însă nu se materializează. În decembrie 1876, eșuează conferința de la Constantinopol, pierzându-se ultima șansă a păcii. Noua Constituție adoptată de Poartă stipula că România face parte din imperiu, principele fiind doar „șef al unei provincii privilegiate”³. România rămânea, în continuare, parte a Imperiului Otoman, ceea ce l-a bulversat pe Carol I, dând apă la moară Rusiei de a pune condiția „retrocedării” celor trei județe din sudul Basarabiei.

---

¹ M. Eminescu, *Opere*, IX, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1980, p. 248.

² *Ibidem*.

³ Ion Nistor, *Istoria românilor*, II, ediție postumă îngrijită de Florin Rotaru, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2002, p. 154.

Guvernul român adresează un protest Turciei, dar aceasta cere retragerea protestului, încât, în ședința Camerei din 22 decembrie 1876, prim-ministrul român subliniază gravitatea situației: „Nici spada lungă a lui Baiazid și Mahomed n-a putut pătrunde până în cetatea munților români, până unde vrea acum să pătrundă Midhad Pașa cu constituția sa”. După Ion Nistor, acesta a fost momentul decisiv pentru a determina ieșirea României din neutralitate. Catherine Durandin consemnează că, la reluarea tratativelor, la București, după mărturia ambasadorului rus, Aleksandr Nelidov, Brătianu ar fi declarat: „Văd bine că într-o zi veți sfârși prin a ne lua înapoi partea din Basarabia care v-a fost luată prin tratatul de la Paris. Înțeleg, am simțit-o la Livadia, este o chestiune de onoare pentru împărat. Dar în acest caz, preveniți-ne. Spuneți-mi deschis. Vom căuta compensații iar eu aș putea să pregătesc în acest scop opinia noastră publică”⁴. Ingrată situație!

Guvernul se vede nevoit să semneze Convenția la 4/16 aprilie 1877, la București. Art. 2 prevedea: *Pentru ca nici un inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerii trupelor rusești pe teritoriul său, guvernul M.S. Împăratul tuturor Rușilor se obligă a menține și a face a se respecta drepturile politice ale Statului Român, astfel cum ele rezultă din legile interne și tratatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României.*

Asigurările Rusiei se vor dovedi repede literă moartă. Uimitor cum revine mofitul „onoarei” țarului în privința Basarabiei și cum politicieni de primă mână, precum Brătianu, sunt gata să cedeze din nou în fața „motivației”. Încălcarea Convenției era, într-adevăr, semnul distins al *onoarei*! Precum înaintașul său Alexandru I, Alexandru al II-lea a adresat și el un Manifest către poporul român, la 11/23 aprilie 1877, arătându-și dragostea față de poporul pe care tocmai voia să-l îngenuncheze: *Prin porunca M.S. Împăratul tuturor rușilor, armata intră astăzi în țara voastră, care nu pentru întâiași dată a întâmpinat cu bucurie oștile rusești. Vestindu-vă aceasta, Vă declar că venim la voi la vechi prieteni și voitori de bine; nădăjduiesc să găsec la voi aceeași sufletească pornire, care au arătat străbunii voștri oștirilor noastre în trecutele rezbele ce le-au avut cu turcii. / Vă invit dar prin aceasta a vă urma în pace îndeletnicirile și a ușura armatei chipul de a satisface nevoile și trebuințele sale*⁵.

Cu această față a „onoarei”, Rusia era dispusă ca să strivească militar, mai întâi, Principatele Unite (amenințând, de la început, cu dezarmarea oastei românești), țara fiind tratată ca parte a imperiului turcesc, deși negocierea Convenției era o recunoaștere, *de facto*, a independenței. A fost, de altfel, suportul pentru Carol I spre a juca pe cartea Convenției încheiate la 4/16 aprilie 1877. La 22 ianuarie 1877, principele îi scria tatălui

---

⁴ *Apud* Catherine Durandin, *Istoria românilor*, Editura Institutul European, Iași, 1998, pp. 114-115.

⁵ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 155.

său, Carol-Anton: „Oamenii politici de aici sunt mai neliniștiți decât mine în ceea ce privește urmările unui conflict ruso-turc și asupra subiectului constituit de viitorul României. Eu însă mi-am trasat calea încă de la început: să închei o convenție militară cu Rusia și, dacă este necesar, să mă bat împreună cu rușii împotriva turcilor. Convenția este gata să fie semnată.” Prin această hotărâre, Carol I spera că România va fi primită ca beligerant la tratativele de pace. Dar oare nu se repeta situația alianței lui Dimitrie Cantemir cu Petru cel Mare, iar, cu bătaie lungă, în viitor, cu pseudo-armistițiul de la 23 august 1944? Cu o diferență: acum Imperiul Otoman își dădea suflarea, pe când Moldova a avut norocul să ia bătaie cu tot cu marele aliat, în 1711. La 1877, asemenea portiță de scăpare nu mai era. Geniul lui Eminescu a intuit situația și ziaristul va scrie, în contra euforiei și a curentului general, că acest război a fost inutil, deci potrivit țării, că n-a slujit decât expansiunii rusești care și-a „recuperat” partea sudică a Basarabiei. Iluzia că am obținut Independența prin arme este spulberată de poet, care arăta că această desprindere de Poarta Otomană era inevitabilă în condițiile în care imperiul turc își trăia ultimele ceasuri. Și asta chiar în pofida „renovării” constituției otomane. *De facto*, influența Porții în România devenise cu totul *invizibilă*, fiind doar formală, cum se va exprima Iorga în 1928. Dar Parlamentul și guvernul au ținut la ipoteza *vizibilității* puterii otomane și la 9 mai 1877 s-a proclamat solemn „independența absolută a României”, declarându-se război Porții, pentru ca, pe 10 mai, de ziua națională, Brătianu să-l salute pe Carol ca principe al României libere și independente: *Ne despărțim astăzi cu totul și pentru totdeauna de Turcia, căreia i se declară război pe față, fără aspirații de aventură, dar cu hotărârea neclintită de a păstra tot ce stăpânește țara în granițele sale actuale.* Aceasta a fost decizia supremă a partidului liberal, în numele statului-națiune. Armata, reînființată de Cuza și înzestrată de Carol I (principele a dat ordin de mobilizare generală și a masat la Dunăre în jur de cincizeci de mii de ostași, bine instruiți, cu 180 de tunuri, având la dispoziție și 70 000 de rezervești) a dat iluzia redeșteptării eroismului din timpul marilor voievozi.

La început, morbul onoarei țarului a refuzat să primească alături armata română ca beligerantă. După o înaintare vertiginoasă, trupele marelui duce Nicolae au ajuns, la 5 iunie 1877, până la Cazanlâc. Vine însă, pe 18 iunie, înfrângerea zdrobitoare de la Eske-Zaigra. Osman Pașa ocupă Plevna, fortificând-o puternic. Rușii suferă mari pierderi, încât, marți, 19/31 iulie 1877, marele duce se adresează grabnic principelui Carol: *Turcii au îngrămădit foarte mari mase de trupe la Plevna și ne prăpădesc – nous abîmes. Rog a face fuziunea, demonstrația și dacă e posibil trecerea Dunării pe care Tu o doreai a o face. Între Jiu și Corabia această demonstrație este indispensabilă pentru a facilita mișcările mele*⁶. Carol I nu intră în luptă până

---

⁶ *Ibidem*, p. 158.

ce nu obține condiții, între care încredințarea conducerii tuturor trupelor rusești de la Plevna.

Intrarea României în război a trezit conștiința națională și în rândurile românilor din celelalte provincii (Ardeal, Banat, Bucovina), gata să se înroleze voluntari, să strângă ajutoare, în pofida restricțiilor impuse de autoritățile austro-ungare. Între voluntari, s-au distins, între alții, bănățeanul Moise Grozea, bucovinenii Constantin Popescu (cărui i s-a ridicat și un monument, la Calafat) și prietenul lui Eminescu, Alexandru Chibici-Revneanu, care, mai târziu, va publica, în *Convorbiri literare* amintiri sub titlul „Din viața mea de voluntar”⁷.

Contribuția armatei române a fost decisivă pentru înfrângerea forțelor otomane, nevoite curând să ceară negocieri de pace. Altfel spus, sosea momentul adevărului alianței româno-ruse. „Semnarea de către ruși – sintetizează situația Catherine Durandin – a unui armistițiu și a preliminarilor de pace cu Constantinopolul în ianuarie 1878 deschide o perioadă dificilă. Români, sârbi și greci descoperă că Sankt-Petersburgul girează, fără a ține seamă de ei, obiectivele de război prezentate în afara concluziei preliminarilor Păcii de la San Stefano din 3 martie 1878. Proiectul creării unei Bulgarii mari, după care trupele rusești ar staționa timp de doi ani la sud de Dunăre este o sfidare adresată Marilor Puteri, care supraveghează drumul Constantinopolului. Bucureștii nu sunt tratați ca aliați, iar cabinetul de la Sankt-Petersburg suspendă corespondența diplomatică cu românii.”⁸

Celelalte urmări se cunosc. Sultanul cere pacea la 1 ianuarie 1878, apoi, fără jenă, generalului Ghica, ministrul României la Petersburg, i se aduce sec la cunoștință intenția Rusiei de a nu respecta Convenția și de a recupera sudul Basarabiei, cu motivul că cele trei județe fuseseră date de Congresul de la Paris nu României, ci Moldovei! Nici vorbă ca românii să participe la negocierile de la San Stefano, unde se încheie pacea, pe 3 martie. Protestul guvernului de la București este zadarnic. Partea română este înlăturată și de la Congresul de la Berlin (1/14 iunie-1/14 iulie 1878), Brătianu și Kogălniceanu fiind îngăduiți doar ca simpli „informatori”. Celor doi li s-a permis să vorbească doar în această calitate. Mihail Kogălniceanu a adus argumente imbatabile, de la vremurile Ecaterinei a II-a și de la 1812 până la zi. Lordul Robert Cecil Salisbury a înțeles cum stau treburile, ironizând lăcomia și lipsa de onoare a țarului, îndemnându-l pe plenipotențiarul rus (dar și pe ceilalți) ca, după ce au fost ascultați „delegații unei națiuni, care reclamă provincii străine, să se asculte și pe protestatarii unei țări, care nu cer decât teritorii care îi aparțin”⁹. Ironie englezească,

---

⁷ Vezi alte exemple în Ion Nistor, *op. cit.*, pp. 156-157.

⁸ M. Eminescu, *Opere*, X, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1989, p. 116.

⁹ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 163.

vecină cu cinismul, fiindcă la acea masă a negocierilor stăteau Austria, care a primit „protectoratul” Bosniei și Herțegovinei, Anglia, care și-a anexat Ciprul, Rusia, care primea nu numai Basarabia, ci și Karsuk și Battumul din Caucaz¹⁰. În schimb, Kogălniceanu și Brătianu s-au ales cu retrocedarea Basarabiei, cu recunoașterea apartenenței la Principatele Unite a Dobrogei, principate care, de-acum încolo, sunt recunoscute ca ROMÂNIA. Cât privește independența, aceasta se cuvenea validată doar după îndeplinirea unei *condiții* (inexistentă pentru celelalte țări europene): revizuirea art. 7 din Constituție, în sensul împământenirii în masă a evreilor. Așa se face că independența a fost recunoscută *de jure* abia în februarie 1880. Iar, pe de altă parte, „Tratatul nu recunoștea României nici o despăgubire pentru cheltuielile de război (toate erau rezervate Rusiei: 1 410 000 000 de ruble!, n.n.) și se obliga să îngăduie trecerea trupelor rusești din Bulgaria pe timp de un an. Din cele cinci puncte din memoriu, tratatul nu acceptă decât cesiunea insulelor din Deltă și insula Șerpilor.”¹¹ Și, cum spune Ion Nistor, „Hotărârile congresului de la Berlin provocară o adâncă decepție în țară.” Parlamentul României a protestat zadarnic împotriva luării Basarabiei. Interesant că retrocedarea s-a făcut fără documente cu valoare juridică, ci numai printr-o decizie ministerială, autoritățile civile și militare din cele trei județe primind un simplu ordin de evacuare, fără vreo semnătură oficială¹². Conservatorii l-au acuzat pe I.C. Brătianu de comportament dictatorial, dar tot ei l-au îndepărtat, cu diplomație, pe Eminescu din București, singura voce care nu se sfa să spună adevărul, în editorialele de la *Timpul*, privitor la culisele evenimentelor. Atunci, sub pretextul căldurii din București, l-au trimis într-o vacanță la moșia lui Nicolae Mandrea de la Floreștii Gorjului, dându-i-se sarcina să traducă din tratatul de istorie al lui Eudoxiu Hurmuzaki.

Politicienii români se trezesc târziu că încă Tratatul de la San Stefano era potrivit țării, că rușii își rezervau dreptul să ia Basarabia sub falsul pretext că se face schimb cu Dobrogea, deși, arată Eminescu, se stipula, în art. 19, că Turcia trebuie să cedeze Dobrogea, o veche provincie romanizată, dar eterogenă etnic. Imaginea României era dezastruoasă în fața Marilor Puteri. Împăratul Germaniei și cancelarul Bismarck îl considerau pe Carol I un simplu aventurier, oblunduind un guvern de „revoluționari”, în vreme ce conservatorii moldoveni i-ar fi oprimat pe evrei, refuzându-le cetățenia în masă. România, între altele, este amenințată că nu i se va recunoaște independența fără rezolvarea chestiunii evreiești. Dar e vremea să ne întoarcem la atitudinea ziaristului Eminescu, rămasă necunoscută multor istorici.

Un studiu amplu publică poetul în cinci numere din *Curierul de Iași*, în noiembrie 1876, care începe cu o consemnare a hotărârii Consiliului de Miniștri ai României „de a face întrebare tuturor puterilor garante, afară de

---

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibid.*, p. 164.

¹² *Ibid.*

Rusia, ce purtare să păzească România în caz de a i se cere din partea guvernului rusesc permisiunea de a trece c-o armată prin țară. S-a hotărât totodată de a nu răspunde Rusiei la o asemenea cerere decât atunci când vor fi răspuns definitiv puterile la întrebarea României.”¹³ Eminescu e de părere că o asemenea hotărâre e o tatonare a celor două tendințe europene: cea de nord-est, panslavă, care tindea „a schimba fața Europei”, și cea vestică, menținătoare a *statu quo*-ului. Răspunsul la întrebarea României va clarifica opțiunea europeană. În cazul dorinței de menținere a stabilității, puterile occidentale se puteau vedea în postura de a-și apăra cu armele strategia, „fără chiar ca Rusia să poată fi supărată pe noi”. În situația unui răspuns evaziv, România și-ar lua libertatea să hotărască precum e mai bine pentru ea, alegerea cea mai bună fiind, finalmente, crearea acelei confederații dunărene pe baza egalității dintre națiuni. Patronatul Rusiei ar însemna câștigul de cauză al soluției orientale, pe când al Austriei – al celei occidentale. Eminescu e pentru a treia cale. În studiul amintit, el analizează soluția occidentală a patronatului Austriei. Și întrucât contextul geopolitic nu permitea încă refacerea unității politice a vechii Dacii, poetul optează pentru menținerea *unității de limbă, credință și cultură*, singura care garantează, pentru viitor, împlinirea idealului Daciei Mari: „Așadar idealul românilor din toate părțile Daciei lui Traian este mântinerea unității reale a limbei strămoșești și a bisericei naționale. Este o Dacie ideală aceasta, dar ea se realizează pe zi ce merge, și cine știe dacă nu-i de preferat celei politice.”¹⁴ Geniul lui Eminescu înțelege că fondul ontologic al unui popor vine din limbă și spiritualitate, că atâta vreme cât acestea sunt vii, la oricâte divizări geopolitice ar fi supus teritoriul României, viitorul unității politice este asigurat: „Dar ceea ce voiesc românii să aibă e libertatea spiritului și conștiinței lor în deplinul sens al cuvântului. Și fiindcă spirit și limbă sunt aproape identice, iar limba și naționalitatea asemenea, se vede ușor că românul se vrea pe sine, își vrea naționalitatea, dar aceasta o vrea pe deplin.”

În cei 200 de ani de dominație rusească (exceptând scurtele perioade), acesta a fost argumentul-cheie al rezistenței Basarabiei: „În limba sa numai i se lipesc de suflet preceptele bătrânești, istoria părinților săi, bucuriile și durerile semenilor săi.” Cine a spus aceste cuvinte? Eminescu, desigur, dar nu seamănă ele izbitor cu ale lui Grigore Vieru din celebra lui poezie *În limba ta?* Și chiar în studiul din care citez emite Eminescu celebre considerații, ieșite din text și devenite „folclor”: „Daci sau romani, romani sau daci: e indiferent, suntem români și punctum. Nimeni n-are să ne învețe ce-am fost sau ce-am trebui să fim; voim să fim ceea ce suntem – români.”¹⁵

---

¹³ M. Eminescu, *Opere*, X, ..., p. 251.

¹⁴ *Ibidem*, p. 252. În 1876, poziția lui Eminescu se apropia de cea a lui Ioan Slavici în legătură cu unitatea spirituală și politică a provinciilor românești, în tradiția revistei *Dacia literară*, la 1840.

¹⁵ *Ibid.*, p. 253.

Între timp, diplomația europeană era în fierbere. Anglia ar fi vrut ca problema orientală să nu ducă la război împotriva Porții. Lordul Salisbury a fost bine primit la Paris, consemnează Eminescu (la 17 noiembrie 1876), dar nu și la Berlin, unde el a convenit că Rusia poate ocupa teritoriile „turcești”, dar temporar, în condiții stricte, însă Bismarck nu voia să deranjeze „vechile legături ale curții sale cu Rusia”.¹⁶ Ceea ce putea oferi Germania era neutralitatea, în caz de război. Nouă zile mai târziu, Bismarck trebuie să constate că „războiul ruso-turc este *inevitabil*”¹⁷, dar nu va renunța la neutralitate. Totuși, emite opinia că războiul trebuie „localizat”, mai ales pentru a nu afecta Austria.

În ședința Camerei din 27 noiembrie, 1876, deputatul Nicolae Blaremburg, cerea, într-o interpelare, ca guvernul să aducă limpeziri în privința păstrării neutralității României în raport cu conflictul ruso-turc. „Turcia – adaugă și Eminescu, aprobându-l – nu mai este primejdioasă pentru noi, dar o alianță cu Rusia însemnează primejdia absorbirei și a absolutismului. Toate națiile Europei, nu numai Rusia, doresc îndreptarea soartei popoarelor din Orient, dar nici o gazetă cuminte n-a susținut că Orientul trebuie dat pe mâna rușilor. La ordinea zilei se află două politici, una onestă și conformă tractatelor, alta aventurieră și setoasă de cuceriri. Tot ce ni s-ar oferi pentru a renunța la binefacerile tractatului de la Paris ar fi mic lucru. Nu suntem deloc în poziția de a opta pentru una din cele două părți, ținta noastră e prescrisă de tratatul din Paris. Când nația au încuviințat mijloacele pentru armată, au făcut-o pentru ca soldații noștri să apere vatra strămoșească, nu ca să prezenteze arma cuiva, deci tratatul de la Paris ne impune de a apăra teritoriul nostru contra oricui ar voi să ne calce.”¹⁸

Se clarifică din nou poziția realistă a lui Eminescu. El știe că această opțiune e în concordanță cu orientarea pașnică a Europei, nu cu tendința aventurieră de cuceriri. La interpelarea lui Nicolae Blaremburg, ministrul de externe Nicolae Ionescu a răspuns diplomatic: „Neutralitatea noastră coincide cu dorințele Europei, dar dacă am fi siliți a ieși din ea atunci o vom face-o; în orice caz însă nu vom urmări o nouă direcție politică fără învoirea reprezentățiunei țării.”¹⁹ Și guvernul turcesc declarase că va respecta neutralitatea României și că linia de apărare va fi malul Dunării. Așadar, noua constituție a Turciei nu silea, pur și simplu, Principatele Unite să iasă din *neutralitate*, cum au decis, în cele din urmă, Carol I și guvernul Brătianu! Ministrul credea că puterile europene vor dezbate la conferință problema neutralității României, oferind garanții speciale. În context, Eminescu admite că România trebuie să urmeze cea mai bună cale pentru apărarea propriilor interese. Dar ce te faci cu mărturia ciudată a regelui Carol I că el a hotărât,

---

¹⁶ *Ibid.*, p. 265.

¹⁷ *Ibid.*, p. 271.

¹⁸ *Ibid.*, p. 284.

¹⁹ *Ibid.*

de la bun început, să intre în război alături de Rusia? Nu cumva Bismarck nu greșea considerându-l pe Carol I un aventurier? Dar dacă simpatiile pruruse ale Germaniei au înclinat balanța spre apropierea de Rusia a guvernului României?

În orice caz, la 5 ianuarie 1877, lucrurile păreau să se mai calmeze. Guvernul României protestase pe lângă Poartă împotriva articolelor 1, 7 și 8 din noua constituție turcească, având susținere și din partea Austriei și Germaniei. Savfet Pașa a răspuns conciliant, dând asigurări că „Poarta n-a avut niciodată intenția de a modifica poziția excepțională de care se bucură România în puterea tratatelor sale și că constituția otomană nu atinge nici într-un fel drepturile recunoscute ale României.”²⁰ În plus, Poarta recunoscuse cinci din cele șapte puncte din protestul Principatelor. Mai mult, Eminescu reține, ca noutate a zilei, o apropiere „foarte energică” a Germaniei de Poartă, „pe baza independenței României, care ar servi de barieră sub garanția Germaniei”. Ceea ce însemna păstrarea *neutralității*. Dar ceva misterios și neprevăzut, desigur, lucrează împotriva acestui drum favorabil în diplomația internațională.

Mai întâi, la conferința din 4/16 ianuarie 1877, lordul Robert Salisbury prezintă delegației otomane cerințele în patru puncte ale delegațiilor europeni, neadmiterea lor ducând la părăsirea Constantinopleului, întreaga răspundere căzând pe umerii Turciei. În cele patru puncte, se revendicau rectificări de granițe în Balcani, libertatea navigației pe Boiana, neutralizarea forturilor de pe lacul Scutari, numirea, în primii cinci ani, a guvernatorilor din Balcani cu acordul puterilor europene, iar pentru România, evacuarea trupelor otomane, schimb de prizonieri și amnistierea celor arestați politic. Cerințele, apoi, priveau diferite probleme de organizare internă, libertate religioasă, drepturi la folosirea limbilor naționale și la cultură proprie etc. Consiliul convocat de Midhad Pașa a respins, în unanimitate, cerințele. În răspunsul final, din 8/20 ianuarie, Savfet Pașa a precizat că Poarta poate conveni asupra unor puncte de detaliu, dar nu și în ce privește numirea guvernatorilor și crearea unei comisii europene de control, căci nu se cadrează cu „onoarea suveranului”.

Cum se vede, sultanii și țarii aveau ceva în comun: *onoarea!* Or, cele două ultime cerințe erau considerate esențiale. Generalul Ignatiev a întâmpinat cu satisfacție indignată respingerile Porții, amenințând că toată responsabilitatea războiului va fi a Turciei. Protocolul final a pus capăt negocierilor și delegațiile au părăsit Constantinopolul. „Întrebarea este – reflectă Eminescu pe 14 ianuarie 1877 – cum trebuie privit acest fiasco al conferinței, această solidaritate aparentă care avea totdeauna drept corelat o nesolidaritate în esență?”²¹

---

²⁰ *Ibid.*, p. 296.

²¹ *Ibid.*, p. 309.

Răspunsul e că Rusia a reușit esențialul, transformarea chestiunii orientale în una europeană, dar panslavistă. Sub masca platonismului și generozității, „Rusia au voit să dovedească Europei că rasa mahometană promite tot și nu dă nimic, că le va lua ochii puterilor cu reforme pe hârtie, iar când i s-ar cere garanții pentru punerea lor în lucrare ea va refuza pân-în sfârșit. Rusia au început dovada, cauza slavilor de sud a devenit o cauză europeană, îndărătnicia turcilor notorie, încât rușii, declarând război, își vor putea spăla mâinile ca Pilat din Pont, căci au dovedit că turcul e de vină, că el trebuie esterminat.”²² Rusia a jucat așa de bine în fața Europei, observă Eminescu, încât lordul Salisbury era cât pe ce să semneze un ultimatum „egal cu al Rusiei către Poartă”. Poetul mai subliniază o nuanță devenită opinie publică: anume că negocierile n-au avut decât rolul unei tactici a amânării pentru a pregăti total furia rușilor în contra turcilor, consacrand legitimitatea războiului. Slavofobia Europei, în același timp, venea în ajutorul Austro-Ungariei, care sugerează, diplomatic, că românii din Ardeal și din Bucovina stau bine în imperiu și că România le-ar face un rău îndemnându-i la unire cu Principatele, căci ar cădea sub barbaria slavă, precum Basarabia.

Pe 2 februarie, generalul Ignatiev făcea presiuni diplomatice asupra Vienei de a-și preciza poziția în legătură cu intrarea în război a Rusiei²³. Între timp însă Serbia și Muntenegru negociau cu Turcia, prin intermediul Vienei, apropiindu-se de o înțelegere, încât insistențele lui Ignatiev aveau noimă, fiindcă tocmai slavii sud-dunăreni puteau strica planurile Sankt-Petersburgului. Diplomația, spune Eminescu, la 6 februarie, e cuprinsă „de cutremur nervos”²⁴. O telegramă a agenției Havas anunță, pe 12/24 februarie, că pacea între Serbia și Turcia e aproape încheiată: „Serbii au primit garanțiile cerute, însă punctele cari ating egala îndreptățire a evreilor și numirea unui agent diplomatic turc nu sunt atinse în convenție.”²⁵ Urma ca după zece zile de la semnare armatele turcești să părăsească Serbia. La fel se profilau lucrurile și cu Muntenegru. Londra negocia, la rândul-i, cu Petersburgul ca să i se dea Porții un an pentru a permite aplicarea „reformelor promise”. În asemenea condiții, Alexandru al II-lea dezmente că ar fi dat ordin ca trupele să treacă Prutul la 28 februarie. Dar armistițiul acordat Porții expira peste trei zile. Eminescu speră că, date fiind negocierile din Balcani, armistițiul va fi prelungit „în caz când aceste negociațiuni nu s-ar termina până la 1 martie”²⁶. Generalul Ignatiev se vede nevoit să plece din nou pe la Berlin, Paris și Londra, consemnează Eminescu pe 25 februarie 1877. Ignatiev încearcă o ultimă viclenie: Rusia se va dezarma, dar cu condiția

---

²² *Ibid.*

²³ *Ibid.*, p. 320.

²⁴ *Ibid.*, p. 322.

²⁵ *Ibid.*, p. 327.

²⁶ *Ibid.*

abrogării tratatului de la Paris, care privea Basarabia²⁷. Petersburgul se agită că puterile europene întârzie cu cerința Rusiei. Țarul amintește răspicat, prin intermediul contelui Piotr Andrunici Șuvalov, că nu există decât două soluții în chestiunea Orientului: ori eliminarea tratatului de la Paris, ori menținerea lui, promisă Turciei, deși „Poarta au respins hotărârile conferinței bazate pe acel tratat; sau *cabinetul din St. Petersburg va privi acel tratat ca neexistând.*”²⁸

Aceasta era chiar ținta ultimă a Rusiei, care-i permitea să negocieze cu România fără a respecta tratatul de la Paris. Pentru a se evita asemenea cale, Rusia punea o condiție imposibilă: silirea Porții de a respecta integral conferința de la Constantinopol, fără a se ține cont de negocierile ulterioare cu Serbia și Muntenegru: „*Prin urmare Rusia va privi tratatul, în toate punctele ce o ating., nul și fără valoare și-și va păstra deplina libertate de acțiune.*”²⁹ „Urmările acestor concluzii ale Rusiei pentru România – spune Eminescu – sunt bătătoare la ochi. După cât știm numai *Timpul* din București au atras atenția publicului român asupra greutății frazei din urmă, căci între stipulațiile ce-o privesc pe Rusia este și cesiunea Basarabiei române, între care privesc așa numitul «corp turcesc» sunt cuprinse garanțiile de autonomie și suveranitate ale României. / Așadar șanțurile de pe Siret capătă acum o deosebită însemnătate.”³⁰

Or, „șanțurile de pe Siret” nu erau adresate Turciei, ci eventualei invazii rusești! O corespondență din Ismail, pentru *Neue Freie Presse*, informa (9 martie 1877) că Rusia comandase, la Borssig, în Germania, cincizeci de locomotive și o mie de vagoane potrivite căilor ferate din România. Turcia, din păcate, tocmai respinsese mai multe cerințe ale Muntenegrului, iar în convenția cu Serbia exista un spin, care va deveni de o importanță specială și pentru România: chestiunea evreiască. Iar Eminescu simte că, în curând, acest spin se va îndrepta și împotriva României, principala cauză pentru care țara a fost frustrată de avantajele majore ale recunoașterii *neutralității* sale.

Pe 19 martie, Bismarck încă mai credea în pace și în dezarmarea Rusiei. Dar în Balcani încep provocările. Ca răspuns la acestea, o mie de turci, comandați de caimacamul Petrovaț, măcelăresc două sate bosniace³¹. Balansând prin capitalele europene, generalul Ignatiev recunoaște, pe 14/26 martie 1877: „Noi n-am avut niciodată intenția de-a dezarma, ci numai de-a retrage de la graniță trupele noastre și a aștepta întâmplările din Turcia; nu putem dezarma după ce-am trezit entuziasmul nației, cu-n cuvânt: cred în

---

²⁷ *Ibid.*, p. 331.

²⁸ *Ibid.*, p. 332.

²⁹ *Ibid.*, p. 333.

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Ibid.*, p. 342.

război.”³² Generalul se plânge, pe 20 martie 1877, că nu a găsit înțelegere în capitalele europene, că Rusia nu urmărește o politică de cucerire (*sic!*, n.n.), dar că toate evenimentele o silesc să intre în război³³. Pe 23 martie, pacea pare încă asigurată. Europeanii cred că Rusia și Turcia se pot „dezarma” simultan³⁴. Un protocol de la Londra conține o *invitare amicală* către Poartă spre a se dezarma. Turcia era împuternicită să trimită un delegat la Petersburg, care „să roage cabinetul de acolo să dispună dezarmarea”. Turcia chiar a numit pe Reuf Pașa pentru asta, dar Rusia știa ce știa (25 martie)³⁵.

Pesimiștii însă, constată Eminescu, sunt cei care vor avea dreptate, în final. El interpretează jocul ruso-turc prin imaginea binecunoscută a celui dintre Roma și Cartagina: „Cum că între slavi și turci există o antiteză tot atât de pronunțată ca între Roma și Cartago e sigur.” Evident, Poarta era în situația Cartaginei, iar Rusia în postura de a cere raderea ei de pe fața pământului. Prințul Muntenegrului, cel care puneza bețe-n roate tratativelor cu Poarta, om al Petersburgului, a avut același rol de provocator ca Masinissa, regele Numidiei, încât tabloul este complet, zice Eminescu, în editorialul din 1 aprilie 1877 al *Curierului de Iași*³⁶.

Războiul nu mai putea fi evitat. Încercând, pentru ultima oară, să facă uz de *neutralitate*, România „descoperă” cu stupeoare că aceasta nu-i era garantată de puterile europene. Cine avea interesul să facă uz de un asemenea chițibuș diplomatic? O știre consemnată de Eminescu la 10 aprilie, sună sec: „O depeșă din Londra spune că generalul englez consideră pe România ca făcând parte din Imperiul Otoman și că neutralitatea specială a României nu e garantată prin nici un tratat.”³⁷ Deși până atunci nimeni nu contestase dreptul țării la *neutralitate*. Atitudinea perfidului Albion arunca România între Scylla și Charybda. Cine determinase Anglia să-și schimbe opinia în legătură cu neutralitatea României? Se pare că Alianța Israelită Universală, care ținea să pună condiții pentru o viitoare revizuire a art. 7 din Constituție. Rămâne de cercetat în subteranele istoriei? Mai mult decât Eminescu, o asemenea *cercetare* oferă, peste doi ani, Vasile Alecsandri³⁸, în calitate de om politic, în discursul ținut în Senat, la 10 octombrie 1879.

---

³² *Ibid.*, p. 343.

³³ *Ibid.*, p. 346.

³⁴ *Ibid.*, p. 350.

³⁵ *Ibid.*, pp. 352-353.

³⁶ *Ibid.*, pp. 353-354.

³⁷ *Ibid.*, p. 358.

³⁸ Vasile Alecsandri, *Discurs ținut în ședința Senatului de la 10 octombrie 1879 cu ocaziunea revizuirii art. 7 al Constituțiunei*, Sococ, Sander & Teclu, 1879. Alecsandri coroborează, cu argumente irefutabile, mașinațiunile Alianței din timpul subminării neutralității Principatelor Unite, determinând asprele condiții impuse țării la Congresul de la Berlin, între care și revizuirea art. 7 din Constituție, condiții care nu se puseseră niciodată statelor occidentale, dar care protejau și stimulau, în spațiul românesc o adevărată „judaiadă”, având drept țintă finală „a

Declarația subsecretarului de stat Bourke este astfel comentată de Eminescu: „Aceste puține cuvinte ale subsecretarului de stat nu sunt deloc îndreptate contra Rusiei, că adică, trecând Prutul, ea ar viola teritoriul otoman, ci ele vor să constituie numai un drept pentru Turcia de-a încălca teritoriul român oricând i-ar dicta-o aceasta vederile sale strategice. Pe de altă parte guvernul englez mai pare a zice că, țara noastră nefiind neutrală, ci formând parte integrantă a Turciei, nici se poate opune ocupării din partea trupelor otomane și, dacă ar încerca a se opune, Turcia ar avea dreptul să ne trateze ca pe o țară inamică, ca pe o provincie răsculată chiar.”³⁹

Eminescu aduce argumente că excluderea României de la dreptul neutralității este tendențioasă: „Fără a ne preocupa de înțelesul pe care Albion cearcă a-l da poziției internaționale a României, vom aduce numai aminte că purtarea acesteia pân-în momentul de față a fost cea mai corectă din lume. Pusă sub garanția colectivă a puterilor, neavând nici o legătură reală cu Imperiul Otoman, ea era și este neutrală prin natura lucrurilor, chiar dacă neutralitatea n-ar fi fost stipulată prin un anume tratat. Când art. XXII a tratatului de Paris spune că nici o putere n-are voie să s-amestice în cele dinlăuntru ale țării și art. XXVII că nici Turcia chiar n-are voie de-a interveni cu armata în România fără învoirea tuturor puterilor celorlalte, e evident că România a fost considerată cel puțin pe atât de autonomă și suverană ca și statele germane după pacea vestfalică, deși ele «formal» făceau parte din corp germanique. Deși neutralitatea era de sine înțeleasă, România au făcut apel la puteri ca să fie neutralizată în mod clar și necontroversat. Dar memoriul României au fost pus frumușel ad acta, căci puterile au binevoit a

---

face din țara întregă o proprietate Israelită”, „o nouă Palestină”, fapt precedat de inițierea și stimularea marelui exod spre Principate, exod nemotivat de vreo prigonire în locurile de plecare, dar proferată, cu violență, împotriva României, în presa occidentală: „Mi-ar trebui zile întregi ca să înșir aici închipuitele probe de persecuție religioasă, prin care alianța israelită au căutat a depinge neamul Român ca un neam netolerant, barbar, bun de șters dupe facia pământului.” Citează imediat dintr-un document sosit la Berlin, pără pentru Congres: „În România situația israeliților, *foarte numeroși*, este încă grozavă! De doi ani ei sunt jertfa celei mai crude persecuții... Mai în fie-care an Europa este uimită la povestirea răscoalelor, uciderilor, prăzilor și isgonirilor, ...*en masse*, de care evreii sunt victime.” Minciuni iresponsabile, menite să transforme România într-o „legendă neagră”, în ochii Europei. Alecsandri asociază tabloul imaginat de Alianță cu imaginea Marocului și cu sălbatica Inchiziție a spaniolului Tomás de Torquemada (1420-1498), din vremuri de infern. Se întreabă, cu ironie cruntă, Alecsandri: „Cum se face că evreii din țările în care se bucură de toate drepturile cetățenești, fug de acele țări, se leapădă de acele drepturi, și vin cu sutele de mii să se arunce în ghearele persecuției române? Cum se face că în timp de 20 de ani numărul acelor nenorociți persecutați a crescut de la 80 000 până la peste 400 000?”

³⁹ M. Eminescu, *Opere*, X, ..., p. 358.

ne considera ca nevrednici a ocupa un moment înalta atenție a profunzilor ei diplomați.”⁴⁰

„Prietenii” europeni ai României atenționează imediat Poarta că românii n-au garanția neutralității, ceea ce este primit cu satisfacție de „Agenția rusă” de presă, la 13 aprilie 1877. Eminescu amintește, cu ironie, cum credulii politicieni dâmbovițeni erau buni bazați pe dreptul la neutralitate și chiar au cerut desființarea armatei pentru a reduce deficitul bugetar, problemă grea și pe atunci. Dacă Europa n-ar fi găsit, în mod subit, că trebuie să nu recunoască neutralitatea României, Rusia n-ar mai fi avut motivul pornirii războiului: „Pentru orice inteligență mai pătrunzătoare era însă aproape dovedit că mijlocul cel mai puternic contra războiului, dacă acesta nu era dorit, ar fi fost neutralizarea României, sub garanția colectivă a Europei ș-atunci desigur Rusia nu se ispita de-a începe o luptă contra lumii întregi. Motivele secrete și înțelegerile intime între puteri se sustrag vederii publicului mare și abia istoricul viitor va putea să discoasă din arhive icoana adevărată a lucrurilor, în care comedia oficială nu-i va părea decât ceea ce este într-adevăr: o piesă cu roluri învățate pe de rost, în care actorii înșii nu cred în ele, deși în momentul jocului ei se identifică cu rolurile și produc public uimitoarea iluzie că ei sunt convinși de ceea ce zic.”⁴¹

Deși Eminescu n-a fost un „fan” al regelui Carol I, el laudă acum prevederea acestuia de a crea „această oștire disciplinată și ecuipată, pe atâta pe cât l-au iertat starea noastră înapoiată în cultură și calamitățile economice”, în pofida intereselor „păturii superpuse”, cea care credea că n-avem trebuință de tunuri și de baionete. Eminescu răspunde și jubilației presei austro-ungare față de știrea că neutralitatea României este inexistentă, acuzându-ne, totodată, de „rusofilie” și cum că am fi „reprezentanți ai politicii slave”. Poetul caută cauzele aceste trădări din partea Occidentului în slăbiciune, rea-voință, în „rezervațiile mentale ale diferitelor cabinete”, sucite de anumite interese, pentru a conchide că trebuie să ne bazăm pe noi înșine, în ultimă instanță: „Locuind pe un teritoriu strategicește nefavorabil și înconjurați de seminții străine nouă prin limbă și origine, având înlăuntrul nostru chiar discordia civilă, acest patrimoniu al statelor slabe și turburate de prea mari înrăuriri străine, trăind sub invecitivele presei europene pentru că nu dăm drepturi politice evreilor, care nici nu ne știu limba, toate mișcările noastre a fost tratate de vecini c-o rară lipsă de generozitate și c-o nedreptate nemaipomenită față cu alte popoaă.”⁴² Tabloul e de un realism politic pe măsura geniului eminescian. Intuiția poetului mergea la țintă!

Abandonată sub gheara rusească, România a fost nevoită să joace tragic cartea războiului ruso-turc, după cum recunoaște și Catherine Durandin, citându-l pe Vasile Alecsandri și, din păcate pentru ea,

---

⁴⁰ *Ibidem*, pp. 358-359.

⁴¹ *Ibid.*, p. 360.

⁴² *Ibid.*

necunoscându-l pe Eminescu⁴³, din pricina propagandei care s-a făcut și se face împotriva lui. Principelui Carol I nu i-a mai rămas decât să trimită o delegație care să-l întâmpine politicos pe Alexandru al II-lea la Ungheni, pe 11/23 aprilie 1877, după o ultimă încercare de a conserva neutralitatea⁴⁴. La curtoazia mitropolitului Iosif Gheorghian, țarul răspunde cu aceeași monedă: „Sunt foarte mulțămînt a vă vedea. Cunosc țara voastră, căci de mai multe ori am venit pe acolo. Întru și acum, însă ca și altădată nu ca inimic, ci ca amic. Vă mulțumesc pentru buna venire.”⁴⁵ *Ferește-mă, Doamne, de prieteni!* va exclama, în 2012, istoricul american Larry L. Watts, vizându-i, de astă dată, pe viitorii lideri sovietici.

„Amicul” era, în realitate, „inimicul” nr. 1 al României și nu doar pentru a relua în posesie județele sudice ale Basarabiei, ci întreaga țară. Intrarea pe teritoriul României însemna, în realitate, pentru țar *ocuparea țării*. El avea deja pregătit decretul de alipire la Rusia a ambelor Principate și nu aștepta decât o înfrângere rapidă a turcilor pentru a o face. Așadar, Alexandru al II-lea urma aceeași politică anexionistă ca a lui Alexandru I, la 1806-1812!

Trupele rusești au fost lăsate să intre în țară. Pe 20 aprilie 1877, Eminescu consemnează primele abuzuri. Zarafii evrei fac speculă financiară cu soldații ruși. Poetul mai speră că turcii nu vor încălca granița sudică și că armata română va rămâne în „strictă defensivă”⁴⁶. Dar sultanul a semnat curând un document prin care *principele vasal din România se detronează* (1 mai 1877)⁴⁷. Presa din Viena și Pesta începe o propagandă antiromânească, ridiculizând armata și vehiculând fel de fel de zvonuri, între care că principele și-ar fi încărcat averea personală și că mai mult de treizeci de lăzi au plecat deja din București spre Sigmaringen (4 mai)⁴⁸. Pe 9 mai,

---

⁴³ Iată cuvintele lui Alecsandri citate de Catherine Durandin, la p. 118 a cărții sale: „Când ești Franța, când ești și pitic și uriaș, îți poți permite orice, chiar și greșeli care sunt plătite foarte scump, căci ai cu ce să le plătești. Dar când ești din România, adică dintr-un pitic prins între trei coloși, ce poți face pentru a-ți păstra existența și naționalitatea? Coloșilor le place să-și măsoare forțele la fiecare cincisprezece sau douăzeci de ani. Îi preocupă nefericirea piticului aflat în calea lor? Bineînțeles că nu. Ei trec, îl zdrobesc și, odată jocul terminat, se reîntorc acasă lăsându-l plângând, răsturnat cu picioarele în sus. Atunci vin la el bunele bătrâne ale diplomației pentru a-l îngriji și a-l acoperi de bandaje care se schimbă în adevărate lanțuri. Nefericitul geme mai tare ca oricând, în vreme ce Europa își spune: «Ce-o mai fi vrând țăncul ăsta gălăgios? Niciodată nu-i mulțumit. Ai face bine să taci, țestoaso!»”. „Punctul de vedere al lui Alecsandri este tragic.”, conchide Catherine Durandin. Ca și al lui Eminescu, adăugăm.

⁴⁴ M. Eminescu, *Opere*, X, ..., p. 363.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 365.

⁴⁶ *Ibid.*, pp. 369-370.

⁴⁷ *Ibid.*, p. 371.

⁴⁸ *Ibid.*, p. 373.

independența absolută este declarată și, ca urmare a votului din Cameră de pe 29 aprilie, războiul se declanșează, odată cu ruperea relațiilor diplomatice⁴⁹. Declarația a fost necesară, admite Eminescu, drept răspuns la atitudinea Angliei: „Drept că în realitate era altfel, căci România n-a fost niciodată vasală Turciei; dar în ochii diplomației engleze și a unei părți din jurnalistica austriacă România era ceea ce e și după opinia lui Savfet Pașa: parte integrantă a Imperiului Otoman.”⁵⁰ Aceeași presă ostilă insinuează că România va trece de sub vasalitatea Turciei în aceea a Austro-Ungariei.

Eminescu consemnează fidel desfășurarea evenimentelor de pe front și din țară, acțiunile pentru ajutorarea răniților etc., în *Curierul de Iași*, apoi în *Timpul*, de îndată ce a ajuns la București. Pe 27 mai, consemnează primirea, la Iași, a țarului, în acordurile muzicii dirijate de Gavril Musicescu, oaspetele fiind primit, la coborârea din tren, de către I.C. Brătianu și de Mitropolitul Moldovei și al Sucevei⁵¹. Toate păreau că merg bine, în pofida jertfelor și cheltuielilor de război împovărătoare pentru țară.

NICOLAE IOSUB

Familia Eminovici și credința

Gheorghe Eminovici și Raluca Iurașcu s-au cunoscut la Dumbrăveni și s-au căsătorit din dragoste, făcând cununia civilă pe 29 iunie 1840, iar cea religioasă pe 6 noiembrie 1840, primind ca zestre bani și obiecte în valoare de 3000 de galbeni, conform „Isvodului di zăstri ci dau fiicei meli Ralu cu blagoslovenie și sănătăți, din anul 1840, maiu 26”.

Gheorghe Eminovici l-a cunoscut pe Vasile Iurașcu, și el arendaș de moșie, cu care intră în relații de afaceri și astfel acesta reușește să-i cunoască familia, fiind atras de Raluca, a patra fiică a stolnicului, căreia îi scria: „Să cred că este vreo speranță și pentru sufletul meu care așteaptă să-i mărturisească Raluței că am îndrăgit-o și mai mult” (Scrisoare a lui Gh. Eminovici, aflată în posesia poetului).

La Dumbrăveni, în perioada celor nouă ani cât a mai lucrat, din căsătoria sa cu Raluca Iurașcu, lui Gheorghe Eminovici i s-au născut șase dintre copiii săi: Șerban în anul 1841, Nicolae pe 2 februarie 1843, Iorgu pe 16 aprilie 1844, Ruxandra pe 5 mai 1845, Ilie pe 1 iulie 1846 și Maria (Marghioala) în mai 1848.

---

⁴⁹ *Ibid.*, p. 374.

⁵⁰ *Ibid.*, pp. 375-376.

⁵¹ *Ibid.*, pp. 382-383.

IPOTEȘTI • CASA MEMORIALĂ A FAMILIEI EMINOVICI

FAMILIA EMINOVICI

- Gheorghe Eminovici • Raluca Eminovici • Șerban • Nicolae
- Iorgu (George) • Ruxandra • Ilie • Maria • Mihai
- Aglaia • Harieta • Matei • Vasile

Familia Eminovici

Ceialți cinci copii ai Eminovicilor s-au născut în casa cupărată din Botoșani sau la Ipotești: Mihai la 15 ianuarie 1850, Aglaia la 7 mai 1852, Harieta în 1854, toți trei la Botoșani; Matei la 20 noiembrie 1856 și Vasile a cărui dată de naștere nu se cunoaște (probabil la sfârșitul lui 1857 sau începutul lui 1858, după numele dat), ambii la Ipotești. Dacă, Ruxandra, Maria și Vasile au murit de mici, ceialți copii au ajuns mari și au fost dați la școli, Gh. Eminovici dându-și seama că fără carte ei nu puteau să-și asigure un viitor mai bun și nu puteau ajunge prea departe pe scara socială a vremii.

Gheorghe Eminovici era fiu de dascăl (cantor bisericesc), cu știință de carte și cu credință în Dumnezeu, slujind la biserica din Călineștii lui Cuparencu, așa cum constată și Vasile Gherasim: „Din toate câte le-am aflat în Călineștii lui Cuparencu, constat că familia lui Eminovici e o familie de țărani. Țărani de baștină au fost înaintașii lui Eminescu și așa au rămas și rudele lui mai nouă, până în ziua de astăzi. Vasile Eminovici (1780- 1844), bunicul poetului, știa puțină carte și avea darul cântării; de aceea îl aflăm în postul, mai mult onorific pe acele vremuri, de ‚dascăl‘, adică cantor bisericesc”.¹

Gh. Eminovici este crescut în acest spirit de credință, existent în familia sa, și este trimis să învețe carte la Suceava, astfel că ajunge să cunoască mai multe limbi: polona, ruteana, rusa și se descurca foarte bine în franceză și germană, ceea ce dovedește că era interesat de cultură și căuta, prin biblioteca pe care o avea, să-și ridice permanent nivelul lui de cultură.

Atât medicul familiei Eminovici, cât și jitarul Constantin Crețu, dar mai ales Matei Eminescu, afirmau că Gh. Eminovici era un om credincios, lucru deprins în familia sa, care frecventa în mod regulat biserica, nelipsind de la slujbe duminicile și la celelalte sărbători. Urmărea cu atenție și evlavie slujbele bisericești, împreună cu toată familia sa și de multe ori îl auzeai spunând: „Smerenie duhovnicească lui Dumnezeu și dragoste frățească oamenilor”.

Ținea asupra lui o Psaltire veche, pentru a se ruga la nevoie, unde a însemnat cu mâna lui datele de naștere a tuturor copiilor săi, așa după cum susține Matei Eminescu într-o scrisoare către Corneliu Botez și în prefața la ediția de *Poezii de Eminescu*, scoasă la Editura Socec, în anul 1890, unde precizează referitor la data de naștere a lui Mihai: „Într-o Psaltire veche însă, care se păstra din străbuni în casa părinților săi și în care sunt scriși consecutiv autograf de tatăl poetului nașterile tuturor copiilor săi, pe pagina 5-a stă scris: Astă-zi 20 Decembrie anul 1849 la patru ceasuri și cinci spre zece minute evropienești s-au născut fiul nostru Mihai”.

---

¹ Dr. Vasile Gherasim, „În satul Eminovicenilor”, Cernăuți 1922, publicat în *Convorbiri literare*, nr.11 din noiembrie 1922.

Biserica familiei Eminovici - 1909

După cum se observă, Matei văzuse această Psaltire în casa părintească, ținând minte și pagina unde erau consemnate nașterile copiilor lui Gh. Eminovici. Faptul că ea nu se mai găsește astăzi, nu trebuie să ne facă să ignorăm cele scrise în ea, mai ales că aceste cărți de rugăciuni se găseau, în mediul sătesc, la mai toți țăranii, ținând loc și de mijloc de protejare a omului față de diferite primejdii și pentru rugăciune la vreme de nevoie.

De Paști și de Sf. Gheorghe, când își sărbătorea onomastica, invita rudele și prietenii la el acasă și îi trata cu mare plăcere. Doctorul Hyneck, prieten cu Gh. Eminovici, scrie într-o scrisoare către Corneliu Botez, în 24 martie 1909: „Era ceremonios, trăia bine sub toate raporturile și obișnuia să-și invite rudele și prietenii la Ipotești, unde-i primea și ospăta bine mai ales la sărbători mari, cum e la Paști ori la Sf. Gheorghe, când își sărbătorea ziua numelui. Îi ducea la biserică, unde asculta slujba cu multă evlavie, căci atât dânsul cât și mama poetului erau religioși, nu lipseau Duminica și în zi de sărbătoare de la biserică și se supuneau obiceiurilor religioase în mod strict”.²

Zoe Dumitrescu-Buşulenga, referindu-se la obiceiurile lui Gh. Eminovici spune: „Erau petreceri ca pe vremuri, zgomotoase, cu cântece și

---

² Corneliu Botez, „Viața poetului Mihai Eminescu”, în *Omagiu lui Mihail Eminescu*, Ed. Socec, București, 1909, p. 34.

lăutari, cu ofuri și ahuri, cu mâncare bună, cu grămezi de pui în frigare, cu miel fript tâlhărește, cu purcei la tavă, după anotimp, cu vin mult și vechi, la prilejuri obișnuite, de Crăciun, de Paști și mai ales de Sf. Gheorghe, patronul gospodarului, când ochii căminarului luceau și limba i se dezlega în snoave plăcute”.³

Lui Gheorghe Eminovici și soției sale Raluca le plăcea muzica, după cum spune M. Eminescu într-o scrisoare adresată Veronicăi Micle: „Regret amarnic că n-am învățat muzica, căci din copilărie mama, care avea glas fermecător, întrecându-se cu tata, care cânta ca un adevărat artist din flaut, descoperise în mine și o ureche remarcabilă de muzician”.⁴

Gh. Eminovici dădea o mare importanță credinței și numele dat copiilor săi nu era făcut la întâmplare. Ele erau legate de una din marile sărbători religioase: Nicu - Sf. Nicolae, Iorgu - Sf. Gheorghe, Mihai - Sf. Mihail și Gavriil, Ilie - Sf. Ilie, Maria - Sf. Maria etc.

Din cele spuse de către cei care l-au cunoscut, nu se cunoaște ca Gh. Eminovici să fi înjurat, să fi lucrat de sărbători sau să fi făcut rău oamenilor. Deși era iute la mână, era foarte bun la suflut.

O singură dată a trecut peste canoanele bisericești, atunci când a botezat pe catolicul Ioan Frank, punându-l pe preotul bisericii din Ipotești, Vasile, să-l boteze în cultul creștin-ortodox, ceea ce i-a adus o condamnare de trei luni, cu detenție la mănăstirea de călugări Vorona, unde a stat închis șase săptămâni.

Raluca Eminovici era o femeie foarte evlavioasă, înțeleaptă, harnică și bună la suflut. Tot moș Costache Crețu spune că Raluca purta la ea o carte mică, tipărită în rusește (*Viața și patimile lui Hristos*), pe care o avea de la străbuni și pe care a dorit să-i fie pusă în sicriu la moartea sa: „Era nedespărțită de o carte mică, tipărită în rusește, pe care a rugat să i-o punem în sicriu când va muri, căci o are de la străbuni. Conașul Mihai îmi zicea că din cartea aceea, cucoana îi talmăcea viața și patimile Domnului și deseori plângea ... era o femeie care avea în făptura ei ceva sfânt”.⁵

Căpitanul Matei Eminovici spune despre mama sa: „Avea pretenții de nobleță față de tata, zicând că Iurășceștii, străbunii ei, au fost boieri de I-a ordine. Tata n-o contrazicea, decât îi obiecta că, la drept vorbind, mai nobil a fost Donțu decât Iurășceștii”.⁶

Obârșea răzăsească era adânc întipărită în conștiința poetului și, în vara anului 1883, compune un proiect de epitaf pentru Raluca: „În acest morment odihnesc / remeșițele repausatei / șerbeii lui Dumnezeu / Ralu Iura

---

³ Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Mihai Eminescu*, Editura Tineretului, București, 1963, p. 11.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Octav Minar, *Eminescu. Aspecte din viața și opera poetului*, Ed. Clasic și Modern, București, 1926, p. 28.

⁶ *Ibidem*.

/ fiica Stolnicului / Vasile Iura / Boier de neam din Moldova / din timpul lui / Alexandru Mușat / cel bun / soția lui / George cavalier de Eminovici / castelan ereditar / al regnului Poloniei”⁷.

Raluca Eminovici va cumpăra de la Teodor Murguleț, cu suma de 250 de galbeni, biserița ce se învecina cu gospodăria ei, având grijă de întreținerea și reparația bisericii, de salarizarea preotului și a dascălului, cărora trebuia să le asigure și câte o bucată de pământ. A înzestrat biserica cu icoane, sfeșnice, veșminte și cărți bisericești, cumpărate de Gh. Eminovici de la Cernăuți sau de la Iași. Intra deseori în biserică și se ruga pentru sănătatea și reușita copiilor săi și pentru spor în familie.

Portretul ei din tinerețe, făcut de Anton Zigri, ne-o înfățișează ca pe o madonă din evul mediu, având în făptura ei ceva sfânt, cu ochii triști care te înduioșau.

Se purta cu mare respect față de soțul său și cu multă bunătate față de copiii săi, în consens cu preceptele creștine și cu bunul simț ce caracteriza femeia crescută în credință și supunere față de bărbat.

Atât Gh. Eminovici cât și Raluca, crescuți în familiile lor în spiritul credinței străbune, erau oameni cu frică de Dumnezeu care știau că, fără ajutorul divin, nu puteau trece peste greutățile vieții, nu reușeau să-și realizeze copiii și nu puteau obține cele necesare traiului și bunăstării familiei lor. Din acest motiv, soții Eminovici respectau cu strictețe sărbătorile, mergeau regulat la biserică și se rugau, făceau praznice și pomeniri, respectau zilele de odihnă și țineau posturile, rânduite de biserică. Raluca era prezentă la slujbă împreună cu soțul și copiii săi și i-a educat în spiritul credinței strămoșești, lucru ce se va observa și în creațiile lui Mihai Eminescu, care va scrie frumoase poezii de inspirație religioasă. E de mirare că nici unul din fiii lui Gh. Eminovici nu s-a făcut preot, cunoscând religiozitatea familiei și respectul pentru biserică.

Ei au avut împreună 11 copii, doriți de amândoi și la nașterea lor, Gh. Eminovici făcea mare petrecere și dacă era băiat spunea că a căzut în lotul lui, iar dacă era fată spunea că a căzut în lotul soției, având multă încredere în viitorul lor și sperând ca aceștia să nu-l dezamăgească și să-l facă fericit.

Copiii lor se nasc în anumite perioade ale anului: 5 copii se nasc în perioada primăvară-vară (16 aprilie, 5, 7 și ? mai, 1 iulie); 5 copii se nasc în perioada toamnă- iarnă (2 în noiembrie, 1 în decembrie, 1 în ianuarie, 1 în februarie) și la ultimul nu se cunoaște luna. Observăm că lunile de naștere sunt grupate în lunile de primăvară și în ultimele luni ale anului, așa cum se constată de obicei la familiile de la țară, unde muncile de sezon la câmp, nu lăsă pe oameni la alte preocupări lumești, ci numai la grija de a-și lucra bine și la timp ogorul.

Daca analizăm data de naștere a lui Mihai Eminescu și din punct de vedere al calendarului creștin-ortodox, observăm că data de naștere de 20

---

⁷ *Ibid.*

decembrie 1849 este mai plauzibilă decât 15 ianuarie 1850, dată când conceperea pruncului s-ar fi făcut în postul Paștelui, lucru de neacceptat pentru o familie de creștini, cum era familia lui Gh. Eminovici. Ar fi intrat și în gura lumii, lucru de neconceput pentru niște buni creștini. Se întărește, încă o dată, ipoteza că data de naștere a poetului a fost de 20 decembrie 1849 și nu 15 ianuarie 1850.

Mihai Eminescu era un creștin convins, cu deprinderi și obiceiuri cultivate de mic copil, chiar dacă mai târziu, la maturitate, el nu frecventa biserica. Dar, avea o cultură religioasă sănătoasă, aprecia în mod deosebit, rolul bisericii ortodoxe în viața poporului român, ceea ce îl face pe Slavici să spună: „Eu crescusem în biserică, iar el (Eminescu) cunoștea la vârsta de douăzeci de ani nu numai învățăturile cuprinse în Evangheliile, ci și pe cele ale lui Platon, pe ale lui Confucius, Zoroastru și Buda și pune religiozitatea, ori și care ar fi ea, mai presus de toate”.⁸

Viața de familie, cu respectarea tradițiilor creștine, au influențat puternic pe Mihai Eminescu, care a crescut și a rămas un om cu o puternică credință în Dumnezeu, a prețuit și respectat biserica și credința strămoșească, afirmând că: „Istoria omenirii este desfășurarea cugetării lui Dumnezeu. Nu se mișcă un fir de păr din capul nostru fără știrea lui Dumnezeu”.

---

⁸ Ioan Slavici, *Amintiri*, Ed. Cultura națională, București, 1924, p. 18.

ANDREI ZANCA

Beat de om irosit, fiecare
neînsetat *de tine*.

chiar când tac
mărturisesc, într-adevăr

fericit cel ce era întru sacru
înainte de a se reîntoarce
în existență

în iluzia măsurabilă

și-i auzi pe mulți
murmurând, *dacă aș fi știut ...*

și-i auzi pe mulți
șoptind, *parcă am fost alt om.* -

și deodată e târziu și clipa
doar un regret pe buze.

*nu există comuniune
ori solidaritate mai
deplină decât
întru tine*

Când ne vom elibera
de ceea ce condamnăm

goi venind, goi
plecând, orbi

în inimile
noastre?

prins în răsuflare
printre somnambuli

omul lui Dumnezeu
are rădăcini și nădejde

și ele împreună înfiripă
încrederea / *hermanuta*

*când prin lepădare
de sine, se renaște
din duh, trupul
se imobilează
prin pacea
grației și
grația
păcii*

Și doar din solul păcii s-au înfiripat
cei cinci arbori pururi verzi, cum doar

în *conștiință* prinde rădăcină sămânța
fiecărui gând, fiecărei simțiri

pribegi pe acest pământ ce nu ne aparține

preveniți fiind de mai bine de mii de ani

la fel cum cântă încă lumina în pruncul

care nu știe că poate face un chip
în locul unui chip

și-apoi se lasă încet lumit
și uită totul

*veghe, limpezire, smerenie
vigilență, răbdare și tu
deplină încredere*

Îți văd surâsul străbătându-ți spunerile
un surâs pe care puțini îl bagă în seamă
azi, când pretutindeni sunt aruncați
la balamuc ce-i ce iubesc și râd trezitor
cei pe care-i doare inocența exterminată

*vestitorii își pun
lampadarul la vedere
și aidoma vântului solar
ce nu atinge pe fiecare
se lasă în graiul matern
prin zâmbetul, deodată
preschimbat în surâs*

Adeptii adevărilor parțiale
tot mai numeroși, fariseii
ce nu lasă pe nimeni să pătrundă
detestând spusele și celebrând principiul
detestând principiul și răstălmăcind spunerea
duhul neprihănit

*ochi învăluiți
ochi care văd
departe, și inima
neîmpovărată, limpezită
palpitând peste solul fertil
al păcii din care se trag toate.*

ROXANA PAVNOTESCU

Vise, valuri, amintiri cu tata la 8 fără un sfert

Sunt perioade în viață când visele te copleșesc. Nu ca vise premonitorii sau coșmaruri – ci posibile deschideri către vieți paralele. Psihia - *revelatorul* viselor - decide adesea să le îngroape în întunecimile firii. Visele se înnoadă de unde le-ai lăsat sau se rederulează - ca la cinematograful - cu o claritate și o vehemență căreia nu-i poți rezista; trebuie să te supui visului, așa cum te supui vieții. Visul e trăit ca un segment deraiat al existenței. Și chiar dacă de multe ori îl preferi realității, viața visului e scurtă sau se desfășoară cu alte unități de timp. Visul morții e diferit pentru că îl percepem etern, dar și el tot viață e – *căci vis al morții eterne e viața lumii întregi* - spune poetul.

Marea copilăriei mele e liniștită și prietenoasă ochiului. Fiind o mare închisă, gustul ei nu e sărat ca cel al oceanelor. Marea copilăriei are concentrația de sare a lacrimii. Ochiul se scaldă în adâncul ei cu bucuria eliberatoare a plânsului.

Chiar în miezul celor mai năprasnice furtuni, valurile din vecinătatea țărmlui nu atingeau mai mult de câțiva metri. Fenomene ca ziduri uriașe de apă (așa zisele tsunami) s-au înregistrat, totuși, de câteva ori de-a lungul istoriei, generate de activitatea seismică din zonă (cutremurul din 1901). Dar la ora la care visam un val uriaș de zeci de metri, ce se apropia cu furie de plaja din 2 Mai, nu eram conștientă de existența acestor fenomene. Visul meu, însă, știa. Spaima din vis privea siderată, dar resemnată la apropierea potopului și, cu toate astea, nu s-a transformat în coșmar. Mai mult, memoria aceluia vis a fost multă vreme îngropată și nu a atins portița conștientului până în ziua în care am primit un telefon de la tata.

În lungile perioade de ne-visare, omul se mulțumește cu un coșmar sau măcar un vis premonitoriu. Dar se pare că și acestea pot fi date uitării înainte de-a surveni în conștient. Se spune – zic eu, eronat! – că visele din proximitatea trezirii sunt singurele pe care ți le amintești. Dar ce e trezirea altceva decât intersecția a două vieți ce aparțin unor realități sau vise paralele? Viețile se întreție precum destinele oamenilor o dată, de mai multe ori, sau niciodată. Le numim paralele pentru că au fiecare drumurile lor - dar până și paralelele se taie la infinit – ce se întâlnesc în nemărginirea nopții și în repaosul firii. În impasul acestor mari intersecții, conștiința le înregistrează pe amândouă, pentru că amândouă ne aparțin. Pe unele le memorează pentru mai târziu, relevanța lor nefiind actuală. Un exemplu este acest vis cu valul fabulos ce-a survenit fără iminența premonitoriului.

Eu nu mai cutreieram de multă vreme plajele sălbatice ale copilăriei, așa că tata pleca singur la mare. Cele mai frumoase amintiri marine au rămas cele de la cort. Un camping primitiv pe plajă oferea 24 de ore non stop la marginea mării. Un apus, un răsărit, o lună plină cu foraminifere se reliefa la botul calului – nu trebuia decât să desfaci fermoarul cortului și să-ți umfli plămâni cu briză și miros acid de alge și scoici. Sejurul marin cu corturile familiilor prietene așezate în cerc a durat câțiva ani la rând. A rămas ca un eden îndepărtat, ca o vârstă de aur, pe care am traversat-o nepăsători, fără regrete. La fel de indiferenți cum ne aflăm față de toate darurile vieții, despre care credem că ni se cuvin. Nu le receptăm adevărata strălucire decât după ce dispar. Apoi, au urmat ani de-a rândul de vacanțe marine la pensiunile colorate și primitive din sat. Roiam între plajă și curțile cu floarea soarelui până la cer, căci viața – și cea de zi și cea de noapte – se desfășura în aer liber. Tata avea gazda lui și curtea lui. Gazda tatei se numea Costel. Costel ținea o terasă cochetă care purta un nume Fellinian: „8 fără un sfert”. Mustăria lui Costel oferea pește non stop: guvizi, chefal, somn la grătar, pană de somn, șalău pane cu cartofi natur, crap saramură sau prăjit, crocanta chilcă, morun și păstrugă (mai rar). Meniul a rămas neschimbat pe hârtie de-a lungul anilor, chiar dacă în congelatoarele lui Costel locuiau tot mai puține dintre exemplarele enumerate. Când și-a înălțat firma deasupra terasei, în vara ce a urmat *promițătoarei* revoluției românești, Costel își definea numeric arta culinară (prin felurile de pește) așa cum Fellini făcea referință onomastic în filmul *8 1/2* la numărul creațiilor care l-au precedat. Posibil ca sturionii lui Costel care se găseau destul de rar la „8 fără un sfert” să fie reprezentați de *sfertul* lipsă.

În acel an, tata s-a hotărât să nu mai locuiască la Costel. Cuprins de un șvung de tinerețe, i se făcuse dintr-o dată poftă să stea din nou la cort... Portbagajul plin ochi. A scos mai întâi uriașul cort de patru persoane și a început meticulos să-l monteze. Își luase cu el tot arsenalul itinerant ce a dormit ani de zile într-un colț uitat, pe balcon: scaune și masă pliante, saci de dormit, frigider și reșou portabil. Cortul era întotdeauna plin: eu, mama, câteodată și bunica sau mai luam cu mine câte-o prietenă. De data asta, goliciumea lui poate că i s-a părut tatei de nesuportat. După o zi, a împachetat totul la loc și a închiriat camera din spatele curții lui Costel. Aceeași în care a stat în ultimii 13 ani. Nici el n-a știut de ce, s-a hotărât așa dintr-o dată. Costel îl aștepta cu huceagul pregătit. Mașina plină cu lucrurile adunate în pripă de pe plajă s-a mutat în curte la Costel. Tata avea o neliniște. Și-a luat cina la „8 fără un sfert” și apoi a dormit adânc. A doua zi mi-a telefonat.

- Închipuiește-ți de ce-am scăpat! S-a întâmplat ceva formidabil. Dacă nu plecam cu cortul și mașina de pe plajă, rămâneam în fundul gol. Și poate că marea m-ar fi luat și pe mine cu ea...

În timp ce tata îmi descria agitat dezastrul produs de valul-balaur ce a înghițit toată plaja, eu suprapuneam vizual povestea lui peste un vis al meu ce mi se desfășura deodată aievea în fața ochilor. Claritatea și tensiunea

întâmplării, însă, cobora din propria-mi amintire și nu din relatarea tatei. L-am oprit și i-am povestit în continuare visul. Dacă nu cumva voi fi trăit cândva cu adevărat acest scenariu, amintirea mea atât de clară îmi spune că probabil l-am visat. Ființa e făcută să viseze, materia visează pentru că textura ei e întocmai țesătura viselor. „We are such stuff as dreams are made on” (spune poetul când iscă *furtuni* în conștiințele oamenilor cu forța magică a visului).

– *Când ai avut visul?* întrebă perplex tata.

– Poate acum câteva luni, nu-mi amintesc, dar trebuie să fi fost recent, dacă memoria mea a păstrat atâtea amănunte.

– *Păi și mie de ce nu mi l-ai povestit? Am vorbit în atâtea rânduri. N-a fost un vis oarecare. A fost un vis real pe care tu l-ai trăit mai mult decât mine. Eu eram în curte la Costel, în timp ce tu erai cu mine pe plajă. Și doar prin visul tău am văzut și eu aievea valul, acea răbufnire ciudată și splendidă a mării, un fenomen cu totul izolat, petrecut doar pe plaja din 2 Mai.*

– *Dacă faci abstracție de pierderi, trebuie c-a fost un spectacol pe cât de înfricoșător, pe-atât de sublim! Pe mine marea, însă, m-a protejat, pentru că știe cât de mult o iubesc. Și să mai afli că marea s-a revoltat pe drept. Nici nu știi ce oameni urâți stau în zilele noastre pe plaja asta. Mitocani, gălăgioși, PSD-iști, cu muzicile lor idioate date la maxim, manel-oase sau rap-iste. Marea nici nu se mai aude, decât la orele târzii, când s-au terminat bețiile. Nu mai e de stat pe plajă.*

Nu-mi amintesc când am avut acest vis, îmi amintesc doar conținutul lui, pentru că se suprapunea exact peste povestirea tatei. Când visul e foarte puternic, memoria lui ne copleșește la trezire ca o realitate ratată. Alteori, e împins în străfundurile memoriei, fără să ni-l amintim. Acest mecanism e în favoarea conștiinței colective ce unește în același izvor existențe sau vise paralele. Cu alte cuvinte, alte vise mai recente prevalează la trezire, sau pur și simplu ne aflăm în acea perioadă fără vise – semnul unei realități greoaie, inflexibile și apăsătoare.

– *Îți imaginezi că aș fi rămas fără toate actele, fără bani, fără haine, fără mașină... Mașinile alunecau pe valuri, le ducea marea unde voia ea. Și corturile, și umbrelele colorate pluteau ca meduzele pe întinderea mării... Ce spectacol, am ratat! Dar tu ai văzut toate astea, în visul tău!*

– *Eram în curte la Costel când s-a auzit un urui înfricoșător ce s-a amestecat în scurt timp cu glasuri și țipete, cu voci disperate. Până am realizat ce se petrece, marea era deja în grădină. Marea asta liniștită să urle ca o năpastă! Apele băteau în retragere și trăgeau capturile după ele ca niște fiare ce-și târau prăzile în ascunzișurile lor. Grădinile oamenilor s-au înecat, mai cu seamă cele de pe strada principală (unde locuia Costel). Iar perdeaua de apă a fost foarte îngustă, exact cât se întindea plaja campingului, în rest liniște și pace – marea dormea sub soarele leneș al amiezii.*

- Adică valul ăsta cumplit a lovit exact acolo unde am stat eu cu cortul cu o zi în urmă. Poți să crezi, de ce am scăpat! Mă întrebam și eu de ce am plecat, după tot efortul să mă car cu toate lucrurile după mine, să montez singur ditamai cortul! Acuma știu, însă. Tu nu ți-ai amintit de visul ăsta al tău, dar mi l-ai comunicat sub o formă sau alta. El n-a fost un vis premonitoriu pentru tine, pentru că tu nu aveai cum să vii aici ca să trăiești conținutul visului. Dar visul tău a fost pentru mine, un avertisment de la gând la gând, de la subconștient la subconștient. Tu ți-ai uitat visul înainte să ți-l amintești, iar eu am părăsit campingul fără niciun motiv aparent, dar cu un acut sentiment de urgență. A durat juma' de zi să mă instalez, plătisem deja campingul pentru o săptămână întreagă. A doua zi la prânz m-am hotărât să-l strâng, o oră mai târziu eram la Costel în curte. Costel mă aștepta, mi-a ținut camera, deși l-am anunțat că anul ăsta nu voi sta la el. Costel era și el în visul tău. Când s-a pornit valul, tocmai plecam amândoi de la „8 fără un sfert”, unde ne luasem prânzul, către plajă...

- Tată, ce acte ai cu tine? De ce ai atâtea acte la tine? Acolo, nu-ți cere nimeni niciun act.

- Am o mapă plină cu acte, mai spune tata. Nu știu de ce am luat-o cu mine, am în ea livretul militar, carnetul de CEC, certificatul de naștere, actul de proprietate al mașinii,... nu mai știu.

- De ce umbli cu toate actele astea după tine? Într-un loc în care abia există un oficiu amărât de poștă și aia închisă 3 zile pe săptămână. Ce ți-a venit să iei actele cu tine, și mai ales să vii la mare cu cortul? N-ai mai stat la cort de o sută de ani.

- Așa am simțit. Mi-era dor să mai stau pe plajă, ca la tinerețe. Și sincer, mi-a plăcut foarte mult. Am fost fericit exact o zi, cu toată gălăgia și neam prostia din jur. A doua zi, însă, am fost cuprins de un sentiment ciudat. Un fel de teamă, dar n-o pot numi așa, pentru că nu avea de ce să-mi fie frică.

- De visul meu. El ți-a strecurat teama în suflet.

- Da. El trebuie să fi fost. Dar dacă tu nu ți l-ai fi amintit, n-aș fi înțeles niciodată ce mi s-a întâmplat.

- Nici eu nu mi l-aș fi amintit vreodată, dacă tu nu mi-ai fi povestit ce s-a întâmplat.

Aș numi visul ăsta un coșmar ratat. Dacă s-ar fi desfășurat ca un coșmar sau ca un vis premonitoriu, poate l-aș fi scutit pe tata de tot deranjul cu cortul, dar în același timp i-aș fi anihilat acel entuziasm spontan de-a reitera o zi de tinerețe la marginea mării. Marea era cea mai mare iubită a tatei. Se pierdea an de an în mrejele ei și-o savura cu cea mai mare voluptate, așa cum te întorci liber și fără obligații la o veche amantă. O iubire eternă în care te pierzi iterativ ca într-un ritual, doar cu soarele și luna menținând focul ei veșnic. Tata se raporta la mare precum Hemingway, în deplina ei conotație feminină, ca ființă pe deplin lunară. Limbile latine și-au împărțit androgenismul mării. Ea este feminină (în limba franceză și română),

masculină (la portughezi, italieni și spanioli) sau neutră în limba-mamă, latina (de unde și natura sa ambiguă). În forma sa poetică, marea este însă întotdeauna feminină, motiv pentru care Hemingway se referea la ea ca „la mar” (și nu „el mar”).

La marginea mării, fața tatei radia fericire. Despărțirea de mare la sfârșitul sezonului estival era o dramă. O dramă rituală cu băi lungi și dese. Cortul strâns pe portbagajul de sus al mașinii aștepta încins somnul lung al iernii. Portocaliul metalic fierbințea, Dacia parcă aștepta să vină valul din vis peste ea s-o răcorească sau s-o ducă cu el și tata să nu mai trebuiască să plece vreodată de aici. Orele amiezii se scurgeau cu încetinitorul. Tata privea marea deja cu nostalgia anului viitor, când abia aștepta s-o revadă.

Cu un an sau doi înainte să plece, tata nu *a mai fost dus* la mare. Ne privea sfâșiat și confuz, în timp ce ne pregăteam de drum. După câteva zile, într-un moment de luciditate, mi-a telefonat și m-a întrebat, cum am putut să plec și pe el să-l las acasă. Tata plângea la telefon. Nici eu nu știu cum am putut. N-a fost dorința mea asta. Eu l-aș fi luat, dar totuși nu l-am luat. Telefonul ăsta ar fi trebuit să fie vis, să nu locuiască în zona asta de realitate. Dar nici așa nu l-aș fi uitat, ca pe visul - mai puțin coșmaresc - cu valul.

Actele tatei au scăpat de *tsunami*, dar au dispărut câteva luni mai târziu. Le-a pierdut într-o gară, într-un tren sau într-o delegație... Nu era prea clar. Dar ele trebuiau să se piardă cu certitudine, într-un fel sau altul. De ce umbra tata cu mapa plină cu acte la el, n-am să aflu niciodată. Au urmat câteva luni de lupte penibile cu birocrăția românească. După ce a reușit să le dublice pe toate, a fost chemat la poliție, unde a intrat din nou în posesia originalelor. Mapa a fost găsită. De cine, de ce? Sunt întrebări ce nu-și au sensul în economia precară a vieții și mai ales a viselor.

În visul meu cu tsunami, îl pierdusem pe tata pe plajă. Locuiam la cort în camping, și când a sosit valul tocmai ne îndreptam către plajă. L-am văzut de la depărtare cum se înălța peste plopi, peste nori și peste soare. La fel ca în stampele lui Hokusai. Valul se îndoia famelic și făcea dantele de lumină la capete. Îl priveam siderată și-l țineam pe tata de mână.

- Trebuie retezat valul de la baza lui, altfel te duce cu el în abis sau în cer, te izbește de nori sau de grotele adâncurilor! îmi explica tata.

Când mâinile noastre s-au descleștat, potopul trecuse, apele s-au liniștit. Eu îl strigam și continuam să-l caut. Mașini și corturi pluteau în larg, pe mare. Mă uitam după Dacia lui portocalie. Singura făptură portocalie ce plutea rotund pe ape era o geamandură. *Valul n-a luat cu el nicio victimă!* spuneau oamenii. *Ne-a luat doar corturile și mașinile!* Altceva nu l-a prea interesat. A venit la ora prânzului, când lumea era plecată în sat la masă. Nu eram, prin urmare, îngrijorată. Știam foarte bine că valul n-a plecat cu tata. Poate de asta am uitat visul, că el nu s-a transformat în coșmar.

Am renunțat să-l mai caut. Eram dintr-o dată liniștită ca marea. Peisajul era sublim.... Tata o fi reușit să fugă de val cu mașina, mă gândeam. Ca să-și salveze actele...

Bazinul

Bazinul de înot are dimensiuni olimpice. E discret luminat, apa mereu schimbată, vestiarele sunt lună, iar dușurile au întotdeauna apă caldă. Nu vin pe acolo nici fel de nespălați ca să se hârjonească și să discute afaceri în arăbește. Prin pereții de sticlă se vede și soarele când e să fie soare și frumos. Dacă plouă sau e ger instalațiile de încălzire funcționează perfect. Există și un pâlce de câțiva mesteceni ce se profilează elegant pe gazonul verde veșnic udat. Parcarea e mare, paznicii voinicici.

Au și gaze lacrimogene la șold.

Toate astea îți dau o stare bună.

E bine și frumos acolo.

La bazin.

Cornelia este o femeie măritată de 20 de ani. Fix pe 9 septembrie i-a implinit. Nunta au făcut-o la Poiana Brașov, luna de miere în Creta. E limpede pentru toată lumea că asta se întâmplă după 1989. Soțul e medic stomatolog. Cu doctorat, carieră universitară, are și cabinet particular, ore la facultate, amantă la Spitalul Floreasca, un BMW Cherokee și mai nou, și-a luat și motocicletă. De ce ? A vrut să-i arate unei studente că știe să conducă și el ca un coleg al ei și student al lui care o plimbă cu un Suzuki de 500 cmc. Îi cam place de ea, dar nu au depășit stadiul micului flirt. Mă rog, la facultățile cu multe fete nici n-ar fi mare școală să se încurce pasager cu vreo studentă.

Ar intra în fișa postului. Păi nu?

Da, este un bărbat bine. Sau cel puțin așa crede și se vede el. Cornelia nu are aceeași impresie. Faptul că e cam fustangiu și nu e om de casă o apasă foarte tare. Dar nu este esențial. L-a iubit. S-a obișnuit. Se acceptă așa cum sunt. Reciproc. Inchid ochii și cum, necum, căsnicia lor se poate considera una fericită. Mereu sunt dați ca exemplu de pereche exemplară.

Așa o fi, dar ea are insomnii.

De ce?

Nu știe bine. Nu e bine. E ceva nou. Și nu prea. Poate nici nu mai doarme bine noaptea. Și să te doară și capul, e chiar supărător. Nu doar deranjant. Hm, vorbe, nu mai contează. Nu cuvintele contează ci faptul că nu mai dormi și te doare capul. Noaptea devin un coșmar când nu poți să dormi bine. Deschizi fereastra să iei o gură de aer proaspăt, îți faci un ceai de sunătoare, te scoli, te culci, faci un duș, deschizi televizorul, numai tâmpenii la orele astea mici, închizi, te gândești, te plimbi prin trecut, să-ți faci o cafea, ar fi mai rău, eventual un pahar de vin negru, dar câte nu pot să-ți treacă prin cap când nu ai somn. Să te plimbi cu bicicleta? Noaptea? Exclus, cu atâtea incidente neplăcute. Nu, în nici un caz. Cu cine să vorbești la telefon când toată lumea doarme?

Până la urmă, iei pastile. Te obișnuiești.

Oricât de tare ar străluci soarele, dimineața te doare capul, ca după o beție, dar cel puțin ai dormit câteva ore.

Tot e ceva dacă ai și de lucru.

Cornelia lucrează la o multinațională. Două licențe – ASE și matematică, la fel ca senatorul ăla, cum îi zice, e albanez, sau machedon, mă rog - și un doctorat îi permit să ocupe un post de director executiv. Ceea ce e foarte onorant. Mai ales pentru o femeie. Mai ales în România. Plus că vine și te duce/aduce o mașină cu șofer. E pensionar, zice el, a lucrat pe la externe, nu are ochi albaștri, dar este extrem de politicoș și manierat. Da, doamnă director, în sus, sigur doamnă director în jos, cum să nu-ți placă și să te simți bine? Ba tot el te mai ajută la cumpărături și cară bagajele în casă. Da, Corneliei îi place să se simtă mereu femeie. Iar cumpăraturile, ei da, ceea ce este o bucurie pentru ea, devine pentru soțul ei – are un nume frumos, Călin, să recunoaștem - care nu suportă plimbatul prin magazine, un calvar. Să vezi mutre la el, nici după vânzătoarele tinere nu are chef să se uite. Și ei, Corneliei, mai ales ceea ce ei îi place foarte tare, *window-shopping*. Adică să caște gura la vitrine. Când e să cumpere se decide rapid, pac, pac, pac. Bineînțeles că mare parte din produsele achiziționate le duce înapoi cum e obiceiul în occident – a stat vreo trei ani în Germania și știe să fie înfipță atunci când e să demonstreze că e și ea un cetățean european vizavi de vânzătorii noștri care sunt extrem de neamabili, ce să mai vorbim, dar Cornelia știe să-i pună la punct. Dar necazul ei este în altă parte.

În bazin îți trec prin cap multe.

Mai ales dacă instructorul i-a recomandat, ce recomandare, este obligație, obli-ga-to-riu, să faci 44 de bazine.

De ce nu 40 sau 45, nu știe.

Da.

Are insomnii și nu e în apele ei.

De vreun an. Nu are legătură cu soțul sau fata lor de la Roma.

Și atunci ce?

Ei, aici e mai delicat, nu poate spune chiar totul. Merge la bazin, dacă nu zilnic, măcar la două zile o dată. În general foarte de dimineață, ca să nu fie lume.

Face 44 de ture. La doua zile odată. Nu prea știe ce vrea de la ea, dar e ambițioasă. La la patruzecilea bazin deja nu mai poate, dar strânge din dinți, ca atunci când voia să facă suta în 11,8 secunde. Nu se lasă, ea, buncii erau doar din Bucovina. Așa a ajuns și doctor în Economia Mondială, așa s-a măritat cu un fustangiu care umbla după toate doar la ea nu se uita, și și-a propus să-l seduca și să-l ducă în fața altarului. I-a reușit. Dar i-a ieșit apoi și pe nas. Oho! De unde naiba au mai apărut și găliganii ăștia? N-o să mai aibă liniște cu atâția bărbați pe lângă ea. Râd ca proștii, niște puștani! Așa a făcut și un copil când medicii i-au zis că are probleme, dar dacă ea și-a pus în cap ceva i-a reușit. Acum vrea să doarmă și nu reușește.

Nu e simplu.
Și nici prea vesel.
Dacă ai insomnii.
Și ar mai fi ceva.

Nimic nu-i prea mai ieșe, nimic. A început să ezite, să nu mai fie atât de sigură pe ea, parcă s-a muiat. Ei, fir-ar al dracului de treabă! Sigur că nu se vede, parcă a devenit mai arțăgoasă. Ceva nu e în ordine cu ea. Ce? Ar fi vrut să vorbească despre toate astea cu Călin, dar el nu are timp. Ba ar mai face și glume nesărate cu ea. „Ia-ți un amant, nu crezi că ar fi o idee bună...” I-ar râde în nas veșnic simpaticul Călin. A mai avut ea niște aventuri pasagere, dar nimic serios.

Așa, de inimă.

Nici timp și nici stare de așa ceva nu are. Ce-ar fi de făcut?

A rămas doar cu bazinul. Îi cam place de un vecin care e violonist în Orchestra Radio. Se întâlnesc uneori când se plimbă cu bicicleta. Și el are bicicletă și o nevastă gravidă. Se știu, se salută, au stat de câteva ori de vorbă. Banalități. Dar i-a făcut plăcere cum vorbește și zâmbește. E cam tânăr. Dar și ea se ține bine. Oare ce-ar zice Călin dacă m-aș încurca cu băiatul ăsta? Pur și simplu nu ar zice nimic. Ar râde. E prea ocupat. Și nu ar crede nimic decât dacă i-ar prinde eventual în pat. Asta da, ar ieși scandal, ar putea s-o și lovească, Călin are uneori ieșiri violente. N-a uitat cum s-a bătut cu un tip mai voinic decât el, la o benzinărie. Se însera, era totul atât de frumos în jur. Cu soarele care apunea de-alungul șoselei. A sărit ea să nu-l omoare, Doamne ferește, pe dobitocul ăla, Călin a făcut judo când era student. E un bărbat mușchiulos și nici n-a făcut burtă ca toți ăștia trecuți de patruzeci de ani.

N-a dormit bine nici ieri noapte. Acum e în bazin și trage tare, mai are doar zece ture de făcut. Dar nu mai are putere parcă. Și au apărut și puștani ăștia, sportivi, se vede că sunt sportivi, baschetbaliști sau handbaliști ce-or fi, care mai de care mai înalt și frumos.

Ea e singura femeie din bazin. Se simte stingheră cu toate privirile ațintite asupra ei. Mai trage și ea câte un ochi după vreunul din ei – ea înoată doar bras, ceea ce îi permite să se mai uite și în jur și să nu-și ude părul – ce înseamnă un corp tânăr. Sunt toți niște băieți frumoși. Se fac că n-o bagă în seamă, dar simte cum privirile lor n-o ignoră. Arată bine și la cât are ea peste 40, nici un pic de grăsime pe șolduri, sânii potriviți, costum de baie elegant ce mai, e o femeie bine. Dar și ăștia prea mulți pe capul ei, cine naiba i-o fi adus, n-a mai pățit așa ceva. Îi e cam jenă, asta e, nu se simte în apele ei cu atâtea priviri pe ea. Și nici noaptea n-a dormit bine. Mai are doar trei ture. Oare n-o fi greșit numărătoarea? O dor deja brațele, să facă puțin pluta, asta mai lipsea, nu se poate cu ăștia toți alături. Ei zâmbesc, ea se face că îi ignoră, dar zâmbește și ea. Nu mai poate, dar nu vrea să arate că nu mai poate. Un ultim, efort, uff, gata 44 de ture. Iese din bazin și își pune repede halatul alb

de bumbac pe ea. Cordonul, da, uite și cordonul, se simte mai puțin vulnerabilă.

Culmea culmilor, a transpirat, oare de ce?

Surâde. Un prostovan înalt și cu umerii lați râde și el lângă ea. E bine ca bărbat, ce mai, *falnic* ar fi spus bunicul Corneliei. Ea roșește puțin când își dă seama cum se uită la tânărul sportiv.

Ea femeie. El bărbat.

„Inotați foarte bine, sunteți profesioniști... Atâtea bazine... nu e de colo...?” Cornelia surâde, surprinsă, „Oh, nu... Nu, am făcut doar puțin atletism la junioare... A trecut ceva timp de atunci... mai puțin de 11,8 pe sută nu am scos niciodată...”

Ea zâmbește. Prostovanul zâmbește și el. „Am făcut și eu atletism...”, surâde prostovanul... „Săritura în lungime, patru ani, tot la juniori... Apoi m-am apucat de volei...” Aha,ăștia sunt voleibaliști, zice Cornelia, și astfel rezolvă una dintre nedumeririle acestei dimineți. De parcă dacă sportivii ar fi fost baschetbaliști sau handbaliști avea vreo importanță. Dar așa e ea, are *apetență* pentru exactitate. Ce cuvânt *apetență*, de unde naiba l-o fi luat. De la Călin, el vorbește în termeni dinăștia prețioși. Mă rog, e conferențiar. Și cu motocicletă, mereu îi vorbește de ea.

Fata lor e la Roma, contează mai puțin. Ceilalți băieți înoată, care încotro, nu e ca la armată. „La revedere băieți...”, strigă ea cu putere când dă să plece cu o voce puternică. Ce i-o fi venit? Așa cum face când pleacă de la birou și secretarele se ridică în picioare. Mereu le-a spus să nu se mai ridice, dar și-ai găsit. Acum un loc de muncă nu se găsește ușor. „Bună ziua, doamnă, sărumâna...”, îi răspunde încet prostovanul de lângă ea. Care o dezbracă și de halat și de costum de baie așa insistent cum privește.

Oare Călin de ce nu se mai uită astfel la ea?

Poate îi va veni o idee bună în timp ce va face un duș. Ce-o să fie cu viața ei ?

Și cu insomniile astea.

Acum a uitat de ele.

La bazin e bine.

Ninsoare târzie

*A ceda din iubire e **noblețe**,
a lupta pentru iubire e **cocktail**,
a iubi, pur și simplu, e **trăire!***

De câteva ceasuri stă să ningă. Norii suri se-nvârtesc haotic, de parcă nu-și găsesc locul și de-abia după ora prânzului își desfac gurile strănutând fulgi mici și apoși. Alene, își croiesc loc de dans prin văzduhul ademenitor asemenea unui prinț care-și deschide ușile palatului pentru marele vals, în care prinți și prințese se vor întrece în mișcări grațioase și elegante...

Zeci și sute de capete apar la geamurile caselor lipindu-și nasurile și palmele de sticla rece și așteaptă cu nerăbdare ca întreaga stradă să se acopere de covorul alb-imaculat, iar trotuarele să prindă consistență, cât să alunece sania într-o mare și așteptată veselie, fără prea mare efort. Și cât au așteptat minunea!

- Ninge, Bibi, ninge! se auzi un glas răgușit care venea dinspre bucătărie, unde aroma ceaiului făcut din fructe de pădure se desfăta în voie luându-se parcă la întrecere cu mirosul pătrunzător al cafelei de bună calitate, care gădila plăcut simțurile olfactive ale proprietarilor.

Era domnul Mirea, vânzător ambulant, vestit prin seriozitate și cumsecădenie care, în ziua aceea, nu plecase prin lume cu negustoria sa luând o binemeritată vacanță. Acum, privea nostalgic milioanele de fulgi care pluteau nestingheriți prin văzduhul cernit.

- Hai, Bibi, vino, e un adevărat spectacol! Uite, fulgii și-au schimbat direcția și au devenit mai grăsuți, parcă-s niște albine albe!

Bibi, nepotul domnului Mirea, coborî din pat cu ochii aproape lipiți de somn și băjbăia prin încăpere de parcă ar fi fost miezul nopții, nu ora nouă când mai toată lumea se apucase deja de lucru.

- Ce tot spui, bunicule, albine albe în aer?

- Ham-ham! Ham! răspuse cu însuflețire dintr-un colț de hol Linda, cățelușa familiei.

- Taci, obraznico, nu mă bruia de dimineață, nu cu tine vorbeam, crezi că am uitat povestea de ieri?! Bunicule, unde ești?

Din balcon, apăru domnul Mirea, plin de zâmbet și bună dispoziție.

- Ninge, Bibi, ninge! Ai văzut? Hai, deschide ochii odată, e prea frumos ca să nu prinzi acest tablou, e magnific!

- Wow, bunicule, e un vis! Ninge de mult timp? Nu pare, își răspuse tot el privind în lungul străzii, e subțire stratul de zăpadă, parcă a cernut bunica zahăr pudră!

- Așa-i la început, fulgii sunt mai anemici, dar acum... s-au mai îndrăvenit!

- Aha, s-au însănătoșit, nu? răspunse băiatul râzând. Sunt chiar viguroși! Văd, cum să nu, chiar seamănă cu niște albine albe! Asta... da iarnă, bunicule!

- Exact, adăugă bunica în timp ce-i așeza un pulover pe spate. De, să nu răcească nepotul! E chiar frumos, Răducule, adresându-se de data asta soțului ei, domnul Mirea! Îți amintești? Ca-n vremurile noastre, acum patruzeci de ani! Tot în luna lui mărtișor era, în inima muntelui, zăpadă, săniuș, aromă de cafea și de vin fiert...

- Ce tot vorbiți acolo, chiar nu înțeleg nimic, e ca în filmele SF, v-ați întors în timp, pe mine cui mă lăsați?

- Eee, nostalgii, Bibi dragă, dă-i pace bunicii tale, inima n-are riduri și-odată, cândva, am fost și noi tineri! zise bărbatul care-și luase deja în brațe nepotul pentru a vedea și simți mai bine magia iernii, dar n-o uitase nici pe Nora, soția lui dragă, pe care o ținea de după umeri zâmbindu-i complicitar.

Linda, răsfățata familiei, se tot strecura printre picioarele lor, scâncea ca un bebeluș, dar fără a fi băgată în seamă, fiindcă zăpada aceea miraculoasă, așteptată de luni întregi, îi acaparase pe toți într-atât de mult, încât nimic în jurul lor nu mai conta. Fiecare trăia povestea întinderilor albe în felul său, iar amintirile năvăleau în cascadă, îi învăluiau în lumina binefăcătoare a iubirii creându-le o stare de bună dispoziție, poate exagerată.

- Bunicule, după cum văd eu, spuse Bibi, azi e rost de joacă *serioasă*, trebuie să profităm din plin, cartea o găsim și mâine, nu pleacă singură nicăieri, mușterii tăi la fel, dar plăpumioara asta albă, rece și pufoasă n-o întâlnești oricând și oriunde, prea am așteptat-o mult! E dar de sus, nu? Hai, ce spui, aprobi?

- Aprob, nepoate, de-abia aștept, mâine nu se știe ce va mai fi, să profităm!

- Că bine zici, Răducule, zăpada-i azi, mâine... apă, dacă-și scoate soarele căpșorul printre nori trimițându-și fiicele spre pământ, completă bunica plină de voce bună.

- Adică razele, nu? interveni Bibi. Știam eu că am prieteni de nădejde și nu mă vor lăsa la greu. Pleacă, Linda, pleacă, ți-am zis că nu mai vorbesc cu tine, eu nu uit ușor.

- Ham-ham-ham!

Cățelușa trăgea de pantalonul băiatului, ba-i sărea în brațe, ba-n spate, ba se strecura printre picioarele lui determinându-l să-i vorbească, ba făcea ture-ture de la pat la ușă și invers.

- Iart-o, Bibi, ce știe ea, un biet animal, a greșit! Uită-te la ea cum suferă, sigur îi pare rău! zise bunica cu glas împăciuitor.

- Cum s-o iert, buni, e de iertat? Mi-a ros gheata, dac-ar vedea-o Moș Crăciun și-ar pune mâinile-n cap! Așa am eu grijă de lucruri?

- Lasă, măi Bibi, bine că nu ți-a ros cartea de matematică, mânca și tabla înmulțirii, nu de alta! interveni bunicul râzând pe sub mustață.

- Mai bine-ar fi mâncat-o toată, drept să vă spun... m-a extenuat de tot matematica asta, cine-o fi mai scornit-o pe pământ! Gata, acum știu ce să fac, bunicule, noi mergem afară, iar pe Linda o băgăm în debara și-i dăm și cartea de matematică, așa am scăpat de tot chinul. Nu e bine, ce zici? întrebă micuțul încântat de propria-i idee.

Cum n-ar fi fost imposibil după mintea băiatului, cei doi, bunicul și bunica, se priveau mirați aruncând câte-o otheadă spre nepot și zâmbeau la gândul că se căptușiseră c-un nepot inteligent, dar ștregar nevoie mare. Era vizibilă puterea lui creativă, nu ducea lipsă de idei *geniale*, erau chiar mândri de el, dar se tot întrebau când va sosi ziua în care Bibi al lor va deveni un copil model, la fel ca Năsturel, nepotul domnului Brebenel, administratorul blocului, de care Bibi nici nu voia s-audă.

Mototolul ăla, niciodată, dar niciodată să nu mai pomeniți numele lui, așa răspundea când i se amintea de Năsturel, copilul plin de calitate.

- Gata, bunicule, ce mai tura-vura, du-te la boxă, scoate sania și fă-i o revizie! Până atunci se mai îngroașă și plăpumioara și... iu-hu-hu... la sănius, tatăă!

Oare cine s-ar fi putut împotrivi planului stabilit de poznașul nepot, care dintr-o privire îi fermeca pe toți. Cum zăpada nu-i ca ploaia, musai trebuia o joacă cu bulgări, sanie, ceva îngerași și neaparat un om de zăpadă.

- Buni, buni, dă-mi, te rog și-un morcov... da, da, și-un fular, să nu înghețe peste noapte! O pălărie? Mai bine un fes...

RODICA BRETIN

Tigrii visează în culori

Cu toată aglomerația de pe străzi am ajuns cu zece minute mai repede. Aleile Grădinii Zoologice erau pustii. Animalele dormitau, unele la soare, altele în iğlourile de ciment ce se voiau vizuini, scorburii, bârloguri... M-am oprit în fața unor zăbrele: *Panthera tigris altaica*.

Tigrlui siberian nu îi plăcea căldura amiezii. Prefera umbrele înserării, adierile nopții și hartanele pe care îngrijitorul i le azvârlea de la distanță. Născut în îndepărtata Rusie, uriașul motan vârgat nu venise în Nova Scotia de bună voie. Prins în cursă de braconieri, cunoscuse Transiberianul, foamea și loviturile de ciomag din circurile rusești, chinuitorul râu de mare pe vaporul ce îl adusese la Dartmouth.

Unde zăcea apatic. Ori poate că visa. Își amintea taigaua, zăpada, văzduhul mirosind a rășină – sau hăituiala, carnea caldă, sângele scurs odată cu viața din prada răpusă...

- Am întârziat? am auzit deodată glasul Lorenei.

Se apropiase neauzită, de parcă n-ar fi mers pe tocuri de zece, ci pe labe de felină. Nici gândurile nu i le auzeam, decât atunci când voia.

– Eu am venit prea devreme, am spus, deși ea știa deja asta.

Lorena nu m-a luat în seamă. Trecuse de primul grilaj, intrând în îngrăditura unde vizitatorii n-aveau acces, de parcă ar fi fost cel mai firesc lucru din lume. Acum trăgea zăvoarele cuștii, o deschidea. A pășit înăuntru, apoi s-a răsucit spre mine.

– Vino!

Am urmat-o, cu răsuflarea întretăiată, cu sângele pulsând nebunește în vine, cu tâmplele bubuind asurzitor. Ce voia să mă învețe în ziua aceea? Preferam să nu mă gândesc la un răspuns precis, iar posibilitățile nu-mi surâdeau deloc.

Între timp, tigrul se ridicase. S-a întins alene, s-a apropiat. Înaintea noastră s-a oprit, nehotărât, și-a lins o labă, biciuind văzduhul cu coada, în vreme ce ochii verzi, fosforescenți îi rămâneau ațintiți într-ai Lorenei. A mai făcut un pas, ezitând.

– Ai intrat vreodată în mintea unui animal?

Căscasem ochii la fel de mari ca felina captivă în vraja Lorenei. Puterea aceea intensă, copleșitoare...

– N-aș putea să încep cu ceva mai mic? am șoptit. Un pechinez, un hamster.

Tigrul a mârâit, arătându-ne lucirea colților. Lorena a râs.

– Nu-i decât un motan de trei sute de kilograme. Ești gata?

Lorena închisese ochii, într-ai tigrului era năuceală; n-am lăsat-o să devină furie, moarte...

Am intrat.

Un salt într-o lume cu totul străină. Și atât de neașteptată, de uluitoare, încât mi-am uitat frica. Tigrul gândea în culori. Într-o succesiune amețitoare și, aparent, haotică. Însă nu era. Orice sunet, miros, imagine, chema o nuanță – una dintr-o infinitate. Un caleidoscop senzorial, pe care mi-ar fi luat o viață să îl descifrez. N-aveam nici măcar un minut – așa că am redus totul la esență.

Roșu – sânge, carne, pradă; albastru – necunoscut; galben – amenințare, pericol, înfruntare iminentă; verde – femelă, plăcere, tihnă. Pe mine mă vedea când în galben, când în roșu. Amenințare și pradă? Nu... Eram verde, verde! Taigaua după ploaie, foșnetul ierburilor înalte și eu, unduind printre ele, radiind liniște, siguranță, abandon.

Tigrul și-a desfăcut fălcile, arătându-mi fildeșul îngălbenit al colților, limba trandafirie, cerul negru al gurii. A căscat din nou, apoi s-a întins la picioarele noastre, cu botul pe labe; într-o clipă, dormea adânc.

Lorena s-a aplecat, scărpinându-l pe frunte, după urechi.

– Vrei să-l mângâi?

– Data viitoare, i-am zâmbit, promițându-mi solemn să nu mai calc vreodată pe acolo.

Solfegiu

Am luat instrumentul, m-am așezat pe scaun, cuprinzându-l între picioare, și-am început: do, sol, sol, sol, fa, mi, reee. Do, sol, sol, sol, fa, mi, reee. Arcușul luneca prea ușor peste coarde, semn că nu prea mai aveam sacâz. M-am ridicat cu greu, după ce am culcat cu grijă violoncelul alături, pe dușumea. Mă dureau șalele după fotbalul jucat mai zilele trecute cu prea multă nverșunare. Știam că era o bucată de sacâz pe capacul pianinei vechi și prăfuite din celălalt colț al sufrageriei. Am găsit-o în cutiuța de carton scorojit unde-o puseseam de când începusem solfegierile, pe care, cu hotărâre, aveam să le execut aproape în fiecare zi. Măcar câteva ore. Cubulețul de rășină avea deja întipărit un mic șanțuleț, cât să intre firele din păr de cal, din arcușul mare și greu. Îl iau și-ncep să-l frec în sus și-n jos, până când începe să curgă un fel de praf, semn că sacâzul nu se mai lipește de fire. Gata, pot s-o iau de la capăt. Do, sol, sol, sol, fa, mi, reee. Do, sol, sol, sol, fa, mi, reee. Niște bătăi în ușă, îmi taie avântul. Îmi depărtez picioarele și-mi așez violoncelul în siguranță spunând:

- Imediat!

Din câțiva pași am ajuns la ușă. Am deschis-o și m-am trezit față-n față cu ea, corepetitoarea. Era îmbrăcată într-o rochie de muselină roz, prin care se profilau sfârcurile. „Deci, de data asta nu poartă stutien”, mi-am zis sub imperiul unui impuls diavolesc.

- Bună ziua, îmi spuse ea cu o voce diafană, de puteam să jur că era și parfumată. În realitate, parfumul venea din faldurile rochiei.

- Bine ați venit, i-am zis eu, ținându-mă de clanța ușii larg deschise.

Mi-era teamă să nu fac vreo nefăcută, având amândouă mâinile libere. Ea trecu zâmbind șagalnic. Îmi venea o ușoară amețală. „Ce inspirat am fost că m-am ținut de clanță!”, mi-am zis. Era fata lui Budilă. Făcuse liceul de muzică la clasa de pian, dar nu se dusesese la conservator. Taică-său n-avea suficienți bani de pe urma cântatului la saxofon, clarinet și alte instrumente de suflat cu „pană”. Și cum fata își dorea să strângă bani pentru a studia mai departe, dădea meditații sau făcea pe corepetitoarea la cei care solicitau așa ceva. Cu tenul ușor măsliniu și niște ochi ciudat de albaștri, Raluca reușea să mă intimideze de fiecare dată când ne întâlneam cu sau fără motiv. „O s-o țin vreodată în brațe?”, mă întrebam după ce dispărea din fața mea, mergând în rostul ei. Imaginație de adolescent, pentru că Raluca nu părea să bănuiască vreă urmă de primejdie.

- Astăzi studiem tot Dinicu? mă întrebă ea de parcă ar fi vrut să audă și altceva decât aceleași solfegii care, cu siguranță o plectiseau.

- Păi noi, violonceliștii nu prea avem să ne lăudăm cu ceva scris în românește. Dacă nu-i Dinicu, atunci e Constantinescu sau Lalo!, i-am zis

morocănos, de parcă mi-ar fi fost rușine de sărăcia compozițiilor românești dedicate acestui instrument.

N-a zis nimic. S-a așezat pe scaunul rotitor, așteptând să vin și eu de la ușa unde rămăsesem, ținând clanța în mână de parcă mi-ar fi fost frică să mă dezlipesc de ea. Mi-am luat instrumentul între picioare și am început să trag cu arcușul: do, sol, sol, sol, fa, mi, ree. Do, sol, sol, sol, fa, mi, re. Do, re, re, re, mi, do, ree. Do, re, re, re, mi, do, ree. ... Raluca începu să rădă. M-am uitat la ea, neînțelegând.

- Răd, că am acasă trei pisici. Și pentru ca să le pot deosebi între ele, le-am pus numele, Do, Re și Mi...

- Și răspund la numele astea?, am întrebat eu cu naivitate.

- Sigur. Nu uita că știi destulă muzică ca să le pot dresa. Iar când strig pisica Re și vine la mine, îi dau o bucată de salam, la fel și cu celelalte. Nu le dau bucățica de salam până nu răspund corect la numele pe care i l-am dat.

Am zâmbit cu neîncredere. Nu-mi prea venea să cred.

- Dacă nu crezi, o să te invit la mine acasă, să te convingi.

„Ce gând ispititor!” mi-am zis. Dar mi-am luat repede seama că n-aș fi făcut altceva să intru în crama lui Budilă și să nu mai scap de el. Eram aproape major, nu că asta ar fi fost o problemă pentru tatăl fetei. Am lăsat problema vizitei în aer și n-am dat niciun răspuns. Nici ea nu mai insistă.

- O luăm de la capăt? am întrebat-o eu cu o inocență desăvârșită.

- Da!

Do, sol, sol, sol, fa, mi, ree. Do, sol, sol, sol, fa, mi, re. Do, re, re, re, mi, do, ree. Do, re, re, re, mi, do, ree. ... do, sol, sol, sol, fa, mi, ree. Do, sol, sol, sol, fa, mi, re. Do, re, re, re, mi, do, ree. Do, re, re, re, mi, do, ree. .... do, sol, sol, sol, fa, mi, ree. Do, sol, sol, sol, fa, mi, re. Do, re, re, re, mi, do, ree. Do, re, re, re, mi, do, ree. ... do, sol, sol, sol, fa, mi, ree. Do, sol, sol, sol, fa, mi, re. Do, re, re, re, mi, do, ree. ... do, sol, sol, sol, fa, mi, ree. Do, sol, sol, sol, fa, mi, re. Do, re, re, re, mi, do, ree. Do, re, re, re, mi, do, ree. ...

- Și asta-i tot? mă întrebă ea când m-am oprit. Parcă ar mai trebui ceva! Vedem data viitoare...

Nu i-am răspuns. Îmi era greu să recunosc că autorul mai avea câteva note așternute pe portativ, după care ar fi început cu adevărat să se desfășoare spre delectarea ascultătorului. Ea s-a uitat la mine, înecându-mă în albastrul ochilor ei până la sufocare, după care s-a ridicat, bântuită parcă de gândul meu păgân.

- Banii sunt în colțul din stânga al pianinei, am zis eu cu glas șoptit, de parcă mi-ar fi înghițit pisicile glasul. „Și nici măcar nu le rostisem numele”, mi-am mai zis, tremurând.

Ea se uită cu coada ochiului, întinse mâna și luă hârtia de o sută de lei ce i se cuvenea pe săptămâna care abia se încheiase.

- Săptămâna viitoare, continuăm tot așa?

- Sigur, i-am răspuns precipitat, așteptând răbdător să plece.

Când a luat banii, i-am văzut ochii întunecându-se puțin, ca marea peste care trec norii. Apoi și-a retras albastrul dincolo de ușă. Am rămas singur. Mi-a venit brusc în minte Valentin Teodorian care a cărat din R. D. Germană violoncelul pe care am început să scârții primele note, primele game, mai mult sau mai puțin reușite, ajungând să mă dedic artei solfegiului, mai întâi fără corepetitor, apoi cu... Nu știu dacă tata, care s-a străduit să facă rost de instrumentul pe care-l considera potrivit pentru mine, s-a bucurat vreodată, văzându-mă preocupat de el. Știu sigur însă, că eu nu m-am bucurat pe deplin. Nu mă atrăgea prea tare rezultatul obținut după efortul repetitiv al aceluiași note. Scârțaiam mai mult de dragul fetei cu ochi albaștri pe care o aveam în preajmă, numai pentru mine, de două ori pe săptămână. Imaginația mea aluneca la fel ca arcușul pe coarde, uitând că ea era plătită să vină la mine în cameră, într-o intimitate exacerbată de mintea mea tânără.

Săptămâna următoare, în ziua și la ora stabilită, m-am așezat pe scaun în poziția corespunzătoare, scârțâind mai mult de formă, în așteptarea fetei. A trecut timpul, a trecut ora și din repetiția mea s-a ales praful. N-am zis nimic. N-aveam de gând să spun cuiva că nu și-a respectat programul. Îi găseam diverse scuze. O să vină ziua cealaltă și atunci o să aflu. N-a venit nici în cealaltă zi stabilită de mai multă vreme. Înainte să-i spun tatei care îmi lăsa banii pentru lecții la fiecare început de săptămână, m-am gândit să trec pe acasă pe la Budilă, să aflu dacă s-a întâmplat ceva. N-am deschis bine poarta, când Budilă, ușor amețit s-a repezit la mine înjurându-mă de tot ce-i venea la gură, gata să mă apuce de piept. M-am tras înapoi, l-am prins de mâini, să nu mă lovească, repetând cu putere aceeași întrebare:

- Ce s-a întâmplat, domnule?

M-a privit cu ochii injectați, de parcă atunci mă vedea prima oară.

- Ce s-a întâmplat, ai? Golani mamei voastre care v-a făcut, derbedei dracului!

Nu înțelegeam nimic din ce spunea și nu- i înțelegeam furia.

- Ce se întâmplă? continuam să repet. Raluca...

- Să nu- i pomenești numele...

- De ce, a pățit ceva?

- A pățit nenorocita, ce- a pățit ea, m-a distrus pe mine...

- Nu înțeleg nimic. Cu mine ce aveți?

- Am, că și tu ești un golan, vă fierbe sângele, nu vă abțineți... Puteai să fi tu...

- Cine să fiu?

- Ți-ai fugit!

- Cum să fug, unde să fug?

Se mai liniștise între timp. Părea aproape gata să plângă. S-a sprijinit apoi cu o mână de umărul meu, ca de un prieten, pornit să i se destăinue:

- Am găsit camera ei goală. Lipsea și valiza mică, de carton. Câte lucruri avea ea, două rochii, câteva bluze, încăpeau toate. N-a spus nimic. Am întrebat pe la cunoscuți, pe unde dădea meditații. Așa am aflat că a plecat pe neașteptate, în aceeași zi un nepot al unei familii căreia îi dădea lecții copilului de vreo zece ani. Nepotul, student la conservator, venise în vacanță. I-am căutat părinții. Nu știau nici ei nimic de el, îl credeau plecat la rude. Nu știu unde s-au dus...

Plângea de-a binelea. Nici eu n-aveam prea multe vorbe de spus. Înțelegeam doar că n-am s-o mai văd și gândul m-a împovărat deodată cu un sentiment necunoscut, un gol pe dinăuntru, de parcă pe mine mă părăsise, nu pe părinți. L-am lăsat acolo, în curte, om în toată firea plângând și am plecat, după de-am rostit mai mult de formă:

- Lăsați, că poate vine ea, sau cine știe...

Am ajuns acasă cu un gust amar, fără chef de nimic. Violoncelul îmi părea un dușman, care tocmai îmi făcuse un mare rău. Au trecut zilele. Puneam arcușul pe coarde, mă prefăceam că studiez, mai mult de mila tatei care mă vedea probabil cântând în vreo orchestră renumită. Pe mine nu m-a atras niciodată prea mult. Iar interesul îmi scădea din ce în ce mai mult. Îmi plăcea teatrul. Îmi plăceau lecturile. Cu timpul, a înțeles și tata că n-o să mă vadă niciodată violoncelist. Așa că violoncelul stătea acum în cutie, obiect inutil rezemând pereții.

Într-o zi, când eram cufundat cu totul în lectura unei cărți, am auzit cum bate cineva la ușă. Nu așteptam pe nimeni, așa că m-am ridicat fără chef să deschid. În prag se afla o tânără slabă, cu tenul oacheș, cu niște ochi albaștri încercănați, duși în fundul capului, care m-a întrebat cu glas pierit:

- Mai ai nevoie de ajutor pentru studiu?

Nu i-am răspuns. I-am arătat violoncelul închis în cutia pe care se așternuse praful. A înțeles, s-a scuzat cu aceeași voce stinsă și a plecat în tăcere, la fel cum tăcea instrumentul care nu-mi mai era de folos.

*
* *

*închipuie-ți c-ai fi la braț
cu cea mai frumoasă poezie
pe care tocmai ai scris-o
cum ți-ar părea acum lumea
ți-ar mai păsa că ei nu-i pasă
i-ai mai spune povești sperând că le va asculta
sau ți-ai strânge creioanele colorate
le-ai pune la colț să aștepte o altă viață și
închis în cercul tău de lumina
ai înțelege*

în sfârșit

*că dincolo de ce ochii pot să vadă de ce degetele pot atinge
există un adevăr care strigă să fie cunoscut
care ne așteaptă
pentru care merită chiar să murim
la braț cu cea mai frumoasă
Poezie
pe care o vei scrie curând*

alfabet

*Ca un alfabet despletit
ciorile au zburat deasupra străzilor.
Un timp.   Apoi s-au oprit
pe acoperișuri pe streșini pe antene
și margini de ferestre -
litere ce nu mai știu să alcătuiască
nici un cuvânt.
Se amestecă se întrec în a zbura mai sus
în a plana mai mult
crezi că se va naște o frază inteligentă
și când colo
nimic altceva decât haos.
Litere întregi suspendate peste lumină
ALTFABETE babilonice
ducând povara absurdului
cu mare exactitate.*

*Tot astfel,
gândul spre tine.*

*
* *

*Sunt ca un tren
ce-așteaptă să-i apară-n drum
o gară
despre care știu
că nu există.*

În drum spre Lumină

*Anii au trecut
drumurile m-au dus unde nu am crezut sau dorit să fiu vreodată
și nu mai am castane să le dedic poeme
Cardinalii le-au luat locul
cu aripile zburând spre același cer
plin de stele și planete și asteroizi
totul e la fel dar atât de altfel
eu sunt aceeași dar atât de altfel
sunt ochii mei acum.
Drumul nu este fără întoarcere
drumul este un cerc
în care începutul și sfârșitul sunt aceeași înfinită mișcare
până ne vom putea desprinde
până vom înțelege care e adevărata direcție spre care
trebuie să ne îndreptăm.
Poate marea ?
Poate sinele ?
Poate poezia ?
Poate cerul ?*

Vinco, ere

*N-am învins, n-am pierdut, n-am venit, n-am plecat –
doar ție îți pare departe respirația mea,
doar pentru tine drumul nu are întoarcere,
doar tu..*

N-au învins.

*M-au vindecat doar de singurătate,
agățându-mi de gât bolovani și funde colorate,
mi-au acoperit fața cu fluturi de seară
și mi-au arătat drumul de întoarcere;
mi-au tatuat pielea cu hieroglife și semne de întrebare,
amestecând sângele meu cu cerneala memoriei,
mi-au închis ochii și mi-au spus:
„Ești mort. Ridică-te și umblă !”*

N-au învins. Nu încă.

*Dar nu vrei un ceai ? E ora cinci, cum am uitat !?
Ceștile-s fine, subțiri, cum îți plac. Și ceaiul e adevărat:
fierbinte ca respirația ta, pe care coboară în voie șiruri lungi de
schiori.*

*Nu. N-au învins. Pe câmpul de luptă altcineva era
în locul meu. Altcineva.*

*Eu sunt doar cel care este,
eu sunt cel care mâine va fi irizarea glasului tău,
zâmbetul din colțul gurii,
urma caldă a trupului desenat pe zăpada iubirii.*

Nu. N-au învins. Uite-i. Vin iarăși.

MIHAELA I. RĂDULESCU

Cântecul iubirii

Ștefan Dumitrescu, personalitate plurivalentă s-a remarcat deopotrivă în poezie, proză, dramaturgie, critică și istorie literară, filozofie și analiză politică. Scriitorul contemporan publică o operă impresionantă, fiind o voce puternică în spațiul literar contemporan. Volumul de versuri intitulat *Iubirea ca un canion și ca un țipăt pe vârful muntelui*, publicat la Editura Armonii Culturale, Adjud, în 2021, impresionează prin ideatică și prin construcție vizionară, fiorul autenticității suprapunându-se unei arhitecturi lirice livrești. Poezia este o chemare a sinelui și totodată, o redefinire a lumii interioare în raport cu spațiul exterior, emoția lirică transfigurând realitatea într-un univers diafan, impregnat de vizuni cosmogonice.

În poezia lui Ștefan Dumitrescu, dragostea este aidoma unui imn închinat ființei adorate, ființă care devine reperul fundamental al existenței. Erosul prefigurează un univers ce se fluidizează în emoție pură, în trăire evanescentă. Discursul liric se constituie adesea într-un dialog între eul poetic și iubită, revelația poveștii născându-se din metafore comparative inserate abil în arhitectura poemelor: „Dacă aș fi un arbore/ tu ai fi toate frunzele mele / iubito,/ murmurând dulce mângâiate / de adierea zefirului / și de stele / spunându-mi pe limba ta / verde de clorofilă / că mă iubești / iar eu cu toate rădăcinile mele / înfipte în pământ / ți-aș spune cât de mult te iubesc / pe limba mea pământoasă / în care cânt”. Volumul dezvăluie pasiuni cu ecouri dionisiace în fierberea interioară, pasiuni ce se transformă sub reflexia apolinică, în cântece melancolice. Frenezia trăirii erotice nu tinde spre combustii interioare, ci mai degrabă, deconstruiește carnalitatea, o duce spre înălțimi pure ale spațiului oniric. Poetul își definește viața, se autodefinește prin prisma raportului cu dragostea, sentiment ce stă la temelia armoniei universale.

Materialitatea, carnalitatea este deconstruită, inefabilul fiind surprins abil în metafore și alegorii ce se insinuează elegant, în structurile de adâncime ale textelor. Poetul nu poartă o poveste comună de dragoste, ci e o iubire înălțată din trăiri metafizice, construind o adevărată mitologie sentimentală. Ființa adorată e un fel de zeitate căreia i se închină pentru totdeauna, e o Penelopă modernă, care așteaptă reîntoarcerea iubitului, iar poezia e calea spre recunoaștere, spre împlinire. Poetul este așadar un Odiseu ce reface fericirea inițială prin poemele care eternizează dorul, trăirea,

povestea. Discursul liric impresionează prin emoția pe care o declanșează la nivel subtextual, codul lingvistic imprimând mesajului, diferite aluzii simbolice: „I-auzi iubito cântecul greierilor în univers / În lumea subatomică e primăvară / Codrii enisici au înflorit a doua oară / Electronii și planetele se-nvârt invers / Atomii au înflorit și ei înalți ca noi / Cum merg pe țărni cântând în gura mare / Toată materia, Doamne, mă doare / Eu vin gânditor prin ninsori și prin ploii / Corzile materiei foșnesc dulce și stins / Lumea se sprijină melancolică pe ele / Sufletele noastre se vor transforma iubito în stele / Universul însuși va fi un vis”.

Destructurarea materiei implică un proces al abstractizărilor, iar linia transcendentală imprimată în avatarurile ființei ilustrează o anumită viziune, singularizând astfel, proiecția lirică a lui Ștefan Dumitrescu în peisajul poetic actual. Lucrurile, obiectele își pierd conturul fizic, se fluidizează, captând energie prin intermediul căreia se reconstruiește lumea, universul. Esența spirituală devine singura forță capabilă să susțină viața, dragostea fiind unica soluție în dobândirea nemuririi. Prin puterea acestui sentiment unic, conștiința umană își revendică eternitatea, dragostea fiind redată în toate ipostazele și înțeleasă aidoma ca în *Cântarea Cântărilor*. Ștefan Dumitrescu, spirit cu experiență livrescă înaltă, inserează cu dibăcie în substratul versurilor, înțelesurile complexe ale manifestării iubirii, fără ca vreo ipostază simbolică să-i scape.

Lectorul atent intuiește pe parcursul cărții, implicațiile textuale alegorice, desăvârșite stilistic, în imediata realizare metaforică a ideii. Poetul nu doar că insinuează uneori șiret sau evaziv, alteori jovial, taina împlinirii dragostei în dimensiune telurică, dar chiar evocă o anumită stare a beatitudinii carnale. Trebuie însă menționat faptul că nu vorbim despre o împlinire banală a actului, ci de o transfigurare în metafizic, o receptare a senzorialului, în dimensiuni celeste: „Și vine zburătorul în fiecare noapte / Să te mângâie și să te iubească. / În ființa ta se face primăvară / Și toată lumea-ncepe să-nflorească! / Și pietrele și dealurile-ncep să cânte / Ca într-un Imn cosmic aiuritor / Eu sunt o flacăra în fundul lumii iubito / Cântând înalt înnebunind de dor”. Asistăm la o substituție de sensuri, de idei, autorul jonglând pe marginea repertoriului interpretativ, orizontul de așteptare al lectorului crescând cu fiecare poem, căci actul poetic se întrupează în emoție pură, în trăire autentică.

Evanescența sentimentală se pliază unei reconstituiri interioare, întregul proces desemnând un fel de facere a lumii, o reconfigurare cosmogonică. Dragostea nu e doar forță regeneratoare, este energia primordială, se întrupează în cuvântul biblic. Ștefan Dumitrescu glosează poetic și livresc pe marginea acestui concept, devenind idee-reper în demersul proiecției lirice. Dincolo de puterea de seducție a cuvântului, autorul atribuie acestuia, puteri demiurgice: „dar cel mai mult visez că / tu ești gingașa și fierbinte materie roșie / care clipește și murmură născând galaxiile și planetele / iar eu sunt universul care te înconjoară mângâindu-te /

care te țin în brațele mele să nu te risipești în univers / și într-o viață viitoare, iubito, tu / chiar vei fi dulcea și fierbinte și roșia materie clocotitoare / murmurând născând astfel galaxiile / și astrele și muzica divină / iar eu voi fi universul / care te voi ține îmbrățișată strâns / toată veșnicia / ca să nu te risipești / în lumină”.

Fără să fie tributar vreunei direcții estetice anume, acest volum de versuri instituie arhitecturii poemelor, o construcție postmodernă, stilistica textuală valorificând tehnica îngambamentului și a obiectivizării discursului liric. Dincolo de structura modernistă a versurilor, dinamica ideatică dezvoltă receptări intertextuale. Poetul este un vizionar, cântând iubirea în note înalte, invocând fiorul ancestral al refacerii poveștii paradisiace, avatarul cuplului adamic, întrupându-se în Poet și în Muza sa. Cântecul iubirii lui Ștefan Dumitrescu este un țipăt cu ecouri prelungite dincolo de ființă, e ca un surâs al Giocondei, care imprimă deopotrivă extaz și miraj. Cartea *Iubirea ca un canion și ca un țipăt pe vârful muntelui* ilustrează definiția iubirii care nu se pierde, a dragostei care mântuiește și care înalță. Ștefan Dumitrescu construiește o frumoasă poveste, în care Iubirea devine ea însăși un meta-personaj, din care se naște cântecul lumii.

VIORICA POP

Hățșuri, de Vasile Pop – destin asumat

După biografia romanțată *Frumusețea vieții de pe un pat de spital*, scrisă într-o situație-limită, în urma unui diagnostic sumbru, după romanele *Doar o seară?* și *Întoarcerea* (veșminte poetice ale unor iubiri din tinerețe), sătmăreanul Vasile Pop, trăitor în Țara Făgărașului, se întoarce spre viața oamenilor simpli pentru a înțelege rostul existențial într-o comunitate atinsă de amenințările dictaturii comuniste (romanul *Mustul mărăcinilor*) sau dintr-o Arcadie devastată de mărăcini cameleonici (cartea-document *Și eu am fost primar*). O face cu o proiecție a sinelui în comunitate și prin monografia subiectivă *Santău, vatră creștină pe rugul istoriei*, lansată și premiată chiar în satul natal, în Anul Centenar, 2018.

Viziunea poliedrică din romanul *Chemarea iederei* include povești de viață, narate de către colegile de facultate, povești pe care viziunea autorului le concepe îmbinând trăirile tinereții cu calmul nostalgic. În ultima carte, romanul *Hățșuri* (Century Image, Brașov, 2020), Vasile Pop evocă o istorie apropiată de noi, voit ignorată de oficialități înainte de 1989: lupta partizanilor din Munții Făgărașului, cu trimitere la întreaga rezistență anticomunistă.

Obiectivul de argumentare a unor adevăruri dureroase îl determină pe autor să menționeze surse, să păstreze nume reale, să selecteze mărturiile ale supraviețuitorilor și să le îmbine într-un discurs narativ, nuanțat estetic de ficțiune.

În numele libertății și al dreptății, cei plecați în munți apără rânduiala, resping nesăbuițele cu o dârzenie care nu exclude moartea. „Mulți dintre tinerii de azi - precizează Codrina Csesznek, conf. univ. dr. la Universitatea „Transilvania”, Brașov – cunosc prea puțin din acțiunile dramatice ale acestei mișcări de rezistență anticomunistă, plină de riscuri, dar și de curaj. Ei poate că nu știu că tineri de vârsta lor au renunțat la cariere și la speranțele unei vieți liniștite, alegând o cale periculoasă, plină de hățișuri politice, psihologice și sociale. Ca gest de extremă solidaritate, familiile lor și o bună parte din comunitățile locale i-au sprijinit plătind scump pentru asta.”

Din două comunități rurale, două matrice ale lumii de la munte și de la șes, vin sau pleacă fel de fel de oameni, suspiciunile, „cozile de topor” sunt peste tot, complicând situații tulburi, zbateri, aspirații. Autorul înregistrează, în ciuda unui retorism etic, mișcări sufletești, memoria afectivă rezonază cu ritmurile naturii, cu naivități suav erotice, ca în poezia lui Coșbuc, dar nu exclude maturitatea gândului, acceptarea despărțirilor impuse de conjuncturile din nou instalatul regim politic. Drumul lor, de un dramatism în stare de urgență, este luminat de candela iubirii, aprinsă la icoanele din casa părintească, este binecuvântat de starețul Arsenie Boca de la Mănăstirea Sâmbăta, de duhovnici din parohii, legături de taină între partizani și localnici devotați.

O virtute a cărții, înțeleasă ca reacție la nepăsări și suspiciuni ale autorităților, o concretizează personajele-caractere. Radicalismul atitudinii lor se absoarbe în idealuri, elanul cunoaște momente de șovăire, cere explicații despre dereglarea existenței. Destinul protagonistului Remus Sofonea, elev strălucit la un strălucit liceu făgărășean, a înțeles riscurile libertății într-un regim pervers, asumându-și-le lucid și responsabil. Cu atât pare mai absurdă moartea personajului, rănit la picior de un glonț rătăcit în lanul de grâu în care el și prietenul lui s-au ascuns de o patulă. Tânărul își asumă eroic suferința și, după o dramatică zbatere a conștiinței, se sinucide cu ultimul glonț din pistolul rămas o clipă nesupravegheat, ca să nu pună cumva în primejdie viața celorlalți.

Moartea nu înșeamă capăt de drum. Cultul prieteniei și al iubirii împlinesc destinul frânt. Personajul Iosif, incognito pentru Mihai Manase, e nevoit să plece în nord, dar se va întoarce ca preot la mănăstire și va completa jurnalul lui Remus prin cărțile sale, împlinind astfel o rugămintă-premoniție. Dara, iubita lui Remus, va întreține candela iubirii într-o iubire hristică, la Mănăstirea Prislop.

Ca un arc peste decenii, finalul deschis al romanului renaște o libertate interioară, biruință asupra morții. Sunt cuvintele-testament ale părintelui Arsenie Boca: „Eu schimb lacrimile voastre în bucurie.” O terapie

horațiană, „Non omnis moriar”, (nu se moare de tot), rezonează cu puterea credinței în inscripții la poarta mănăstirii: „Pace celor ce vin / Bucurie celor ce rămân / Binecuvântare celor care pleacă.”

Drumul cărții pornește „de la trăiri sufletești în fața unei cruci mari, albe, din apropierea bisericii celei noi de la Mănăstirea Sâmbăta...” (Theodor Curpaș, scriitor), e „aducător de lacrimi și de bucurie, iar cititorul greu se desparte de acest drum narativ” (Viorel Câmpean, istoric, publicist).

În eventualitatea că un cititor grăbit din societatea noastră pragmatică s-ar opri o clipă să citească doar motto-ul din Augustin Buzura și inscripția autorului Vasile Pop pe ultima copertă, acel cititor tot și-ar putea imagina drumul conștiinței artistice, acela că eroii săi n-au pornit la întâmplare să înfrunte spaima, singurătatea și moartea prin hățiș, care trebuie cercetat cu aspirația de a cunoaște, a înțelege, pentru a dobândi libertatea de a spune ce crezi, ce simți.

FLORENTIN POPESCU

Bucuriile scriitorului ajuns la senectute

Din orașul adolescenței mele, din Buzău, am primit nu demult un elegant volum de poezii (Nicolae Peneș, *Tăcutele iubiri*, Editgraph, Buzău, 2021), un bun și nimerit prilej de a mă reîntâlni, pe calea cărții, cu un autor foarte cunoscut și apreciat în orașul de la Curbura Carpaților.

Dând pentru câteva clipe ceasornicul timpului înapoi, îl revăd, în amintire, pe tânărul Nicolae Peneș, exact cum era pe atunci: entuziast, cu idei novatoare în ce privește cultura locală (inițiator de festivaluri folclorice și de alte „isprăvi” – de unde și părerea că nu degeaba parcursese cam toate etapele schemei de personal a unei instituții de profil, Comitetul Județean de Cultură și ajungând în cele din urmă să fie numit chiar conducătorul acesteia), un „argint viu”, cum s-ar spune, neobosit și implicat cam în tot ce mișca în domeniu, atât în oraș cât și în județ.

Câțiva ani pașii ni s-au intersectat pe la un cenaclu literar local pe la care trecuseră și Ion Gheorghe, Ion Băieșu și alții ce aveau să se impună în literatură.

Pe atunci Nicolae Peneș abia dacă îndrăznea să iasă în public prin câteva poezii publicate în puținele culegeri ale aceluși cenaclu, mulți dintre concitadinii lui considerându-l nici mai mult nici mai puțin decât un „scriitor amator”, cum erau destui în acea vreme, cam peste tot în țară.

Fișa biobibliografică de azi a acestui prieten al meu este pe cât de bogată tot pe atât de interesată.

S-a ridicat „muncitorește”, cum se zicea în acei ani. „Muncitorește” în deplinul sens al cuvântului, fiindcă era fiu de țărani simpli și nu și-a permis să treacă dincolo de o „Școală profesională C.F.R.”, lucrând apoi în depourile din Cluj și Ploiești.

Ambițios, însă, cel care pe atunci luase câteva premii literare locale, nu s-a oprit acolo. A urmat liceul seral, și-a încercat norocul și la un examen de admitere la Facultatea de Limba și Literatura română, dar, nereușind, și forțat de împrejurări! a urmat o școală de activiști culturali. Așa a ajuns, ca în intervalul 1958-1962 să lucreze ca director al Casei de Cultură din Videle, ulterior aterizând în Buzăul de care îl legau multe fire, mai ales de Cenaclul literar „Al. Sahia”, condus de inimosul inginer Gheorghe Ceaușu, la rându-i un mare animator cultural și sprijinitor al tinerelor talente.

Ambițios, cum spuneam ceva mai sus, Nicolae Peneș a urmat și absolvit Facultatea de Filologie a Universității București – ceea ce, se înțelege, i-a deschis noi orizonturi de înțelegere a lumii și a oamenilor.

După 1968 îl întâlnim printre cei mai activi animatori ai vieții culturale buzoiene, între altele frecventând și Cenaclul literar „Al. Sahia”, o posibilă rampă de lansare pentru tânărul aspirant la gloria muzelor.

Astăzi, la peste opt decenii de viață, Nicolae Peneș trăiește din plin nu numai nostalgia anilor tinereții, ci și bucuria unor împliniri venite după îndelungate eforturi și o admirabilă dăruire față de cuvântul scris. Membru al Uniunii Scriitorilor din 1999, laureat al mai multor concursuri locale și naționale și – mai presus de toate acestea – al Premiului „Mihail Kogălniceanu” al Academiei Române pe anul 2008 (pentru lucrarea *Al. Marghiloman – lordul valah*, 2 vol., 2007-2008), Nicolae Peneș are în palmares un întreg evantai de cărți, variate tematic, însă toate grăitoare pentru orientarea autorului lor, dar și pentru o viață rodnică de istoric, de scriitor, publicist, monograf. Sunt cărți de larg și mare interes nu numai pentru cititorul obișnuit, ci și pentru viitorii cronicari și istorici literari (nu numai literari) ai fenomenului cultural de ieri și de azi al Buzăului: *I. L. Caragiale, comersant la Buzău* (1997), *Dr. C. Angelescu – povestea unei vieți* (1998) (n.n., F.P.: Pe acest mare institutor și sprijinitor al învățământului românesc autorul, l-a cunoscut personal pe când era elev cu prilejul vizitei aceleuia la școala din satul său), *Orașul cu statui furate* (2001), *Dr. ing. Mihail Bălănescu: mărturiile unui luptător* (2012), *Al. Marghiloman – lordul valah* (2007, 2008), *Elogii efemere* (radiografii spirituale, 2013), *Moartea lui Cressus* (2014), *Un nume adunat pe-o carte* (2015), *Memorii*, 2 vol. (2016), *Personalități hasdeiene* (2017), *Buzăul, orașul cu castani și amintiri* (2020), *Inginerul Ioan Blag, un om, o vocație, un destin* (2021).

O analiză a fiecărui volum ar presupune, desigur, un spațiu larg. De aceea ne rezervăm un astfel de demers pentru altădată, deocamdată menționând că aproape toate cărțile amintite mai sus au un numitor comun:

sunt scrise cursiv, cuceritor și mai ales cu fior poetic, dragostea pentru locurile și pentru oamenii despre care scrie Nicolae Penș constituind, poate, cea mai mare și mai frumoasă calitate a lucrărilor.

În ce-l privește pe poetul Nicolae Penș (fiindcă volumul lui de versuri a prilejuit aceste însemnări) se cuvine a spune că avem a face cu un lirism ce dezvăluie cititorului un fond de trăiri profunde, rostite simplu, fără înflorituri ori cine știe ce artificii căutate ori inventate. Cartea *Tăcutele iubiri* adună între coperțile ei poezii de mare finețe și delicatețe, inspirate de sentimente curate, amintind pe alocuri de Dimitrie Anghel, de Otilia Cazimir sau Magda Isanos, precum în această acuarelă numită *Zăpezile târzii*: „Zăpezile căzute târziu peste grădini / Azi s-au topit plăpânde și fără să ne doară / Pădurile virgine și fără de veșmânt / Sub adieri de muguri, albastre, se-nfioară”. De altfel, iarna pare a fi un anotimp obsedant pentru poet, poate și fiindcă imensitatea zăpezii acoperă pentru o vreme toate necurățeniile pământului: „Ninge peste țara mea cu alb, / Și lumina se preschimbă-n fată. / Nicăieri nu ninge mai frumos, / Nici lumina nu e mai curată! // Ninge peste țara mea cu alb, / Brazii în lumină se-nfășoară / Nicăieri nu ninge mai frumos, / Parcă azi ar ninge-ntăia oară” (*Ninge*).

Metaforele anotimpurilor nu sunt privite de poet doar ca simple mișcări ale naturii, întrucât autorul se implică în totul, într-un fel de empatie generalizată, ca în poemul *Boală ciudată*, în care la o vizită în ceas de primăvară în Crângul buzoian, eu-l liric devine el însuși un element al naturii la ceas de schimbare: „Nu știu cum să vă spun, / Mă dureau toate încheieturile; / În locul unghiilor, / Începuseră să-mi crească muguri, / În locul ochilor, creșteau frunze / Măinile și picioarele mi se făcuseră / Trunchiuri de măr, de cais, / De corcoduș. / – Mamă, ce se întâmplă cu mine? / Am devenit, tot, o pădure de floare. / – Copilul meu, ți-a venit rândul, / Fiecare din noi trebuie / Să înflorim, măcar / O singură dată în viață / ... / Despre boala asta ciudată, / N-am ce să-ți mai spun...”.

Tenta educativă e prezentă și aci, ca și într-un alt poem în care întrezărim un fel de *ars poetica*: „E lumea grea de vorbe și cuvinte / Tu la *cuvânt* – să iei mereu aminte, / Cuvântul, doar, e arbor de lumină, / Ferește-l și de iască și de tină / Când înfrunzesc cuvintele în noi, / Să le ferim de putredul noroi! / ... / Cuvintele, să ți le speli în rouă / Și nu da adevărul pe din două!” (*Cuvintele*).

La sfârșitul lecturii, închizând cartea, ne-am oprit privirile și asupra textului scris de conjudețeanul nostru Gheorghe Istrate: „*Tăcutele iubiri* este o carte curată și suspinată”.

Perfect adevărat.

Anca Sîrghie – ambasadoare a culturii românești peste Atlantic

O trilogie de am ploare cuprinzând impresii de călătorie, reportaje, interviuri, recenzii, articole și studii de interes cultural, *America visului românesc*¹ se constituie într-un document autentic, martor al existenței pe cele mai diverse coordonate a comunității românilor stabiliți în Lumea Nouă. Călătoriile pe care Anca Sîrghie le face de mai bine de 20 de ani peste Atlantic pentru a-și revedea copiii s-au transformat în experiențe de cunoaștere, dar și de impulsioneare a vieții spirituale a românilor care și-au rostuit traiul de mai multe generații pe pământul Lumii Noi. Al treilea volum apărut de curând stârnește interesul cititorului prin ancorarea cu prioritate în prezent, o actualitate la care suntem chemați să participăm, la invitația cu brațele deschise ale autoarei.

Aflată sub semnul aceleiași dedicații către familie cu care se deschid cele două volume apărute anterior, a treia piesă de rezistență în această monumentală construcție livrescă, *America visului românesc, vol. 3* este o mărturisire a modului în care autoarea își percepe locul în cele două lumi în care se simte „acasă”, atâta timp cât limba română îi rămâne modul de comunicare cu „prieteni de viață și de condei” de peste Atlantic. De aici și sentimentul responsabilității și al necesității de a se implica și a participa – numeroasele texte probează o diversitate de inițiative, în formă și în conținut. Pornind dintr-o motivare biografică, lucrarea nu se cantonează însă la acest nivel, ci permite o lărgire a orizontului de cunoaștere a spațiului american, așa cum se înfățișează călătorului contemporan, care intră în contact cu realitățile materiale și spirituale specifice unei lumi a tuturor posibilităților.

Recursul la actualitate se impune din primele pagini ale volumului, când autoarea plasează sub titlul *Sens și contrasens în media – literatura în anotimpul pandemiei* o generoasă pledoarie pentru depășirea restricțiilor impuse în lume de evoluția sanitară, prin activitățile culturale desfășurate online. Argumentele sunt de necombătut, căci Anca Sîrghie exemplifică prin evenimente deja de notorietate, cenacluri, conferințe, lansări de carte, care punctează sistematic pași pentru victoria creației, a inteligenței și spiritului oamenilor, uniți din colțurile lumii în fața încercărilor și pericolelor. Este un semn de optimism și încurajare pentru folosirea noilor posibilități de comunicare, adresat oricărui cititor.

---

¹ Anca Sîrghie, *America visului românesc*, vol. 1, Cuvânt-înainte de Pr. Gh. Naghi, Editura D*A*S, 2017, 408 pp.; vol. 2, Cuvânt-înainte de Mihaela Albu, Editura D*A*S, 2019, 487 pp.; vol. 3, Cuvânt-înainte *Cu Anca Sîrghie, prin America* de Prof. univ. Dr. Theodor Damian, Editura D*A*S*, 2020, 421 pp.

Un *Cuvânt –înainte* semnat de Pr. Prof. univ. Dr. Theodor Damian, intitulat *Cu Anca Sirghie, prin America*, este un valoros preambul care deschide drumul spre conținutul volumului. Pornind de la indicarea prin linii sigure a calităților autoarei, „curioasă, deșteaptă, harnică și întreprinzătoare”, prefațatorul justifică interesul pentru cunoașterea lumii de peste ocean nu numai prin faptul ca este locul unde profesoarei universitare din Sibiu i s-a integrat familia, ci și pentru că aici a descoperit „un tezaur de cultură românească insuficient explorat, prea puțin cunoscut”² la cercetarea, dezvoltarea și încurajarea căruia simte că trebuie să se angajeze. O muncă „misionar-apostolică”, după cum apreciază Pr. Theodor Damian.

Cele peste 400 de pagini mențin într-un crescendo bine controlat interesul cititorului pentru cunoașterea dimensiunilor tot mai largi în care resimte prezența spirituală a comunității românilor-americani. Autoarea procedează organizat și temeinic pentru stabilirea acelor coordonate care definesc o colectivitate cu amprenta ei specifică și de neconfundat, vrednică de a se înfățișa lumii, ca factor decisiv în păstrarea identității naționale.

Un prim capitol de 10 *Reportaje* semnate de Anca Sirghie cuprinde o varietate de aspecte: descoperirea chipului multicolor al Americii în pragul Crăciunului și înființarea primului cenaclu al românilor din Denver, Co., vizita la cea mai mică școală din Pennsylvania, unde elevii află pentru prima dată de România, lansarea de cărți și dezbateri despre lirica românească la cenaclul „Mircea Eliade” din Denver, și tot pentru prima dată, la Universitatea Harvard, o amplă manifestare științifică despre viața și opera lui Mihai Eminescu. De altfel, după cum specifică autoarea, datele aniversare din biografia poetului nostru național sunt permanent marcate prin activități de răsunet, precum este Simpozionul din 12 și 13 ianuarie 2019, desfășurat la New York, organizat de Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă, cu Societatea Română Creștină „Dorul”, sub auspiciile Academiei Oamenilor de Știință din România, filiala USA, și ale Mitropoliei Ortodoxe Române a celor Două Americi – redutabilă asocierie de valori și forță culturală, în orchestrarea și coordonarea sistematică a pr. prof. univ. dr. Theodor Damian, președintele Cenaclului „Mihai Eminescu” și directorul revistei *Lumina Lină* de la New York.

Un spațiu generos de reportaj este atribuit celui de-al 33-lea Congres al Academiei Americano-Române de Arte și Științe (ARA) care a avut loc la Universitatea „Alma Mater” din Sibiu, în anul 2008. Cum este firesc, în

² Anca Sirghie, *America visului românesc*, vol. 3, ed. cit., p. 15.

atenția profesoarei din orașul de pe Cibin s-a aflat școala, sistemul de învățământ american fiind privit cu interes, pentru a descoperi secretul, literă de lege, datorită căruia nimic nu trebuie să umbrească bucuria copiilor de a veni la școală și de a învăța.

Sub observație se află și activități culturale de amploare și prestigiu din Canada, precum cele ocazionate de aniversarea a 15 de ani de activitate la Asociația Canadiană a Scriitorilor Români, din Ottawa în 2016, cele desfășurate în anul 2019 de către Societatea Culturală „Graiul Românesc” din Windsor, dar și o restrânsă, însă emoționantă sărbătorire a zilei de 8 Martie în comunitatea românilor din statul Michigan. Descrise în amănunțime în desfășurarea lor, cuprinzând nume și informații precise, evenimentele surprinse în reportajele Ancăi Sîrghie se constituie ca adevărate documente, jurnale de viață, importante pentru o istorie a existenței românești în contemporaneitate, în spațiul american. Surprinde însă și impresionează mereu tonul cald, farmecul observației, inteligența și sensibilitatea interpretărilor care așază aceste texte, în mod incontestabil, în specia reportajului literar.

O contribuție importantă la fundamentarea teoretică a unor concepte se regăsește în doilea capitol, consemnare a unor conferințe susținute de Anca Sîrghie în America, *Studii și eseuri pentru diaspora*, unde se oprește asupra unor aspecte din viața și opera poetului nepereche, completând exegeza care o poate situa între cei mai reputați eminescologi contemporani. De data aceasta, scriitoarea abordează într-un text inedit, după o temeinică cercetare, o temă prea puțin abordată, „Biserica, o instituție națională identitară, în optica lui Mihai Eminescu”, pentru ca un alt consistent eseu să se refere la riscurile încercărilor de „demitizare” a poetului național. Adevărat curs de istorie literară de ținută universitară, primul text explorează jurnalismul lui Mihai Eminescu, în ipostaza de patriot, apărător al Bisericii Ortodoxe și al memoriei Mitropolitul Andrei Șaguna, pentru ca al doilea să aducă în discuție unele tendințe de denigrare a celui pe care Nicolae Iorga îl considera „expresia integrală a spiritului românesc”, iar Constantin Noica îl numea „omul deplin al culturii românești”. Angajată cu hotărâre și spirit critic în debaterile generate de acele interpretări neavenite din perioada postdecembristă, Anca Sîrghie aduce argumente pentru așezarea lui Mihai Eminescu în locul convenit la vârful literaturii române, constatând inițiativele diasporei de a organiza evenimente care „reunesc într-o aceeași simțire pe compatrioții noștri din întreaga Americă, în jurul unui simbol național, cum este simțit acolo Eminescu”³.

Spiritul critic al scriitoarei sibiene se exersează și prin investigarea unor volume apărute sub semnătura unor scriitori româno-americani, mereu ca un act de încurajare a disponibilităților creatoare, dar și de asumare a responsabilității pentru o autentică valoare. Cele pe care le pune sub

---

³ *Ibidem*, p. 120.

observație, de data aceasta, sunt *Zodia Cameleonului* de Dan Ghițescu și *Noapte bună, domnule profesor!* aparținând Alinei Diaconu. Cercetătorul autentic nu pornește fără o bună documentare, astfel încât informarea se desfășoară în toate direcțiile – pe verticală, în timp, când se precizează că *Zodia Cameleonului* aflată la a doua ediție, a apărut în anul 1997, dar și pe orizontală, în universul creației, când aflăm că scriitorul este și autorul unui volum de mare succes, *Un om care vine din Est*, dramatizat și pus în scenă la Teatrul „Al. Davila” din Pitești, tradus în limba franceză și lansat la Salonul de carte de la Paris. La fel se procedează și în cazul Alinei Diaconu, prozatoare argentiniană, din ale cărei confesiuni se menționează primele încercări din copilărie de a scrie poezii în limba română, pentru a ajunge autoarea a opt volume scrise în spaniolă, unele traduse devenind accesibile și cititorilor români. Tot astfel, în mod sistematic, sunt oferite informații despre „povestea” de viață a autorilor și a cărților în atenție: Dan Ghițescu își împlinește chemarea de om de teatru și televiziune la Montréal, preluând în *Zodia Cameleonului* ipostaza de martor al întâmplărilor dramatice traversate de cei care au cunoscut gulagul comunist, în timp ce Alina Diaconu, ajunsă pe țărmul Americii de Sud, se confruntă cu restricțiile dictaturii militare, dar opera ei o impune – deși cenzurat, romanul *Noapte bună, domnule profesor!* a fost premiat. Cu aceeași acribie și intuiție axiologică, Anca Sîrghie identifică procedeele originale de construcție epică și realizare a tipologiilor umane. O invitație la lectură!

Așa cum a procedat și în primele două volume despre experiența în lumea americană, autoarea volumului, neobosit reporter interesat să cunoască oameni și povești de viață, reproduce o serie de *Interviuri și dialoguri cu români din Lumea Nouă*; dintre acestea numim pe cele cu anglistul Ștefan Stoenescu, cu profesoara Elena Vasiliu, cu psihologul Lavinia Ball sau cu scriitoarea Alina Diaconu, fiecare ilustrând destine aparte, oportunități de realizare și împlinire pe continentul de peste Atlantic.

Constituit, la rândul său, în trei secvențe, capitolul V, *Ecouri ale dialogului diasporei cu țara* reproduce reportaje, interviuri și recenzii la cărți lansate în străinătate, marcând opinii despre evenimentele culturale care reușesc să unească, sub cupola iubirii de neam și de limba strămoșilor, românii, oriunde s-ar afla. Autoarea are conștiința importanței și respectul față de litera scrisă. De aceea, acordă unor texte inedite ori prezente până acum în presă sau online, șansa de a depăși vremelnicia. Astfel, ea păstrează și transmite bogate informații despre sărbătorirea semicentenarului de la Câmpul Românesc din Hamilton, Canada, apoi dă cuvântul, pentru a vorbi despre numeroasele activități pe care le-a inițiat, unor personalități, modele de implicare în mod constant, precum Pr. Remus Grama, Muguraș-Maria Vnuck, Veronica Pavel Lerner, Silvia Popescu, Doina Popa. Despre scriitoarea Anca Sîrghie vorbesc și interviurile realizate de Victor Neghină și Mihai Posada, după cum pentru recenzarea unora dintre volumele sale lansate în America și prezentarea de evenimente semnificative se regăsesc

alături personalități din România și de peste Atlantic, prezențe permanente, active în toate formele de manifestare culturală, precum Sebastian Dorneanu, Gheorghe Mircea, Antonia Bodea și Dorin Nădrău. Într-o *Privire poliedrală asupra românilor Americii*, scriitoarea clujeană Antonia Bodea observa că în *America visului românesc* „întreaga informație este străbătută de fiorul emoției descoperirii noului, poate a tărâmului miraculos imaginat în copilărie”⁴. Pentru Anca Sîrghie – un vis împlinit!

Cu impact vizual, dar mai ales emoțional, este și bogatul grupaj de imagini însoțite de explicații din finalul acestui al treilea volum dedicat existenței românilor din spațiul american, mărturie a unei implicări exemplare, care a îndreptățit afirmația lui Theodor Damian: „Anca Sîrghie este un ctitor de cultură și spiritualitate românească în marea diasporă româno-americană”⁵.

ION HAINES

Marcel Miron - *Vise pe Tabor*, Editura Timpul, Iași, 2021

Mai întâi, ce este Taborul? Muntele Tabor este unul din principalele Locuri Sfinte din Israel. Are o altitudine de 575 de metri și se află în regiunea Galileea de Jos. Asta, în plan real. În plan simbolic, Muntele Tabor este locul unde „Vechime este acoperit de Nou, umanitatea de Dumnezeu și Legea de Har”.

Acest munte mai poartă și denumirea de Muntele Schimbării la Față a lui Hristos. Muntele Tabor este Muntele Sfânt al Schimbării la Față. Pe Muntele Tabor s-a arătat Sfânta Treime. Schimbarea la Față sau Transfigurarea Domnului este evenimentul în care Iisus din Nazaret a fost văzut de apostolii Săi într-o lumină nouă pe Muntele Tabor. Iisus a devenit strălucitor, a vorbit cu prorocul Moise, fiind numit Fiul lui Dumnezeu. Schimbarea la Față este una din minunile lui Iisus. Apostolii Săi văd în Iisus din Nazaret lumina divină.

Preotul-poet Marcel Miron se închipuie călătorind pe Muntele Tabor alături de Moise și visând diverse vise, încărcat de har și inspirat de lumina divină, care-i va călăuzi viața și destinul.

Volumul se deschide cu o *Rugăciune* adresată Maicii Domnului, „Maica noastră / aripă luminoasă / pe pământ / privire albastră / salvatoare / pe miriște / unde coasa sfârșitului / ne seceră”.

---

⁴ *Ibid.*, p. 341.

⁵ *Ibid.*, p. 18.

Poetul folosește simboluri biblice (Ruth Moabiteanca, Esther, femeile mironosițe, stăpânul Booz), pe care cititorul ar trebui să le cunoască, dar se înțelege, totuși, că „Maica Domnului / Maica Îngerilor” / este „Maica Salvatoare a omenirii / aripa luminoasă / geana veselă a privirii albastre / pe miriștea din pustia vieții noastre / de pe tărâmul celălalt”.

Pustia aceasta o amintește pe cea descrisă de Theodor Damian ca fiind „locul unde Dumnezeu te scoate ca să te întâlnească”. „Pustia este locul unde îți vorbește Dumnezeu” ... „În pustie, te transformi, devii dependent de Dumnezeu. El e singurul interlocutor” (Theodor Damian, comentariu la vol. de poezii al lui Gheorghe Pârja *Lacrima sfinxului*).

Putem înțelege că Poezia însăși este pentru Marcel Miron o rugăciune către divinitate, o confesiune lirică sacră, solemnă, psalmodică, prin care poetul își exprimă dorințele cele mai profunde, aspirația spre Dumnezeu, spre înalt, spre Lumina divină.

Nu întâmplător, el își intitulează cartea *Vise pe Tabor*, pentru că Taborul este Muntele Schimbării la Față, este locul minunilor, al transfigurării. „Pe Tabor / călugărițele românce / bat toaca și frământă pâine / Uneori îl găsesc pe Hristos / dormind în cuptorul fierbinte / și caută / și bâiguie / și strigă: / scoală-Te Doamne / pregătește-Te / Iară și iar te vom înjunghia / ne este poftă de Viață!” (*Vise pe Tabor*).

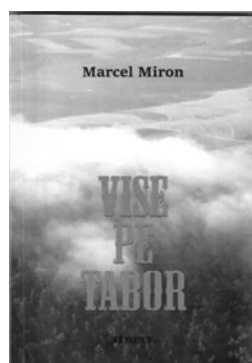
Mărul are și el un vis. „În fiecare toamnă / mărul / își pierde fructele și frunzele / cu bucurie”...el „visează / anotimpurile vieții”, „dezvelit de podoabă / sărac de daruri / în gerul Bobotezei / visează florile / pe care copiii cu merele lui în obraji / colindă” (*Visul mărului*).

Poetul visează că a tras „la edec / să salvăm pe visătorii vieții / de la înec”. „Visele mele / visele tale / toate visele visate / tremurate fire de speranță / trase de caii sălbatici / pe ulița mare a târgului / precum pe Sfântul Ioan cel Nou de la Cetatea Albă / care surâde în biserică din cutii de argint / lumină pentru visătorii veacurilor și inimilor pace în nopțile reci”.

Uneori, visele sunt împietrite „ca armata de terocotă a tiranului chinez / un munte de visători / împietriți în nevisare / sau poate că visele reci / i-au împietrit pe veci” (*Vise împietrite*).

Visul este un motiv fundamental al poezilor romantici. Putem spune că Marcel Miron este un neoromantic, dar poezia sa, adaptată vremurilor actuale, este foarte modernă, sensibilă la drama prin care trece astăzi omenirea.

Pandemia a provocat răni grave: „N-am voie să te întâlnesc, prietene / cât încă în aura ta / molima dansează / nevăzutele spaime / prezente în dricul

morții ... Noi suntem / bolnavii morții”. În această suferință, „singura formă de viață / înainte / și după moarte” este iubirea (*Temp de pandemie*).

Dar poetul nu se lasă copleșit de durere și de tristețe, el este un constructor care zidește „hotare de cărămidă / și stâlpi de beton / pentru râuri și păduri / pentru nori / și-i împachetez în ziduri / de sticlă / să se vadă / să se dorească / dar să nu se amestece. / Pâraiele și râurile involburate / să se miște liniștit / blând” (*Constructor*).

Cum este și firesc, simbolurile religioase sunt numeroase în poezia lui Marcel Miron: rugăciune, biserică, Dumnezeu, Iisus, îngeri, liturghie, clopote, Rai, mucenici, Eden, preoți, metoc, sfinți.

Dar nu avem de-a face cu o poezie religioasă clasică, de tip interbelic, ci cu o interpretare modernă a simbolurilor, integrate înțelesurilor mai noi ale realității.

Iată o frumoasă definiție metaforică a poeziilor: „Poezii / copacii vieții / cu fiecare lacrimă / înfloresc primăvara / și-n zâmbet / covor de stele spre rai”, iar „Preoții / nori de tămâie / spre tronul etern / oricât ar călători / nu vor ajunge niciodată”, în timp ce „Biserica e / hotel în care / îngerii vin / să se odihnească” (*Din cununa lumii*).

De aceea, poetul ne avertizează: „Ai grijă de poet! / numără-i zilele și anii. / ...când va vorbi în limba păsărilor / fiarele i se vor gudura la picioare”, pentru că „Darul poezilor / să-și deschidă singuri raiul” (*Griji*). Iar preoții îngenunchiați sunt „stânci în zbor / navetiști între pământ / și ceruri!” (*Meditație*).

O temă importantă a poeziei lui Marcel Miron este meditația despre timp. Copilăria este „cea mai frumoasă haină a vieții” / „Toți anii de după ea / luptăm și lucrăm / să ne dezbrăcăm / de lumină. / După un an de osteneală / și muncă fără noimă / căutăm în lada copilăriei / haina pierdută a inocenței / singura în care / putem sta printre îngeri” (*Haina inocentă*).

Toamna este un anotimp frecvent în acest volum. Poetul face o rememorare a anotimpurilor și își amintește de tinerețe, de omul care i-a fost foarte drag, un alter ego, care „părea că-i mort” și pe care l-a trezit și-i amintea „ce am făcut / ce am căutat, dansat / și sărutat” ...și cu care a vorbit „în liniște și pace / de timpul când avea pe vino-ncoace / și se-mbrăca în abur de cuvânt”. Tânărul acela nu mai este el, „a dispărut în drumul său / ascuns în draperii de curcubeu”. Este tinerețea pierdută (*Prin lada cu amintiri*).

Tinerețea este „timpul ingenuu / ev desprins din infinit” (*Tinerețe*).

Eminescu spunea: „Nu credeam să-nvăț a muri vreodată”; Marcel Miron spune: „Am învățat cu greu să mă dezbrac de mine”. Poetul se desparte de sine, de trecut: „M-am dezbrăcat / De toate pieile / de toate culorile / și de toate iubirile”. Ce a rămas: „Iubirea și sinele / împletite într-un vrej de dor: / spre înalțuri / neteluric / cresc și urc” (*Dureroase despărțiri*).

Aspirația spre înalt, spre lumină a poetului este o permanență.

Toamna este anotimpul frigului, al înghețului: „Toamnele, doamnele / a-nceput să cadă / vata de zăpadă / cântecele tac / visul în cerdac / frig

până-n iatac / mă-nvelesc cu tine / să nu-ngeți ca mine” (*Toamne*). Poetul vorbește despre „timpul rănit”, despre „timpul hibrid”, despre „timpul de pandemic”, despre „timpul fugar”, despre „calitatea timpului”: „Timpul nu-i vreo strofă / nici frunză / nici sărut / nici naștere / nici moarte / nici cânt. / Timpul este / materialul de consum în care Dumnezeu ne-a îmbrăcat” (*Calitatea timpului*). De reținut, valoarea de aforisme a unor versuri, semn, și acesta, al maturității creatoare a poetului: „Sărutul lui Dumnezeu / înflorește pustiul”, „După diluviu, / întotdeauna pace / și vremea renaște” / „Numai cine a vorbit cu Dumnezeu / trăiește”.

Poetul are încredere în cuvânt, prin care „vom însemna / noua hartă a iubirii”. „Cuvintele / cometele / în urma lor / praf și fum / în siapul lor / lumină” (*Noua hartă a iubirii*). „Cuvintele / și literele / luminează până departe / în Calea Lactee” (*Un fagure de miere / sufletul*).

În sfârșit, în încheiere, ca o concluzie aforistică a întregului volum: „Când nu vom mai visa / nu vom mai fi” (*Biserica scufundată*).

CHRISTIAN W. SCHENK

Pași poticniți

*Ca un fum dintr-o țigară
se împărtășie puterea
fiecărei zile ce trece,
nimeni nu mai vrea porunca
logicului
A Urma.*

*Lacrimile atârinate
de frânghiile luminii
- nori de zdrențe –
își sugrumă libertatea
gravității
și tristeții.*

*Bocetele sugrumate
lângă catafalcuri goale
nu-și mai plâng
decât destinul.*

*Drumului i-e dor de casă;
vatra doarme fără visul
fiului rătăcitor.
Măinile-s împreunate*

O, Doamne!

*Ești liniștea dintre cuvinte,
Ești intervalul dintre dangăte de clopot,
Ești liniștea din susur de izvoare
Și zorile ce nu au să apună,
Ești veșnicia întrupată-n toate
Ce sunt și ce nu sunt pe astă lume!*

*Cum pot să mă aplec privirii Tale
Când totu-n jur, și dincolo de ființă
Tu strângi în brațe și-mi visezi adâncul
Trecutelor și viitoarelor maree
Ce-ar îneca ce nu mai pot cuprinde?*

*Cine ești tu, acel ce palid, trist
Copilul și-a jertfit ființei noastre
Netrebnice și fără umilință?
Cine ești tu, lumină ce n-apune?*

*Eu nu te știu, dar Tu mă știi pe mine
Căci sunt amurgul tău de conștiință
Și nu mă lași inert între cuvinte
Ci mă împaci cu ele să te chem!*

Cine ești tu?! Ești veghe ființei mele!

carte poștală din Tuvalu

*pe o canoe cu vele
meșterită de tata cu frații lui
tata și eu, navigăm mai departe
în mijlocul Pacificului -
vântul zăpăcește pânzele
canoei noastre cu vele
departe de căminul nostru
trei insule și șase atoli
undeva
între Hawaii și Australia
tata și eu, navigăm mai departe
palmierii se tot micșorează
departe, dincolo
coralii albiți
elimină microalgele
departe, dincolo
unde mor peștii
încet, încet -
pe pista de aterizare,
jucăm volei
mergem cu bicicleta,
dar niciodată
nu înotăm lângă mal -
dormim în hamace
pe verande răcoroase
meșterite din lemn -
aici mor palmierii
nu există apă potabilă -
pământul se scufundă
încet, încet -
nu există bancuri de pești
sub oglinda apelor
tata și eu, navigăm mai departe
orizontul se stinge
în fața ochilor noștri
departe, departe
o navă de croazieră*

*înghite orizontul
cârligele sunt goale -
nori întunecați, gânduri cernite
țipă oceanul
tot... golul și risipa
lacrimi sărate pe pielea noastră
stelele dispar spre departe
oriunde s-ar afla
tata și eu, navigăm mai departe
ar trebui să fim acum acasă
nu mai există malul
ușa de la intrare
în casa noastră
meșterită din lemn
unde bunicul, tata și
cu cei cinci frați ai mei
ne-am născut cu toții
a devenit malul
apa se ridică până la genunchi
în casa noastră
meșterită din lemn
mama și cei cinci frați ai mei
plâng în tăcere,
nu se aude nimic
pe masa din lemn -
speranțele tatălui meu
s-au dus în acea după-amiază
soarele a dispărut
nori de plumb se apropie -
casa noastră
meșterită din lemn
pe insula noastră de paradis
se scufundă
în fața ochilor noștri*

PROF. UNIV. DR. NICOLAE MAREȘ

Nicolae Titulescu – 140 de ani de la naștere Titulescu și Basarabia

Suntem români și punctum
Mihai Eminescu

A evoca, la 140 de ani de la nașterea celui mai mare diplomat român, Nicolae Titulescu, activitatea sa neobosită în planul soluționării diferendelor apărute în raporturile României Mari cu Rusia bolșevică, după primul război mondial, în planul recunoașterii Basarabiei, rămâne până la reconstituirea României Mari, o obligație morală, politică, diplomatică, culturală și spirituală de mare actualitate. Efortul neobosit titulescian pentru soluționarea cauzei basarabene arată grija purtată pentru păstrarea românității în ansamblul ei. Pentru că, așa cum spunea poetul nepereche, Mihai Eminescu: *Suntem români și punctum*.

Neliniștile lăuntrice ale lui Titulescu în materie de românism au fost surprinse în zbaterele lor profunde de unul dintre colaboratorii și admiratorii săi, filosoful, diplomatul, poetul și dramaturgul Lucian Blaga, cel care a sesizat cum Titulescu suferea precum pasărea din piesa sa *Avram Iancu* „de o insomnie blestemată pentru el și pentru noi”, iar starea aceasta „avea să-l destructure înainte de vreme”.

Recitindu-i mai atent unele telegrame și documente scrise de cel care a făcut școală în diplomația românească și europeană, și – mai proaspăt – lucrarea sa *Politica externă a României*, care a văzut lumina tiparului abia în 1994, tipărită prin grija și sub auspiciile Fundației care îi poartă numele și îi revigorează renumele, găsim cel mai bine „justificarea politică” a acțiunilor sale în plan extern.

Această *justificare* poate fi și mai bine înțeleasă, atunci când o plasăm în contextul istoric românesc și internațional adecvat, îl am în vedere pe cel în care diplomatului român îi era dat să întreprindă demersurile sale: amenințarea continuă a statu-quo-ului continental, cea care a dus până la urmă la debarcarea sa brutală de către camarila regală.

Scrierea la care mă refer rămâne ca o „autoradiografiere” a demersurilor făcute de șeful diplomației românești, descrisă fiind pas cu pas lupta pe care șeful diplomației românești a dus-o pe tărâm diplomatic pentru apărarea intereselor țării sale în raporturile cu Rusia Sovietică, cu colosul pe care îl respecta, dar de care am impresia vagă că se și temea. Nu i-a fost deloc ușor să caute și să găsească cea mai favorabilă „identitate de interese” – cum a denumit-o – și la care guvernul rus avea să adere abia în ceasul al unsprezecelea”, prin reprezentantul său, „doar în principiu și cu titlu personal”. Cu o sinceritate dezarmantă, care pleacă de la realitățile geopolitice ale timpurilor, Nicolae Titulescu era conștient că în coasta unui „stat colos” – cum era Rusia – o politică inamicală putea conduce la „strivirea de către Marele Vecin”. Totodată, Titulescu era conștient că țara noastră nu „ar putea găsi un aliat împotriva Rusiei în Occident numai pentru apărarea intereselor românești”.

Se cunoaște că Partea sovietică a insistat, încă de la discuțiile avute la Riga, să fie stipulate într-un viitor pact bilateral româno-sovietic existența unui litigiu teritorial între părți, propunând înscrierea în documentul bilateral a uneia din formulările: „dispută teritorială”, „dispută basarabeană”, sau „disputa existentă”.

Nicolae Titulescu, care cunoștea ca nimeni altul acest contencios, realizând țesăturile de interese în reglementarea raporturilor cu URSS cât și a altor state cu Sovietele, aceasta încă din perioada în care a funcționat ca delegat permanent acreditat la Societatea Națiunilor sau ca ministru la Londra, începe să acționeze tot mai hotărât, după 20 octombrie 1932, în calitate de ministru al afacerilor străine, pentru soluționarea chestiunii basarabene. Se știe că semnarea de către Polonia (aliat militar al României din 3 martie 1921), a unui Tratat de neagresiune cu Rusia Sovietică, la 25 iulie 1932, cât și desfășurarea negocierilor pe care Franța le purta cu rușii pentru semnarea *Tratatului franco-sovietic* (fapt petrecut la 29 noiembrie 1932), Nicolae Titulescu determină guvernul român să îl și împrumutnicească, la 21 septembrie 1932, să negocieze și să parafeze un pact de neagresiune cu U.R.S.S. Începându-și travaliul de uzură nu i-a fost greu diplomatului român să constate imediat că „Guvernul sovietic nu ține cont de interesele legitime ale statului român și că, în consecință, România n-ar trebui să încheie un asemenea pact bilateral de vreme ce se poate sprijini, în continuare, pe prevederile Pactului Briand-Kellogg, semnat la Paris la 27 august 1928, și prin care părțile contractante se obligau să renunțe la război ca instrument de politică națională și ca mijloc de reglementare a litigiilor, angajându-se să rezolve diferendele dintre ele numai pe cale pașnică”.¹

Amintesc, în aceste context, un fapt esențial, acela că Marea Britanie, Franța, Italia, Japonia și România semnaseră la 28 octombrie 1920 Tratatul

---

¹ Nicolae Titulescu, *Politica externă a României*, Editura Fundației internaționale „Nicolae Titulescu”, București, 1994, p. 107.

privind granița răsăriteană a României, așadar cu privire la teritoriul Basarabiei, document ratificat în anii următori de primele trei țări; era recunoscută, așadar, unirea Basarabiei cu Țara-mamă și în plan internațional, după ce această unire fusese votată de Parlamentul basarabean (Sfatul Țării) sub regim sovietic. În al patrulea deceniu al secolului al XX-lea și Japonia se declara dispusă să ratifice Tratatul respectiv, însă Bucureștiul n-a mai auzit sugestia făcută de fostul ambasador nipon la Moscova, devenit, ulterior ministru al afacerilor externe.

La încercarea de a solicita în 1932 sprijinul Poloniei, ca aliat, pentru ca aceasta să încerce să obțină, eventual, din partea Moscovei eliminarea cuvintelor „disputa existentă”, Varșovia – care semnase deja tratatul de neagresiune cu Rusia în acel an (în iulie) – va da prin Beck un răspuns cel puțin șocant – acela că *guvernul polonez nu este interesat de negocierile ruso-române*. Uimirea nu putea fi mică la București, unde se cunoștea că potrivit tratatelor militare bilaterale româno-polone din 1921, 1926 și 1931, partea polonă se obliga „să apere Basarabia” cu forța armelor. Această atitudine paradoxală din partea Poloniei nu o va înțelege niciodată Nicolae Titulescu, dar mai ales rațiunile Varșoviei de a nu-i acorda sprijin diplomatic aliatului său român, în acele momente, pe motiv că partea polonă n-ar fi interesată de negocierile privind Basarabia, cunoscut fiind că „aceasta (Tratatul) reprezintă însuși obiectul alianței” - consemna Titulescu.

Reușita strategiei titulesciene în declanșarea negocierilor cu Sovietele ni se pare cu atât mai strălucitoare și mai elocventă, dacă o analizăm în contextul existenței unor încercări ale establishmentului românesc de a se *cădea la învoială* cu Moscova, încă din 1931, pe vremea ministrului Mironescu, dispus să facă unele rabaturi pretențiilor rusești față de Basarabia. Înțelegând că guvernării români sunt pe picior greșit, intrați fiind într-un joc pervers și periculos, prin activitatea dusă de Victor Cădere la Varșovia și Geneva, Nicolae Titulescu își prezintă demisia din postul de ministru la Londra, iar guvernul Vaida cade. Iuliu Maniu, care a preluat conducere guvernului, îl aduce, în octombrie, la externe pe Nicolae Titulescu. Putem spune că în noul său mandat, diplomatul român și colaboratorii săi apropiați vor gestiona cu strălucire, până la 29 august 1936, nu numai aspectele legate de *cauza basarabeană* dar și politica externă a României în ansamblu.

Pornind de la butada că Dumnezeu îi ajută pe cei care se ajută singuri, Nicolae Titulescu se va strădui să stabilească „relații cordiale cu URSS, fără a mai recurge la aliații României: Franța și Polonia”.² Politician rasat, Nicolae Titulescu își va asigura însă mai întâi sprijinul parlamentar și pe care îl obține cu brio, fapt considerat de el a fi cel mai mare triumf al carierei sale parlamentare, deoarece „toate partidele politice din România, fără excepție, au aprobat politica privind Pactul de neagresiune cu U.R.S.S.”³

---

² *Ibidem*, p. 108.

³ *Ibid.*, p. 107.

De acum încolo vom fi martorii unui activități diplomatice tenace și febrile din partea lui Titulescu pentru a-i atrage de partea sa pe reprezentanții sovietici de la Geneva, cu care până atunci avusese „numai dueluri” și să concluzioneze până la urmă strălucit cu aceștia la „definirea agresiunii”.

Modul de acțiune îl găsim descris în lucrarea la care ne-am referit și în care precizează cum a acționat la Societatea Națiunilor pe lângă ambasadorul Valerian Savelievici Dovgalevski sau direct cu Maksim Maksimovici Litvinov, folosindu-se – așa cum numai marii diplomați o fac pentru a încununa o operă trainică – respectiv de asigurarea unor relații de prietenie pe care le avea cu alți diplomați, în cazul de față cu cei greci și cu juriști francezi, specialiști de seamă în materie de dezarmare, pentru a satisface atât orgoliile cât și unele interese rusești. S-a acționat consecvent pentru a redacta documentul în atenție cu mare acribie, satisfăcând atât interesele românești dar și ale partenerilor, cât și cele general europene.

Titulescu, de comun acord cu omologii interesați din statele menționate mai jos acționează pentru a participa cu toții, la 3 iulie 1933, să semneze la Londra, cu reprezentanții Estoniei, Letoniei, Poloniei, Turciei, URSS și Afganistanului *Convenția de definire a agresiunii*, iar a doua zi un text identic, la care au aderat și statele membre ale Micii Înțelegeri plus Turcia. Prin documentul respectiv URSS se angaja să nu folosească forța împotriva României sau să facă război cu ea, înlăturată fiind din textul tratatului bilateral în negociere sintagma privind recunoașterea „disputei existente”, *adică disputa basarabeană*.

Nicolae Titulescu consemnează cu mândrie că documentele semnate în iulie la Londra, *nu numai că nu conțin aceste cuvinte* – și a căror simplă suprimare implică ideea că URSS recunoscuse în prealabil Basarabia ca teritoriu românesc – Tratate, bazate în mod expres pe Rapoartele lui Politis și care defineau teritoriul Înaltelor Părți Contractante ca fiind teritoriile aflate efectiv sub controlul lor. Astfel, primului drept al României asupra Basarabiei, izvorât din votul Parlamentului basarabean (Sfatul Țării) pe care nu-l poate schimba nici o țară din lume, și cel de al doilea drept, creat prin Tratatul semnat în octombrie 1920 cu Franța, Italia, Anglia și Japonia, i s-a adăugat „*un al treilea drept*, izvorât din recunoașterea posesiunilor actuale ale României ca fiind teritoriu românesc”.⁴

Nicolae Titulescu, și-a dovedit întreaga sa capacitate de a apăra interesul național românesc cât și apartenența ca fiind etern românească a Basarabiei, succes indiscutabil al demersurilor sale pricepute, cunoscut fiind că guvernul Vaida-Voevod, care l-a condamnat că ar fi o „marionetă a Rusiei”, îl însărcinase pe ambasadorul român la Varșovia, în 1932, să accepte un tratat cu rușii în care sintagma legată de recunoașterea „disputei existente” rămăsese așa cum Moscova și-o dorise în textul Tratatului.

---

⁴ *Ibid.*, p. 112.

Nicolae Dianu, diplomat contemporan cu Titulescu, rămâne și peste ani sincer copleșit de patriotismul titulescian, iar ca urmare a cunoașterii în detaliu cât și a aprofundării *sine ira et studio* a instrucțiunilor pe care predecesorul său în post la Moscova, Edmond Ciuntu, le primise din partea șefului diplomației românești, a făcut peste decenii o seamă de precizări extrem de prețioase în materie. Comparând unele din judecățile și afirmațiile lui Dianu cu mărturisirea personală de mai sus a lui Nicolae Titulescu în chestiunea basarabeană, realizăm și mai bine măiestria hotărâtă cu care fostul președinte al Ligii Națiunilor a tratat adversarul, folosindu-se – am spune – chiar copios de toate slăbiciunile acestuia. Nicolae Titulescu a plecat hotărât și fără nici un complex la negocieri cu Litvinov; l-a tratat, la început, fără menajamente, cunoscând atuu-rile de care dispunea și care adversarului său tocmai îi lipseau. „La apariția Sovietelor la Geneva, la conferința europeană, aceștia s-au lovit de la început de Titulescu, care se bucura de un prestigiu unic”. Titulescu notează: „E penibil cum Sovietele intră în picioarele statelor burgheze”. În 1931, Litvinov crezând că se poate opune lui Titulescu, a rămas de unul singur; în 1932 Titulescu zice: „I-am zgudit pe toți delegații pentru a-i trezi din somnul produs de opiumul sovietic. (Ce termen potrivit: opiumul sovietic – pentru a înlocui propaganda agresivă cunoscută a bolșevicilor - nota mea - N.M.). Am luptat și am câștigat pentru România ce voiam. Am răspuns lui Litvinov. L-am plesnit: a rămas singur”.⁵

În lucrarea de referință pe care o aminteam la început: *Politica externă a României*, Nicolae Titulescu consemnează fără echivoc: „mie îmi datorează România suprimarea cuvintelor *disputa existentă* în Tratatul nostru cu URSS. „Adevărul istoric este că eu sunt cel care a apărat în modul cel mai activ Basarabia în discuțiile cu URSS”.⁶

Importanța Convenției semnată la Londra la 3 și 4 iulie 1933 privind definirea agresorului s-a resimțit imediat în plan european prin încheierea provizorie a Pactului Balcanic, în octombrie a aceluiași an, semnat la Atena la 9 februarie 1934. Acesta se va baza la rândul lui pe recunoașterea *statu quo*-ului teritorial. „Drept consecință a Acordurilor de la Londra – consemnează Titulescu – am semnat un Pact de prietenie veșnică cu Turcia la 17 octombrie 1933. Însă Pactul Balcanic, care vizează menținerea *statu-quo*-ului în Balcani nu ar fi fost niciodată semnat de către Turcia fără asentimentul URSS”.⁷

O dată soluționată chestiunea basarabeană din punct de vedere contractual cu Rusia, Titulescu obține la 7 iunie 1934 depline puteri din partea regelui și a guvernului român să restabilească relații diplomatice cu URSS, ceea ce s-a și petrecut la 9 iunie 1934, prin schimbul de note avut cu același Litvinov, în conținutul cărora găsim pasaje identice în text prin care cele două

---

⁵ George G. Potra, *Pro și contra Titulescu*, Ed. Enciclopedică, București, 2002, p. 187.

⁶ Nicolae Titulescu, *op. cit.*, p. 108.

⁷ *Ibidem*, p. 115.

părți exprimă „ferma convingere că relațiile astfel stabilite vor rămâne pentru totdeauna normale și amicale și că țările noastre vor continua să colaboreze spre binele lor reciproc pentru menținerea păcii în lume”.

Într-o altă notă, semnată tot la 9 iunie 1934, se evidențiază și mai clar că „guvernele celor două țări ale noastre își garantează în mod reciproc *respectarea integrală și deplină a suveranității celeilalte părți și că ele se vor abține de la orice amestec, direct sau indirect, în afacerile interne și în dezvoltarea fiecărei țări* (sublinierea mea: N.M.), în special de la orice agitație, propagandă și orice fel de intervenție și că se vor abține să sprijine asemenea acțiuni”.⁸

Nicolae Dianu, la care mă refeream mai sus, fost trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Moscova, în anii 1938-1939, va recunoaște, peste ani, - „în cunoștință de cauză” (lucrând în apropierea demnitarului român și cunoscându-i și notele personale) - că Nicolae Titulescu face parte dintre bărbații de stat ai României care „a urmărit în mod constant aranjarea definitivă a chestiunii Basarabiei”.⁹

„E bine de precizat că nu Titulescu s-a apropiat de Litvinov, făcând vreo concesiune în felul său de a învedera chestiunea, ci Litvinov a văzut interesul unei apropieri. De ce această schimbare? Mai întâi venirea la putere și întărirea național-socialiștilor în Germania preocupa mult Moscova, care căuta un sprijin la Geneva. Pentru aceasta prestigiul lui Titulescu le era indispensabil. Apoi își dădeau seama de situația preponderentă ce el avea în țară. La fiecare criză de guvern era chemat să formeze Cabinetul. Titulescu simte aceasta și știe să profite. Deja, în noiembrie, ministrul Franței, actualul ambasador Puaux, informează că Sovietele consimt a da Franței o scrisoare, asigurând că nu vor recurge la violență contra noastră. În aprilie următor, Titulescu susține versiunea sovietică a definiției agresorului contra tezei Angliei și, deja, la 23 iunie, Litvinov îi declară că numai rațiuni de politică internă îl împiedică să recunoască și formal unirea Basarabiei cu România, dar nu face nimic împotriva stării de fapt”. După semnarea celor două tratate cu text identic la Londra privind definirea agresorului, Litvinov i-a spus lui Titulescu: „Știu că, semnând această Convenție, vă fac dar Basarabia”. Deja în lumea diplomatică se știa că „Basarabia înceta să mai formeze un punct de fricțiune între cele două state”.¹⁰ Cu siguranță nu din grandomanie, cum era uneori gratulat de adeversari, Titulescu va consemna: „Drum fructuos realizat!”.

Ce a urmat și nu s-a mai putut înfăptui în raporturile cu Sovietele, după debarcarea sa la 29 august 1936, este un alt capitol al istoriei diplomației românești. Se referă la acesta Nicolae Titulescu în scrierile de care aminteam, redactate în 1937, dovedind clarviziunea fără pereche cu privire la desfășurarea

---

⁸ *Ibid.*, p. 108.

⁹ George G. Potra, *op. cit.*, p. 185.

¹⁰ *Ibidem*, p. 187.

evenimentelor care se vor desfășura într-un ritm fulgerător: „Dacă rămâneam ministru de externe, aș fi încheiat cu Rusia tratatul care ținea seama de toate interesele noastre. Am fost, sunt și rămân favorabil unui pact de asistență mutuală cu URSS, atâta vreme cât această țară duce o politică de pace așa cum am practicat-o în ultimii ani. Acest Tratat este necesar României și dacă Germania atacă Rusia, sau dacă se înțelege cu ea. Mai mult: Tratatul trebuie făcut la timp. Altfel apropierea ruso-germană se va face fără noi și în dauna noastră. Deci această eventualitate trebuie să ne găsească aliați cu Rusia. (subliniez aceste cuvinte au fost scrise cu un an înaintea semnării Tratatului de tristă amintire – Ribbentrop – Molotov). Consider prietenia franco-română ca pe o axiomă: aceea ruso-română e o axiomă inevitabilă. Apoi Franța și Cehoslovacia, fiind aliate cu URSS, noi nu putem continua să rămânem izolați. Se vorbește azi că diferența de ideologie ar fi o împiedicare pentru apropierea germano-rusă. Dar câtă vreme acest obstacol poate exista? Nimeni nu știe; în tot cazul nu va fi etern. Ce important e ca România să fi încheiat pactul de asistență cu Rusia înainte ca apropierea germano-rusă să se producă; pe urmă Rusia îl va considera inutil. Pun în aceste afirmații toată greutatea judecății politice ce am aproape 25 de ani de viață publică”.¹¹

Cel care a slujit demn România la Moscova înaintea izbucnirii celei de a doua conflagrații mondiale și care s-a înrolat voluntar în lupta împotriva bolșevismului din prima zi a intrării României în război, fiind în post de ambasador la Haga, Nicolae Dianu, cu verticalitatea care l-a caracterizat scria: „a fost o mare nenorocire faptul că (Nicolae Titulescu) a fost demis tocmai în momentul când, mai mult ca sigur, reușea să obțină recunoaștere *de jure* din partea Sovietelor a situației de fapt ce exista. Aceasta nu însemnează cât de puțin că bolșevicii nu ar fi profitat totuși de o situație internațională tulbură, cum a fost cea din 1940, pentru a ne răpi provincia, dar am fi putut adăoga la numeroasele drepturi ce am enumerat și pe acela al recunoașterii rusești. După război, le rămânea celor de la Moscova numai argumentul învingătorului față de învins, o reală spoliere, când se proclamase sus și tare de Aliați că războiul nu este făcut pentru cuceriri de teritorii.”¹²

Fapta lui Titulescu pentru a păstra Basarabia pământ românesc și apelul pe care colaboratorul șefului diplomației românești, Nicolae Dianu, l-a făcut spre sfârșitul vieții, când aceste ținuturi intrase de decenii din nou în stăpânire rusească a fost ca fiecare în cercul cunoștințelor lui „să facă să se știe că Basarabia a fost și va fi românească”.¹³

O încercăm și noi - modest - pe această cale, în acest moment aniversar – 140 de ani de la nașterea marelui diplomat român.

---

¹¹ *Ibid.*, pp. 189-190.

¹² *Ibid.*, p. 186.

¹³ *Ibid.*, p. 197.

„Eroi au fost, eroi sunt încă” Protopopul martir Aurel Munteanu

Biserica creștină este întemeiată pe sângele martirilor, primul dintre toți fiind Mântuitorul Iisus Hristos. Scriitorul bisericesc Tertulian a consacrat ideea și expresia că sângele martirilor reprezintă sămânța creștinilor. Paradoxal! Te aștepți ca jertfa cuiwa să stârnească frică și abandonarea ideii pentru care cineva este ucis. Poate pe mulți îi va înfricoșa. Dar nu pe toți. Vor rămâne unii, sămânța ce va da rod însutit, ce nu se vor speria.

A trăi pentru o idee, a-ți dedica viața unei credințe, unui ideal, cu orice preț, este model admirabil. A pune în lucrare ideea, credința, idealul așa cum a făcut-o și protopopul Aurel Munteanu din Huedin, pe urma multor martiri din istoria Bisericii creștine, și a muri pentru ea, sau pentru ele, asta înseamnă model absolut.

Când vorbim de lucrare, în slujba Bisericii creștine, ne ducem cu gândul, de obicei, la marii martiri ai primelor secole ale creștinismului, marcați cu cruce roșie în calendarul nostru liturgic. Sigur că nu sunt ignorați nici martirii din secolele ce au urmat, asta se face însă periodic, geografic, mai mult în istorii zonale, ceea ce nu este lucru de neglijat.

Dar dacă vorbim de istorii recente și zonale, gândindu-ne la slujitorii și apărătorii credinței creștine care și-au dat viața pentru ea, este necesar a „dezgropa” istoria cât mai multor, a tuturor celor care au făcut acest sacrificiu, act de extrem curaj. S-au scris cărți despre martirii ortodocși din timpul ocupației hortyste a Ardealului de nord. Dar nu îndeajuns. Sperăm că se vor mai scrie și că în afară de istoria generală a persecuțiilor ortodocșilor din acea perioadă să apară volume întregi dedicate nominal sutelor de martiri, clerici și laici, sacrificați pentru cauza apărării credinței strămoșești. Torturați și uciși pentru simplul fapt de a fi români, de a fi ortodocși.

Un astfel de exemplu îl avem acum prin publicarea acestui volum dedicat părintelui protopop martir Aurel Munteanu, grație documentului oferit de distinsul Dr. Eugen Virgil Nicoară (1883-1985) la rândul lui mare român, ctitor de cultură și spiritualitate românească, așa cum aflăm din introducerea la volumul în cauză editat cu binecuvântarea I.P.S. Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, de distinșii teologi și cercetători Prof. Mircea Gheorghe Abrudan și Pr. Prot. Dan Ionuț Lupușan.

Părintele protopop Aurel Munteanu (1882-1940) a fost „suflet din sufletul neamului său”, devotat în mod necondiționat afirmării drepturilor și propășirii neamului său, deasemenea ctitor important de spiritualitate și cultură românească, deputat în Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, forumul esențial datorită căruia s-a realizat Marea Unire de la 1918, omniprezent în viața românilor la toate nivelurile: pastoral, spiritual, cultural, politic,

administrativ, economic, educațional, edilitar, nu a putut să nu fie țintă primară în timpul ocupației maghiare a ținutului transilvănean în care se afla și Huedinul pastorației sale după Dictatul de la Viena.

Pe cât de implicat a fost în viața românilor și credincioșilor săi, pe atât de crunte i-au fost martiriul și moartea; așa cum notează diferite surse, a fost prins, bătut cu pumnii și ciomege, i s-a smuls părul și barba cu tot cu carne, i-a fost înfipt în gură un par care i-a ieșit prin cealaltă parte a cefei.

Inițiativa editorilor acestui volum trebuie să fie un model și un reper pentru ceea ce se cuvine ca generația curentă să facă pentru a nu îngropa meritele fundamentale ale eroilor neamului nostru, în mare parte datorită cărora suntem azi unde suntem.

Câte o carte sau mai multe, pe diverse paliere și din mai multe perspective trebuie scrise despre martirii neamului nostru despre care se știe prea puțin și despre care nu se învață în școală. Învățăm despre martiri străini și îi înmormântăm sau ascundem pe martirii neamului nostru.

Acest volum despre părintele protopop martir Aurel Munteanu ar trebui să aibă ca pereche un altul dedicat plutonierului Gheorghe, mort în același timp, în chinuri asemănătoare, precum și celorlalți numeroși martiri din masacrele de la Nușfalău, Trăsnea, Sărmașu, Ip, Cerișa, Marca, Brețcu, Mureșeni de Câmpie, Ciurmărna, Zalău, Moisei și multe altele.

„Eroi au fost, eroi sunt încă”, așa este. Dar este imperativ ca tinerele generații să-și cunoască eroii. Altfel nu vor mai avea mândria îndreptățită de a fi cine sunt, stăpâni ai locurilor unde se află. Alții vor pretinde cu false argumente.

Volumul de față,¹ dureros și cutremurător așa cum este, reprezintă o necesitate existențială a neamului nostru în contextul actual al intenționatei confuzii valorice, al tendințelor mai mult sau mai puțin evidente de diminuare a sensului identității naționale, de înlocuire a modelelor, de dărâmare a statuilor reprezentative, de dezdăcinare prin diverse mijloace; el reprezintă un model aproape sacrosanct cu privire la ceea ce ne paște și la ceea ce trebuie făcut. Un fel de liturgic „să luăm aminte”.

---

¹ Volum în pregătire.

Vlahii din Bosnia medievală și religia lor

Vlahii din Bosnia medievală nu au avut biserici în limba lor și au fost nevoiți să frecventeze biserici ortodoxe în limba slavonă, dificil de înțeles pentru ei. Ca urmare, în decursul timpului, o parte a vlahilor a trecut la secta bogomililor și apoi la islam. Prima lucrare despre vlahii balcanici și răspândirea bogomilismului (paulicianismului) a fost scrisă de Isidor Ieșan.¹ Bogomilismul era o sectă creștină eretică dualistă, influențată puternic de maniheism. Bogomilismul provenea din paulicianism și în Balcani, membrii acestei secte aveau diferite denumiri: patareni, babuni, mesalieni ș.a.

Locuitorii teritoriului de astăzi al Bosniei și Hertegovinei au fost romanizați în antichitate în timpul Imperiului Roman. Împăratul bizantin Constantin al VII-lea Porfirogenetul (912-959) folosește în lucrarea sa *De administrando imperio*, pentru populația protoromânească din Balcanii de Vest, termenul de romani, în vreme ce pentru bizantini a folosit denumirea de romei.² Această afirmație arată ca urmașii romanilor (numiți vlahi de către slavi), au fost băștinași în Balcanii de Vest. Vlahii au trebuit să trăiască împreună cu triburile de slavi care au migrat din nord. Vlahii, ca supuși ai imperiului roman au practicat religia creștină ortodoxă mai întâi în biserici în limba imperiului și mai târziu în biserici în limba slavonă, după creștinarea slavilor. Frecventarea bisericilor în limba slavonă, administrate în Balcanii de vest de către sârbi, a făcut ca vlahii să primească nume sârbești și să învețe pe lângă limba maternă, limba sârbă. Karl Kaser a publicat o carte și o hartă despre numeroasele familii extinse medievale de vlahi din Herțegovina. Figura alăturată arată prezența familiilor extinse de vlahi în Herțegovina și parțial în Dalmația, în evul mediu.

Limba slavonă din biserici nu era accesibilă și nici plăcută tuturor vlahilor și chiar nici slavilor așa că atunci când a apărut bogomilismul (paulicianismul), ca o mișcare religioasă creștină sectară, mult mai simplă și mai ușor de înțeles, o mare parte a vlahilor dar și a slavilor au abandonat în mare număr ortodoxia în jurul secolelor XI-XII. Împărații romani au acționat imediat împotriva acestei secte iar biserica ortodoxă a început combaterea ereziei în toate teritoriile imperiului. Bogomilismul s-a practicat în mare măsură pe ascuns, în case conspirative din cauza opresiunii.

Secta s-a dezvoltat în Balcani în special în spațiul Macedoniei, numită

---

¹ Isidor Ieșan, *Secta patarenă în Balcani și în Dacia Traiană*, Institutul de arte grafice C. Sfetea, București, 1912.

² Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor, istoria unei idei*, Ed. Enciclopedică, București, 1972, p. 4.

thema Bulgariei de către bizantini.³ John Fine a scris ca bogomilismul din Bulgaria a fost nesemnificativ fiind exagerat în diverse lucrări istorice.⁴ Din Macedonia, bogomilismul s-a răspândit în Serbia, în Bosnia și în Dalmația dar a fost combătut și înăbușit de biserica ortodoxă în decurs de aproape un secol, cu excepția Bosniei, unde doctrina a fost acceptată și de clasa conducătoare. În Bosnia, bogomilismul s-a dezvoltat în pofida opoziției bisericilor ortodoxe și catolice și chiar a unor cruciade a maghiarilor catolici.

Exponenții cei mai vizibili ai religiei bogomile din Bosnia au fost vlahii, care erau în marea lor majoritate crescători de animale și practicau transhumanța. Mărturie sunt cimitirele vlahilor amplasate pe toate căile de transumanță de la munte la șes sau la mare. Bogomilismul vlahilor din Bosnia a rezistat până la cucerirea otomană, când necropolele cu lespezi decorate au încetat să mai apară. În figura alăturată (p. 112) petroglifele lespezilor arată imaginea unor vlahi cu fustanelă, probabil aromâni.

Caracteristic acestor cimitire sunt lespezile funerare (stecci) decorate cu diverse motive florale, geometrice și chiar imagini din viața cotidiană dar care nu au crucea creștină, aceasta fiind interzisă de doctrina bogomilă. Marea majoritate a lespezilor sunt fără text, vlahii din Bosnia fiind de regulă analfabeți în evul mediu.

Deși unii slavi din Balcanii de vest de azi nu sunt de acord cu prezența vlahilor bogomili și cu rolul lor în apariția lespezilor decorate, numeroși cercetători inclusiv bosniaci au confirmat originea vlahă a necropolelor. Cel mai stăruitor cercetător al lespezilor funerare din Bosnia dar și din Croația și Serbia a fost Marian Wenzel care a afirmat cu tărie originea vlahă a acestora.⁵ Vlahii erau principalii cărauși în comerțul dintre otomani, Herțegovina și Dalmația Venețiană. Există date că înainte de convertirea vlahilor la islam, aceștia își foloseau depozitele patarene (bogomile) în timpul comerțului. Prezența vlahilor bogomili în Bosnia a fost descrisă și în unele documente ale vremii. Papa Grigore al IX-lea a scris într-o scrisoare, despre vlahii din Bosnia, către regele Bela al IV-lea, în noiembrie 1234: „...vlahi, deși sunt considerați creștini, ... au obiceiuri și ritualuri ostile numelui de creștin”. Istoricul Zef Mirdita a scris că sistemul de credință al vlahilor, bogat în elemente păgâne, s-a convertit mai întâi de la credința creștină, apoi la credința bogomilă și în cele din urmă la islam.⁶

---

³ Robert Mihajlovski, „Bogomils on Via Egnatia and in the Valley of Pelagonia: the Geography of a Dualist Belief”, în *Byzantinoslavica: revue internationale des etudes byzantines*, 72, 2014, pp. 152-170.

⁴ John V. A. Fine, *The Early Medieval Balkans*, University of Michigan Press, Ann Arbor, MI, 1983, p. 179.

⁵ Marian Wenzel, „Bosnian and Herzegovinian Tombstones— Who Made Them and Why?”, în *Südost-Forschungen*, 21, 1962, pp. 102-143.

⁶ Zef Mirdita, „Vlași, polinomičan narod”, în *Povijesni priloz. Historical Contributions*, 33, 2007, p. 260.

Filologul sârb Vuk Karadjic a scris că majoritatea bosniacilor sunt de origine vlahă.⁷ Ivan Muzic a publicat o listă lungă de toponime și andronime vlahe din Bosnia și Herțegovina.⁸ Unele necropole din Bosnia și Serbia au fost propuse de slavii fostei Iugoslavii și acceptate ca patrimoniu mondial UNESCO dar fără a se menționa originea vlahă a acestora.

După cucerirea otomană, începând cu secolul al XVI-lea, unii vlahi bogomili încep să treacă la islam din cauza taxelor și a numeroaselor tratamente discriminatorii la care erau supuși. Otomanii i-au numit pe vlahi cu un nume turcesc: caravlahi, adică vlahi de nord, unde *cara* înseamnă negru în turcă, dar înseamnă și nord în geografia turcă veche. Numele de morlaci provine de la traducerea greșită a cuvântului caravlahi.

Alberto Fortis, un scriitor, naturalist și cartograf venețian, cel mai mare narator al lumii morlacilor, a descris țara „Morlachia” în cartea sa *Viaggio in Dalmazia*. O mare parte din Morlachia se află în Bosnia. Alberto Fortis a scris că morlaci din Dalmația se numeau vlahi și a menționat că erau de credință catolică, ortodoxă și islamică. Credința islamică a unei părți din morlaci a fost descrisă în celebra baladă numită *Cântecul de jale al nobilei soții a lui Hasan Aga* cunoscută și sub numele de *Hasanaginica*. Giovanni Lovrich a scris despre originea morlacilor, contrazicând o origine greșită menționată de Fortis, arătând legăturile lor de rudenie cu Valahia (românii). Potrivit istoricului croat Nenad Moacanin, în Evul Mediu, vlahii sau morlaci din țara croaților, reprezentau aproximativ 50% din totalul locuitorilor.⁹ Morlaci din Croația au locuit mai ales în regiunea Lika, numită uneori și Valahia Mică. Unii morlaci catolici erau cunoscuți ca „bunievici” și ca „uscoci” sau „uscoți”. O parte a bunievicilor a fost asimilată de croați și a emigrat în nordul Serbiei și în Banat însă sub numele de croați.

În Țările Române au intrat în evul mediu bogomili bulgari veniți din sudul Dunării cunoscuți și sub numele de schei. În Banat au ajuns unii bogomili convertiți la catolicism.

În prezent, moștenirea culturală a vlahilor din Balcanii de Vest este supusă unui proces continuu de asimilare, mai bine zis de expropriere culturală de către slavi. Majoritatea urmelor culturale ale vlahilor din Balcanii de Vest au ajuns să fie considerate urme culturale ale slavilor.

---

⁷ Vuk Karadjic, *Srpski rjecnik*, Bec, 1852, p. 68.

⁸ Ivan Mužić, „Vlași i starobalkanska pretkršćanska și mbolika jelena na stećcima. Starohrvatska prosvjeta”, în *Split: Museum of Croatian Archaeological Monuments*, III, 36, 2009, p. 323.

⁹ Nenad Moacanin, „Croatia and Bosnia: an eternal movement from integration to dissolution”, în *Zone Di Frattura in Epoca Moderna: Il Baltico, i Balcani E L'Italia*, Ed. Almut Bues, Otto Harrassowitz Verlag, 2005, p. 102.

Reședința de vară de la Brebu a lui Constantin Brâncoveanu

Într-o zi toridă de vară, am pornit de la Kilometrul Zero spre locul ce a fost menit să devină reședința de vară a unora dintre cei mai de seamă domnitori pe care i-a avut Țara Românească – Matei Basarab (1588, Brâncoveni– 1654, București) și Constantin Brâncoveanu (15 aug 1654 Brâncoveni – 15 aug 1714 Constantinopol) - având cele mai lungi și mai fructuoase domnii (22 de ani pentru Matei Basarab, 1632-1654 și 26 de ani pentru Constantin Brâncoveanu, 1688 -1714). Ei sunt cei care au construit ansamblul arhitectural de la Brebu – județul Prahova, o realizare reprezentativă a arhitecturii muntenești din prima jumătate a secolului al XVII-lea. Numele localității Brebu provine de la brebi, cum erau numiți castorii din lacul aflat în spatele ctitoriei, așa cum ne precizează Nicolae Iorga în lucrările sale.

Edificiile fostei ctitorii se păstrează și astăzi, putându-se vizita biserica, turnul-clopotniță, casa domnească și zidul de incintă. Pomenită la 27 noiembrie 1640 în hrisoavele domnești drept ctitoria de la Brebu, se poate presupune ca aceasta a apărut cu câțiva ani înainte de 1640, pe vremea lui Matei Basarab. Lucrările se opresc în 1654, anul când moare Matei Basarab, și stagnează 35 de ani. Urcând pe tronul Țării Românești, Constantin Brâncoveanu finalizează ctitoria începută de Matei Basarab și o folosește, la rândul său, ca reședință de vară.

Constantin Brâncoveanu, urcat pe tron în 1688, anul apariției Bibliei în limba română, și decapitat la Istanbul, în ziua de 15 august 1714, a fost protectorul tiparului și școlilor din Muntenia și Transilvania. Acesta a transformat școala de la Sf. Sava în „colegiu public pentru pământeni și străini”, dând astfel Bucureștiului o nouă Academie Domnească (1694). Totodată, l-a adus în țară pe Andrei, viitorul mitropolit Antim Ivireanul, sub îndrumarea căruia se tipăresc numeroase cărți în limbile română, greacă, slavonă, georgiană și arabă. A fost executat mișelește la Istanbul, alături de patru fii ai săi, împreună cu sfetnicul Ianache Văcărescu. Pe 15 august 1992, Constantin Brâncoveanu cu fiii săi și cu sfetnicul Ianache au fost canonizați de către Biserica Ortodoxă Română (Sfinții Mucenici Brâncoveni). Sunt sărbătoriți pe 16 august pentru a nu coincide cu sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului.

În fosta reședință domnească de la Brebu, construită nu numai în scop recreativ, dar și ca loc de refugiu în caz de primejdie, se intră pe sub turnul clopotniță, care inițial a fost construit cu înălțimea de 35 de metri. La cutremurul din 1802, cel mai mare cutremur din țara noastră, având 7.9 grade pe scara Richter, partea de sus a turnului s-a darâmat și a fost reconstruit doar până la înălțimea de 27 metri. Turnul clopotniță are patru nivele: primul nivel

este poarta de acces în curte, nivelele doi și trei aveau rod de apărare, fiind prevăzute cu metereze de tragere, nivelul patru este sala clopotelor, folosit ca loc de observare. Turnul clopotniță constituie una din cele mai reprezentative tehnici de construcție din Evul Mediu românesc.

Frumoasa biserică, foarte trainică și rezistentă, cu dimensiunile 30m x 10m, ea însăși o bijuterie, are un plan trilobat, cu o turlă mare pe naos și alte două mai mici pe pronaos. Zidurile bisericii sunt construite din piatră de râu și cărămidă, cu o grosime la temelie de 2 metri. Are hramul Sfinții Arhangheli „Mihail și Gavriil” iar altarul său, boltit cu o semicalotă, păstrează în interior și pe iconostas o parte din pictura lui Sava Henția. Ferestrele sunt foarte înguste, ca ale unei cetăți, locuitorii, sau o parte dintre ei, putându-se adăposti în biserică în caz de primejdie. Datorită zidurilor groase și a ferestrelor înguste, intrarea în biserică era singura cale de acces în interior, astfel încât, ușa fiind foarte bine închisă, transforma lăcașul într-o fortăreață. Biserica a fost pictată în vremea lui Constantin Brâncoveanu. În timpul unor lucrări de restaurare, unele dintre ferestre au fost acoperite. Mai târziu, în timpul restaurărilor, specialiștii au decapat tencuiala, readucând la lumină o parte din pictura originală, din vremea domniei lui Constantin Brâncoveanu, aflată în ogivele primelor ferestre din stânga și dreapta intrării în biserică, acestea fiind foarte adânci datorită zidului gros.

Casa domnească, de mari dimensiuni (11.8m x 30.2m), are o formă dreptunghiulară, fiind una din cele mai importante construcții laice din Țara Românească păstrate până în zilele noastre. Are 8 încăperi și o logie, ridicată pe două pivnițe, folosite ca spațiu de recreere. Aflată în apropiere de capitala Țării Românești din acea vreme – Târgoviște - Brebu era un adevărat rai: aer curat, lacuri sărate și o remarcabilă poziție strategică. În caz de pericol iminent era posibilă retragerea spre Ardeal, unde domnii munteni întrețineau relații de alianță și prietenie cu familiile domnitoare din Transilvania, parcurgând un drum de 60 km, pe la Paltinul, apoi prin Săcele-Comarnic. Începând cu 1752, fosta reședință domnească îndeplinește, de-a lungul anilor, mai multe funcții printre care: loc de recreere pentru elevele de la Colegiul Elena Doamna din București, care își petreceau la Brebu vacanțele de vară, bucurându-se de izvoarele cu apă sărată; preventoriu pentru boli pulmonare, datorită calității deosebite a aerului, transformat mai apoi în sanatoriu TBC. Ulterior, până în anul 1955, aici a funcționat un azil de bătrâni. De atunci s-a aflat sub patronajul Direcției Monumentelor Istorice. Ulterior, s-a decis introducerea acestui complex medieval în circuitul turistic, motiv pentru care au loc ample restaurări, casa domnească fiind readusă la forma inițială. La 12 septembrie 1971, prin strădania profesorului Nicolae Simache, ctitorul muzeelor prahovene, a fost vernisat Muzeul Casa Domnească Brebu, secție a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova din Ploiești.

Zidurile de incintă, înalte de 5-6 m, sunt bine conservate până astăzi, suferind doar mici intervenții asupra lor cu trecerea timpului. De jur împrejur era un pod de pază, pe care îl foloseau soldații, iar în caz de primejdie aceștia

puteau reacționa asupra inamicului, trăgând de pe meterezele special amenajate în partea superioară a fortificațiilor.

În incinta Muzeului Brebu sunt amenajate două expoziții – una permanentă și alta temporară. Expoziția permanentă, dedicată artei medievale, prezintă obiecte din secolele XVII - XVIII, însă deși sunt originale, nu au aparținut citorilor amintiți. Lucru de înțeles, pentru că, la câte instituții au funcționat aici, nu s-au putut păstra, din păcate, obiectele de mobilier inițiale. Cu toate acestea, obiectele expuse recrează atmosfera celor două veacuri. Găsim în expoziție arme de foc, arme albe, o colecție deosebită de carte veche românească, majoritatea în limba română dar scrise cu alfabet chirilic, dintre care amintim Biblia lui Șerban Cantacuzino și Cazania lui Varlaam (tipărită la Mănăstirea Trei Ierarhi din Iași, la 1643, cu titlul „Carte românească de învățătură la dumenecele preste an și la praznice împărătești și la svânti mari”, 506 file, conținând și primele versuri în limba română, prin care este recunoscut meritul domnitorului Vasile Lupu în tipărirea cărții), piese de mobilier, picturi.

Expoziția temporară actuală a fost vernisată în mai 2021, fiind dedicată tehnicii, organizată în colaborare cu Muzeul Universității Politehnica din București. Se știe că la curtea unora dintre cei mai de seamă domnitori pe care i-a avut Țara Românească au fost prezenți faimoși inventatori și cercetători. Elementul de atracție al expoziției temporare este un teodolit - aparat de măsurare și proiectare, chiar cel pe care Anghel Saligny și echipa sa l-au folosit la executarea podului de la Cernavodă, dar amintesc și Cartea de Onoare a Institutului Politehnic din București cu semnăturile echipajului navei „Apollo 12” (2 martie 1970): Charles Conrad-comandant, Richard Gordon-pilot modul comandă, Alan Bean-pilot modul lunar. Printre personalitățile prezentate de Politehnica din București amintim: Anghel Saligny, Simion Stoilow, Șerban Țițeica, Spiru Haret, Constantin Budeanu, Traian Lalescu, Gogu Constantinescu, Ion Mincu, Ion I. Agârbiceanu.

Poema 'naltei domnișoare

*Ziua începe cu o ploaie ușoară
ca pentru fragi,
cu pălăria de foc
pe care o port,
cu aerul subțire
al degetelor mele înalte,
cu frasinul acela din gândul tău...*

Dimineața

*Cu trup de meduză
dimineața apare
prin grădini,
desenându-mi cerul
pe degete...
E plângere de rouă
pe amândouă părțile drumului,
pe toate frunzele.*

Soare-răsare

*Soare-răsare
pune ochii
pe măduva apelor,
răsfoiește pașii copilei
venind dinspre râu,
presărând în urma ei
pădurea...*

De-a înverzirea

*Jocul de-a înverzirea
despică ploia
în fir de iarbă și umbră a sa.
Din cer cad ochi
grăbiți să prindă
pasul îngerului
ce aleargă spre învelișurile apei.*

Un dans

*Dansul lămâilor,
sunetul florilor,
ochiul albastru al ferestrei...
Toate stau
strânse la un loc
în degetele mele subțiri
ce ning pe clape.*

Amiaza

*Lumina amiezii,
puțină,
stînsele culori ale frunzelor,
toate se adună
în jurul parfumului
rochiei mele de domnișoară,
amestecându-se cu el,
pentru a trece mai departe
spre cealaltă zi...*

Peste ape

*Zborul păsărilor
se rostogolește
peste ape,
de cealaltă parte,
abia înmuguriți,
copacii
danseză, danseză...*

Am o poveste

*Pădure fiind
am o poveste
pentru fiecare tulpină,
dinspre mine
timpul pare să fie un fluture
multicolor, neașteptat...*

Autoportret

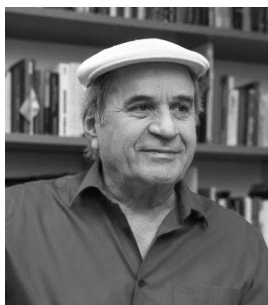
*Sunt o fată
căreia îi place
să adoarmă uneori
cu capul pe un vas mare de lut...
Simt prin somn
cum fața, părul și trupul meu
se bucură
de găzduirea ochilor voștri...
Numai vasul mare de lut
nu-l vedeți.
Pe olar nici gând să vi-l amintiți,
nici gând...*

Peste șesuri

*Trena ploii
aleargă spre sud
făcând să cadă veșmintele
înflorite ale pomilor,
în timp ce tobele cerului
bat tot mai departe
peste șesuri.*

Apa de pe muguri

*Transparentă și odihnitoare,
apa de pe muguri
udă palmele crângului,
oglindește un cântec al arinilor
ce se revarsă precum un voal
spre locul din care
tocmai a plecat o pasăre.*

LUCIANO MAIA s-a născut la 7 ianuarie 1949 în Limoeiro do Norte, Ceará, Brazilia. Poet, prozator și traducător. Avocat de profesie, s-a dedicat studiilor lingvistice și literaturii și a publicat mai multe volume dintre care menționăm *Jaguaribe-Memória das Águas*. (1982; a șasea ediție: 2002), *Sol de Espavento* (1984), *Estoril* (1986; 1995), *Nau Capitânia* (1987; 2000), *Os Quatro Naipes* (1989), *Praia Formosa* (1992), *Ritmos* (1996), *Autobiografia lírica* (2005), 2006), *Mar e vento* (2009), *Claroscuro* (2011), *Além do azul - Dincolo de*

Azur (2012, cu Elena Liliana Popescu), *Do mar do rio* (2013), *Assembleia dos rios* (2020). Poemele sale sunt prezente în 12 antologii publicate în Brazilia și în alte țări. Este membru al Academiei de Litere din Ceará și Consul onorific al României în Fortaleza, Statul Ceara, Brazilia. A primit în anul 2000 Medalia Comemorativă „150 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu” și a fost decorat cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Comandor, în semn de apreciere pentru contribuția personală la promovarea literaturii române în lume.

Culorile câmpurilor viitoare

*Reprimând vocea izvoarelor
 închideți ochiurile de apă și firavele
 izvoare de odinioară, bucurii dispărute
 între beton și deșeuri îngropate.
 O, omenire, niciodată nu obosești de agitația
 groaznică din zilele noastre
 în care cauți, trăind în agonie
 zilele care (nu vezi!) nu mai vin?
 Ai interzis vocea râurilor noastre
 și ajungând la cele mai întunecate zile
 ale apelor îngropate într-un morman de gunoi
 este timpul, în fine, ca să înțelegi
 ce culori are viața – vor fi verzi
 sau cenușii câmpurile viitorului?*

(Poemul face parte din volumul *Adunarea râurilor* de Luciano Maia, publicat de Editura Pelerin, București, în 2021; traducere, prefață și îngrijire ediție de Elena Liliana Popescu)

FAHREDIN SHEHU (n.1972 în Rahovec) este un poet, prozator, eseist și editor din Kosovo. A absolvit Secția de Studii Orientale la Universitatea Prishtina și are un masterat în literatură. Dintre cele peste 20 de cărți publicate de Fahredin Shehu menționăm: *Nun* (1996), poezie; *Invisible Plurality* (2000) proză poetică; *Nektarina* (2004), roman; *Elemental 99* (2006), scurte povestiri poetice; *Kun* (2007), o colecție de versuri; *Dismantle of Hate* (2010, Londra); *Crystaline Echoes*, (2011, Portugalia), poezie; *Emerald Macadam* (2012), colecție de eseuri, prezentări și lucrări academice despre cultură, artă, spiritualitate. Poezii ale sale traduse în aproximativ 30 de limbi sunt incluse în peste 50 de antologii și alte publicații literare din diferite țări. Este Doctor Honoris Causa, Universum Academy Lugano, Elveția și a fost nominalizat la premiul Pulitzer (2017). Este directorul Festivalului Internațional de Poezie din Kosovo. A participat la peste 50 de festivaluri literare.

Noi nu am cunoscut separarea

*Așezat prin roua lucrurilor mărunte m-am întors
împrosătat*

*cu plămâinii plini de parfum de mirt și de pin,
căutând liniștea în încătușarea grotescă
a spiritelor istovite*

*Am cutreierat, înghesuind temerile și speranțele
și uitând pânza de in de marcă pe care ar fi trebuit să o port –
singurul lucru cu care aș fi îngropat... și pe pânză
scrise peste tot*

*cu șofran și apă de trandafiri toate poeziile mele
pe care nu am fost capabil*

*să le scriu despre Prietenie, despre Sufletul sensibil
al poetului, care a trăit odată*

în Constelația Păcii - aceeași pe care vreau să o reconstruiesc aici,

*iar aștrii strălucitori simțiți pe pântecul mamelor
noastre vor fi martori.*

*Într-o zi, când din scheletul meu albit sau mai degrabă
de culoarea luminii neonului, strălucirea va emite raze
din bolta largă a cerului.*

*M-am întors din nou de la ruinele acoperite cu mușchi
căutând Frumusețea
ființei tale și îți amintești de vinul pe care l-am băut
chiar înainte*

*de a nu fi cunoscut separarea... Și nici nu a fost vreuna.
Pentru că sufletele noastre
s-au contopit cu mult timp înainte pentru veșnicie
și încă o zi.*

Prezentare și traducere de Elena Liliana Popescu

VASILICA GRIGORAȘ

The veil of obedience

*From the wrinkles of the mind
a fluffy thought comes out
which urges me
to search in the hope
chest of the entire soul.*

*I review the dowry received at birth
and surprised by the new discoveries
I cover the rock in me
with the veil of obedience
lest the yet blunt cogs
hurt the gentle hand
of the skillful sculptor
of poetical dreams.*

*On the arm of the word
full up of subtle meanings
I am winged all of a sudden
with the hope of flying
through the disheveled rain
of the naughty ideas
obviously appeasing me
in a swell poem
that was flickering in silence.*

The birds of hope

*Come on, birds of hope,
build your nests of harmonic thoughts
in Van Gogh's tree
to recognize my portrait
of the unrest without season.*

*Come on, birds of hope,
spread your wings of the trill
snowed by fresh cherry blossoms,
anointed in heavenly arrangements the glum forehead
and deeply furrowed by dry twigs
to refresh the clay in me.*

*Come on, birds of hope,
fruit the trees of the word,
lift the branches with blue leaves
to the sky sparkling with tiny stars
to inspire multi-beat poems
with taste of vertical song.*

*Come on, birds of hope,
sow the seal of the crystalline love,
the fulfillment of longing for the whisper of litany,
unveil the mystery of the arborescent flight
to return to the spring of creation,
to obedience, sobriety and sweet penitence.*

Translated from Romanian by Alina Lavinia Grigoraş

The beast and the bird

*Ahead or behind –
the beast of my soul
runs untiringly
looking after its traces:
"Here we sat down and had cried..."
here the smile, there the action,
here the riot, there the deed,
ahead or behind,
left, right...
Neither the fulfillment,
nor the despair,
only the gentle breath of the wind...
The bird of happiness
has no legs,
she is doomed to fly...
The beast of my soul
Runs on the earth,
The bird is above
on top of the tops,
riding the wind...
Ahead or behind -
Sky is with her,
Dust is with us...*

Identity

*I do not see and do not touch it – yet it's there,
I do not climb, yet up on tops it takes me,
it is not fire, yet unobserved it burns
and sings when driving to stillness and despair.
He is my bridegroom with no vow
and is my endless sky without a land,
from my own vivid end my darling dead...
He?
Me! The Poem – when it writes me.*

**Translated from Romanian by Muguraş Maria Vnuck
and David Paul Vnuck**

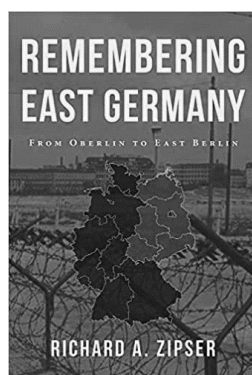

**The threat of being canceled
was an everpresent reality
for almost everyone.
Richard Zipser's East German memoir
in English**

Remembering East Germany is a documentary memoir focused on experiences Richard A. Zipser, an American university professor of German Literature, had while travelling and doing research in communist East Germany during the 1970s and 1980s (Richard A. Zipser: *Remembering East Germany*, First printing edition 2021 by BookBaby Publishing, Pennsauken Township, NJ, USA, 369 pp.).

In this gripping narrative, the author details activities of the regime's Ministry for State Security, or "Stasi", within the literary scene. The Stasi, which infiltrated every walk of life, suppressed political opposition, and caused the imprisonment of hundreds of thousands of citizens, proved to be one of the most powerful secret police and espionage services in the world. The memoir is based primarily on a 396 page file the Stasi compiled on him with the complicity of at least ten informants over a twelve-year period. The informants were all East Germans from different walks of life - three well-established writers, a prominent publisher, a university professor who was assigned to keep an eye on Zipser, an opportunist affiliated with the communist party academy, a lawyer, a functionary in the Writers' Union, the spouse of a Sorbian-German poet, and the housekeeper of a prominent writer. After the collapse of the Berlin Wall in 1989 and German reunification in 1990, Zipser was able to obtain a copy of his Stasi-file. Large sections of the file have been incorporated into this book. A first collection from the material had been published 2013 in German by the prestigious Berlin Christoph Links Verlag under the title *Von Oberlin nach Ostberlin*. Re-Reading my introduction to that book, I insist to underline with one quotation again the following for this expanded publication for English speaking readers:

At no point did Zipser ingratiate himself with the SED powers. One might not think it necessary to mention this. But the reality was different. A not insignificant number of American Germanists had elevated "GDR Literature" to their academic speciality. Often, however, it was impossible to determine whether they had chosen the literature or, rather, collaboration with the regime. Such at least was my shocked reaction in 1980 when a lecture and workshop tour took me for the first time to German Departments of universities on the East Coast and far into the middle and West of the US.

(...) They spoke of their hatred of “predatory capitalism,” were full of contempt for the “ugly American,” wallowed lachrymously in the belief in a “socialist alternative” and gave themselves up as willing partisans to the “other Germany.” Thus, they selected mostly those texts that were “representative” of their good buddy. They preferred to seek out their contacts and tasks in the realm of “engineers of the human soul” rather than among those who described the gulag for what it was. (...) For anyone who wanted to know, it was obvious; solely by means of the death strip did the Wall maintain its political effect: whoever wanted to survive had to arrange himself – in the Party’s “Hegelian” philosophical-ideological concoction; it was called understanding of necessity! In Zipser’s memoirs they show up as well (p. 13).

Numerous methods used by the Stasi can be traced back to classic secret police and intelligence-gathering methods. The decisive factor, however, was that the apparatus was answerable only to the leadership of the Socialist Unity Party of Germany (SED). Otherwise its activities were not monitored or restricted in any way. The Stasi had access to all areas of life – even though this was not always noticeable to the individuals themselves. They penetrated into the citizens’ private lives; observing them, bugging their phones, spying on them, arresting and interrogating them. The threat of “being canceled” was an everpresent reality for almost everyone. All that was known in the West, but widely ignored or especially in academic and cultural circles with Marxist-Leninist cynicism excused: “Where wood is chopped, splinters must fall.” I heard more than once in discussions not only in canteens, green rooms or after lectures in the US, but also in Greece, England, Turkey, Canada, Italy or West-Germany. The cancer of utopia I witnessed when a tenured professor of German literature from an Ivy league university exposed her hate of human rights and freedom with the comment: “You can’t make an omelette without breaking eggs” – and earned the agreement of her colleagues during a symposium at the so-called World Fellowship Center near Conway, NH, until the fall of the Wall one of the places of agitation and propaganda for the East German regime. At the same time Zipser was training to walk upright through the jungle and pitfalls of the “real socialism” and the swamp of “cancel culture” in East Berlin and East Germany.

Zipser’s “gestus” in gathering his informations reminds me of another foreigner, Anna Funder, who has also observed and investigated “Stasiland” (her *Stories from behind the Wall* under this title were published in 2003 at Harper Perennial, New York.) She is an Australian who lived in West Berlin in the 1990s. Still, being a secondhand witness to history is a role that more of the present and coming generations will face as the fall of the Berlin Wall passes into its 40th, and 50th anniversaries. Funder’s history captures a rare moment in time during which one could experience both East and West before they became a unified whole. Her interviews with Stasi victims and

former operatives creates what *The Monthly* best described as “Alice in a totalitarian Wonderland.” Zipser’s “academic attitude” as devoted hunter and gatherer towards “GDR literature” allowed him to grasp under the radar of the Stasi the changes and the changeability in parts of the literary establishment. Zipser’s file demonstrates the refined mechanisms and diverse forms of control and suppression of freedom and human rights. “Zersetzung” is one of his central discoveries.

It was a widely used technique of psychological harassment that was designed to wreak havoc on an individual, without any need to arrest or torture the target. As the German historian, Hubertus Knabe puts it: “The word is difficult to translate because it means originally biodegradation. But actually, it’s a quite accurate description. The goal was to destroy secretly the self-confidence of people, for example by damaging their reputation, by organizing failures in their work, and by destroying their personal relationships. Considering this, East Germany was a very modern dictatorship. The Stasi didn’t try to arrest every dissident. It preferred to paralyze them, and it could do so because it had access to so much personal information and to so many institutions.”¹

Zipser’s documents project typical tactics and impact of the Stasi surveillance on the life and work of literary artists he became familiar with over the years and who like many others got caught in the crosshairs of their persecutors. As early as 1990, Leipzig writer Erich Loest, who had emigrated to the West in 1981 and had managed to acquire some of his own Stasi files via friends in citizens’ committees, decided to publish them in book form as *Der Zorn des Schafes [The Rage of the Sheep]* to demonstrate the extent of personal spying and betrayal under the communist regime. Reiner Kunze, a writer who had left the East in 1977, also published a book based on his Stasi files, revealing in *Deckname “Lyrik” [Codename “Lyric”]* that Ibrahim Böhme, one of the founders of the East German SPD, had spied and informed on him for the Stasi. And even in the infamous whitewash *Was bleibt* Christa Wolf reflected not only on her own persecution by the Stasi but also on the vast influence the Stasi had on East German society through spying, informing, betraying, and threatening. Fact is: 1 spy had 6, 5 persons under surveillance – more than the Gestapo or the KGB were ever able to mobilize.

The collected facts on 369 pages demask again the left/liberal consensus of the 1970s and 80s, which tended to view the GDR as a post-totalitarian niche society based more on conditional loyalty rather than state-sponsored terror. It is the insistence on the truth and rejection of ideology where Zipser’s memoir provides unique insights into a society and literary scene that only a few Westerner were able (and willing!) to experience so intensely. More than facile expressions of “abhorrence and outrage,”

---

1 <https://www.thegreatcoursesdaily.com/east-germanys-stasi-surveillance-tactics-and-impact>.

Zipser's book captures the structures and consequences of a "cradle-to-grave" dictatorship, because he does not compare the systems, but rather lets them speak for themselves. On the basis of encounters with writers like Ulrich Plenzdorf, Jurek Becker, Elke Erb, Sarah Kirsch and Bernd Jentzsch (who once had identified themselves with the ideology of the regime), he makes visible the contradictions of a society in which pronounced solidarity stands next to Stasi-terror, integration next to resistance, everyday pragmatism next to disappointed idealism. As generations shift and the memory of the communist terror becomes less personal or social and more cultural for the afterborn, a fact-based remembering of communist East Germany is an urgent warning for the future of Western society.

Zipser's fascinating documentary transports the reader back in time to the chilling Cold War days of yesteryear and take him behind the Iron Curtain. Today it is scarcely imaginable that what Zipser documents was cruel daily life for decades between the Elbe and the Oder (and all over communist Europe). Zipser's approach is a powerful tool for discovering, exploring and evaluating the nature of the historical memory – how people make sense of their past, how they connect individual experience and its social context, how the past becomes part of the present as long as people and culture are not cancelled.

THEODOR DAMIAN

Mihaela Albu – 75

A vorbi despre Mihaela Albu înseamnă a te plasa, într-un anume fel, într-o dilemă, pentru că este greu să decizi cu ce să începi, trebuie să ai grijă să nu lași ceva pe dinafară, și de asemenea să pui accentele așa cum trebuie și unde trebuie pentru a nu-i face vreo nedreptate.

Personalitate complexă, neobosită, cu o enormă capacitate de lucru și auto-disciplină, cu o admirabilă pasiune pentru cercetare și pentru cuvântul scris, cunoscându-și vocația și urmărindu-și țelurile propuse cu precizie și meticulozitate, Mihaela Albu acoperă o vastă arie de domenii academice și culturale: profesor universitar de prestigiu, poetă, prozatoare, ziaristă, critic și istoric literar, editoare de reviste ș.a.

Dincolo de acestea, Mihaela Albu este un om integru, principial, consecvent cu sine, alături de alte importante calități ce i-au atras admirația și prietenia multor personalități de prestigiu din cultura română cum ar fi Mitropolitul cărturar Bartolomeu Anania, teologul și omul de cultură George Alexe, Sanda Golopenția și Constantin Eretescu din America, Aurora Cornu, Cornel Ungureanu, Theodor Codreanu, Adrian Dinu Rachieru, Cassian Maria Spiridon, Marius Chelaru. pentru a menționa doar câteva nume.

Activitatea sa pe multiple planuri a făcut-o cunoscută la nivel național și internațional. Este membră a Uniunii Scriitorilor din România și a Uniunii Ziariștilor Profesioniști, director al revistelor *Carmina Balcanica* și *Antilethe*, redactor-șef al revistei de cultură și spiritualitate românească *Lumină Lină/Gracious Light* din New York, și foarte important, împreună cu scriitorul și filosoful Dan Angheliescu, inițiatoarea și promotoarea recuperării valorilor noastre culturale din diasporă, valori legate de personalități marcante exilate în perioada regimului comunist în special, aceste din urmă aspecte având menirea să atragă atenția lumii culturale contemporane, din țară, asupra a două lucruri foarte importante, niciodată îndeajuns accentuate: în perioada regimului comunist adevărata literatură ce a reprezentat cultura noastră națională în lume s-a scris și publicat în exil (ne-excluzând faptul că au fost, prin excepție, și în țară valori autentice în acest sens). Asta pe de o parte. Pe de altă parte este vorba de ideea că literatura română nu poate fi divizată în categorii, cum ar fi din țară și din străinătate, sau ierarhizată pe aceste criterii, ci că există o singură literatură română indiferent de meridianele globului unde s-ar afla un autor.

Pe această linie se înscriu și cărțile ei publicate în țară despre autori români ce trăiesc fie în America și pe care i-a cunoscut personal, fie în alte

zone ale lumii, precum și promovarea lor la nenumărate evenimente culturale din țară la care participă în calitate de invitată sau de organizatoare.

Iată ce scriam cu ceva timp în urmă despre pasiunea Mihaelei Albu pentru valorile diasporei noastre:

La celebra întrebare a lui Nechifor Crainic „Unde sunt cei ce nu mai sunt?”, puțini sunt cei care încearcă să răspundă și, trist, o fac pe cont propriu, nefiind ajutați de instituțiile abilitate ale statului. Universitara, istoricul literar, prozatoarea și poeta Mihaela Albu este una dintre cei puțini, de aici marele ei merit, care se apleacă asupra valorilor uitate, marginalizate sau îngropate ale culturii și spiritualității noastre.

Ca cea care a trăit departe de țară mai mulți ani (a predat la Universitatea Columbia din New York) când a avut șansa să vină în contact direct cu reprezentanți de seamă ai spiritului românesc, unii acum trecuți la Domnul, alții încă în viață, cu un acut simț al observației și o nesățioasă curiozitate, dar mai ales cu o mare inimă românească, Mihaela Albu s-a îndrăgostit de cultura exilului și a diasporei române în general, fapt ce a ajutat-o să acumuleze tezaure de informații despre mari scriitori români uitați în țară (cazul Vintilă Horia, pentru a da un singur exemplu), informații pe care, cu ochi atent de cercetător le-a sistematizat și publicat în volume care au consacrat-o în domeniul istoriei literare, în special a exilului. În contextul acestei pasiuni pentru aducerea în conștiința generațiilor de azi, a valorilor rămase uitate dincolo de frontierele țării, pentru restituirea, recuperarea și reinvierea „celor care nu mai sunt”, se înscrie și noul volum al scriitoarei *Azi despre ieri* (Ed. Eikon, București, 2018, 178 pp.).

Și de asemenea în alt loc:

Cred că după ce a petrecut mai mulți ani la New York predând la celebra universitate Columbia, Mihaela Albu a luat în mare măsură New York-ul cu ea la revenirea în țară. Unul din multiplele aspecte ale acestei moșteniri americane constă în cunoașterea și înțelegerea diasporei române.

Este esențial pentru cineva care se specializează în problemele diasporei române, în acest caz la nivel cultural în general, literar în special, nu doar să viziteze, ci să trăiască alături de românii plecați de acasă, să simtă depărtarea, uneori sfâșierea între acolo și aici cu toate traumele și consecințele înstrăinării. Revenită în România, profesoara universitară Mihaela Albu a constatat, providențial, că diasporei române, valorilor acesteia, i se face o mare nedreptate. Cu toate că patria este acolo unde se vorbește și se simte românește, cu toate că adevărata literatură română în epoca regimului comunist s-a scris în diasporă, cu toate că nu comuniștii ci refugiații politic au afirmat peste hotare valorile fundamentale ale culturii noastre naționale, acești exponenți ai românismului din exil, au continuat, după 1990, să fie marginalizați sau de-a dreptul ignorați.

Și a trebuit să vină Mihaela Albu din America înapoi în țară, și cum am spus, providențial, să intre într-o luptă cu timpul, cu nepăsarea autorităților, cu mentalități înguste și să devină apostolul unui uriaș proiect, acela de recuperare a valorilor culturale, uitate (de aceea a și înființat și conduce excelenta revistă *Antilethe*) atrăgând colaboratori de valoare, precum

scriitorul Dan Anghelescu, bătând pe la uși și deschizându-le, capacitând edituri care să-i publice lucrările și înființând în țară un curent, o mișcare de conștientizare a nevoii imperioase de a ne recupera valorile marginalizate și uitate. Așa se face că Mihaela Albu a readus în cultura română actuală personalități de maximă importanță cum ar fi Mircea Popescu, Virgil Ierunca, L. M. Arcade, Vintilă Horia, pentru a enumera doar câteva dintre acestea, precum și presa culturală din diasporă, mai veche sau mai nouă, aproape necunoscută în România (Fragment din prefața la vol. *Întâlniri cu Aurora*, de Mihaela Albu, ed. Aius, Craiova, 2021).

La nivel internațional Mihaela Albu s-a remarcat de asemenea cu deplin succes. Mai mulți ani a fost profesor la celebra universitate Columbia din New York, a organizat acolo conferințe internaționale și simpozioane cu studenți și profesori, mereu promovând valorile noastre naționale; în cadrul Societății Internaționale pentru Studiul Ideilor Europene (ISSEI) a organizat sesiuni academice și a conferențiat la universități precum în Malta, Helsinki, Varșovia, Ankara, Nicosia, dar și la Congresul Internațional anual de studii Medievale de la Universitatea de Vest, Kalamazoo, Michigan, la New York University și în alte locuri.

Profund implicată în fenomenul cultural românesc dar totodată și parte din activitatea sa internațională, Mihaela Albu a înființat și conduce revista *Carmina Balcanica*, publicație în care apar articole scrise în mai multe limbi și unde sunt făcuți cunoscuți scriitori din toate țările balcanice, creând astfel și poduri de prietenie între cultura română și cea din țările vecine.

Pentru toate aceste lucruri de primă importanță în cultura română de azi Mihaela Albu a primit numeroase diplome, premii, medalii și alte distincții de la instituții și organizații din țară și din străinătate, semne îndreptățite ale recunoașterii largi de care se bucură, dar și ca validare binemeritată a muncii sale ctitoricești în ogorul spiritual al neamului nostru în acest timp de confuzie valorică și derută, ea scoțând la iveală modele semnificative din istoria civilizației românești, dar devenind ea însăși un astfel de model.

Splendoare

O urmăreai de la distanță.

Căprioara părea că nu știe cât de frumoasă este.

Tu încă nu știai cât de frumoasă poate fi.

Mult nisip s-a cernut în clepsidră de la prima voastră întâlnire. În ficțiune.

Te-a fermecat, desăvârșit, cuvântul

și i-ai păstrat imaginea-n memorie ca pe-o lumină vie.

Erai o copilă naivă pe-atunci, iar în priviri ți se citea inocența.

Ți-a fost dat s-o-ntâlnești iar mult mai târziu. În real.

O urmăreai de la distanță.

Dacă te-ai fi apropiat, misterul s-ar fi destrămat.

La asfințit, căprioara cobora dintr-un crâng întunecat.

Apărea într-un luminiș cu lucernă fragedă. Verde viu.

Cu grație umbla pe picioarele-i zvelte, fine, subțiri.

Brusc, se întoarse spre tine și se arătă în toată splendoarea:

în lumina asfințitului, căprioara strălucea precum aurul vechi.

Razele astrului îi țeseau o aură dantelată pe creștet,

iar pe chipul fin conturat, se distingeau ochii umezi și blânzi.

O făptură de vis. Imaginea desăvârșită a frumuseții și grației.

Din timp în timp, își nălța capul din lucernă și privea împrejur.

Era atentă la fiecare foșnet din preajmă, gata să fugă în caz de primejdie.

Un țipăt sfâșietor răsună în ecou din crângul întunecat.

Un țipăt de animal hăituit. Căprioara se opri și ascultă cu înfrigurare:

un fior rece îi cuprinse făptura și ochii îi căpătară sticlire de gheață.

Căprioara știa...

O urmăreai de la distanță.

Se întoarse și-și aținti privirea blândă spre tine.

Ochii săi limpezi parcă îți vorbeau:

„Pentru că mi-ai păstrat imaginea vie-n memorie,

eu ție mă arăt întocmai cum sunt;

și fiindcă timpul nu ți-a răpit nimic din puritatea inimii,

eu ție mă arăt întocmai cum lumina”.

Căprioara știa...

Domol asfințea soarele în văile amurgului,

iar umbrele albastre o învăluiră, sporindu-i frumusețea.

NARCIS ZĂRNESCU

Despre Mihail Diaconescu sau despre cel ce a reușit să facă pustia roditoare*

Întâlnirile cu Mihail Diaconescu au fost dintotdeauna, pentru mine, sărbători ale spiritului. *Post mortem*, întâlnirea cu el devine o sărbătoare astrală.

Mihail Diaconescu a fost unul dintre cei mai activi scriitori români. Apoget al ortodoxiei și promotor al spiritualității românești autentice, mereu prezent în marile cetăți ale țării. Mereu de pază la fruntariile României eterne. Ctitorind, an de an, încă o mănăstire-carte, încă o troiță-studiu teologic, încă o capelă-roman.

A trăit, a gândit, a simțit, a scris cât o generație întreagă de truditoresc întru ale cugetului și logosului. Poate că dispariția lui fizică dintre noi, în vremuri de pandemie a fost un semn: ne-a spus, pentru cine știe să talmăcească mesajele oculte, că de-acum înainte ne-am putea întâlni pe zoom sau pe google classroom, așa cum face toată omenirea pandemiotă? Eu îl întâlnesc însă mai mereu în reveriile mele, pe pragul cărților sale.

Se întâmplă, atunci, să-mi amintesc de scrisorile, multe rămase fără răspuns, scrise de Ion Creangă către Mihai Eminescu. La fel, și scrisorile mele către *Bădia Mihail* vor rămâne fără răspuns, dar însemnările lui Creangă îmi vor alina dorul de prietenul meu, Mihail Diaconescu...

Bădie Mihai,

Ai plecat și mata [...], lăsând în sufletul meu multă scârbă și amăreală. Să deie Dumnezeu să fie mai bine pe acolo, dar nu cred. [...] Această epistolie ți-o scriu în cerdacul unde de atâtea ori am stat împreună, unde mata, uitându-te pe cerul plin cu minunății, îmi povesteai atâtea lucruri frumoase... frumoase... Dar coșcogemite om ca mine, gândindu-se la acele vremuri, a început să plângă...

Bădie Mihai, nu pot să uit acele nopți albe când hoinăream, fără pic de gânduri rele.

„Bădia Mihai”, Mihail Diaconescu fusese inițiat de Platon și Aristotel, de părinții și scriitorii bisericești. Cunoștea bine, în profunzime, că la început a fost Cuvântul - Logos: „εν αρχη ην ο λογος και ο λογος ην προς τον θεον και θεος ην ο λογος ουτος ην εν αρχη προς τον θεον παντα δι αυτου εγενετο και

---

* Dedic acest studiu, cu recunoștință și admirație, distinsei Doamne Maria Dohotaru, scriitoare și editoare de prestigiu, pe care Istoria o va păstra pentru viitorime în Galeria Marilor Doamne, continuatoare și păstrătoare ale valorilor fundamentale, pecetluite în tradițiile spiritualității românești.

χωρίς αὐτοῦ ἐγένετο.” („La început era Cuvântul, și Cuvântul era cu Dumnezeu, și Cuvântul era Dumnezeu. El era la început cu Dumnezeu. Toate lucrurile au fost făcute prin El.” Ioan 1:1-3).

Și tocmai de aceea primise cu umilință și smerenie misiunea de a semăna cuvinte cu noimă ; tocmai de aceea avea mare grijă de spațiul mioritic al Maicii Domnului și de dumbrava voroavelor din vechime.

Mihail Diaconescu știa, la fel de bine ca Dumitru Stăniloae, la fel de bine ca mulți români care redesenaseră harta țării, de câte ori fusese nevoie, cu sângele, mintea și înțelepciunea lor, că forțele întunericului, la pândă, conspirau să distrugă rădăcinile identității noastre : tradiția și credința strămoșească : „Poporul român crescut spiritual în mistica ortodoxă a luminii, nu în mistica occidentală a întunericului, e un popor care se bucură de lumină, căci lumina e în planul fizic expresia rânduiei, iar în planul spiritual, expresia bunătații sau a relației armonioase, generoase a omului cu semenul său”¹.

El, primul și singurul până acum, a introdus în literatura noastră o viziune hegeliană, cartografiind prin opera sa o copleșitoare „fenomenologie epică a spiritului românesc în dezvoltarea sa istorică”. Această fenomenologie epică s-a constituit, astfel, treptat, într-o armă subtilă de luptă împotriva scenariilor antiromânești. Romanele sale - *Culorile sângelui* (1973), *Adevărul retorului Lucaci* (1977), *Marele cântec* (1980), *Umbrele nopții* (1980), *Călătoria spre zei* (1982), *Speranța* (1984), *Depărtarea și timpul* (1986), *Marele cântec* (1987), *Sacrificiul* (1988) rescriu sinusoidale Istoriei noastre, zbătându-se între Orizontalele zbuțumate, răscolite de tranșee, înroșite de sângele ostașilor și Verticalele credinței, susținute de bisericuțe din lemn, de troițe, de mânăstiri și catedrale, care prind rădăcini - adevărate păduri spirituale - și nu încetează să se înalțe ca niște stele călăuzitoare la marile și micile răscruci ale neamului.

Mai târziu, în volumul *Farmecul dialecticii și fenomenologia narativă* (2001), Mihail Diaconescu va relua și sintetiza teoriile sale despre roman și natura specifică a epicului, lucrare post-Lukács-ană (*Specificul literaturii și al esteticului*).

Privită din depărtare, din 2021, *Opera magna* mihail-diaconesciană are, metaforic vorbind, forma predestinată a unui *trifolium*, un trifoi, simbol al Treimii, al echilibrului și armoniei. Forțând poate puțin logica și răbdarea metaforei, se poate spune că opera mihail-diaconesciană poartă discret stigmatul pur al Întrupatului divin.

Astfel, primul *folium* al acestui macro-simbol treimic este conturat de „fenomenologia narativă a spiritului românesc”, care va prinde trup și va primi argumente ontologice prin cele nouă romane. *Farmecul dialecticii și fenomenologia narativă* (2001), lucrare apărută în perioada hermeneutică a autorului, va sintetiza cu rigoare și calm experiențele epice ale romancierului.

---

¹ Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie și nationalism*, Tiparul Tipografiei Arhiepiscopale, Sibiu, 1939 / 2011, p. 195.

Al doilea *folium* se instituie din studiile de estetică a ortodoxiei și artei (*Prelegeri de estetica Ortodoxiei*, I-II, 1996).

Al treilea *folium* marchează o eternă întoarcere *ad originem*, adică la istoria sacră sau sacralizantă: *Istoria literaturii dacoromane* (1999), *Antologia de literatură dacoromană. Texte comentate* (2003), *Lainici. Capodoperă a artei românești și europene* (2011), *Teologia ortodoxă și arta cuvântului. Introducere în teoria literaturii* (I-III, 2013).

Primul *folium*, care poate fi citit fie cronologic, fie urmând traseele subiective impuse de autor, ne dezvăluie că istoria sacră se întrupează și este reprezentată de „oameni care au fost” și a căror energie modelatoare ne incendiază încă memoria: Arhidamos, ambasador al lui Burebista în Roma lui Cezar; astronomul și teologul Dionysius Exiguus, discipol la *schola* unei mânăstiri tomitane; retorul Lucaci, truditore la imaginea Renașterii pre-brâncovenești, din vremea Moveleștilor; Pârvu Mutu, pictorul oficial al lui Constantin Brâncoveanu; muzicianul și savantul Ioan Căianu-Valachus, episcop romano-catolic, în Transilvania; Principele Grigore Alexandru Ghica al X-lea, aflat *subt* vremurile romantismului; Marea Unire și luptătorii ardeleni angajați în această misiune.

Principii de estetica Ortodoxiei (1995-1996, 2009) deschide al doilea *folium*, sub forma unui diptic : *Teologie și estetică* și *Ipostazele artei*, la care se adaugă un triptic, format din volumele I-III ale *Teologiei ortodoxe și artei cuvântului* (2014).

Estetica ortodoxiei, așa cum o concepe Mihail Diaconescu, pe baza unor categorii clasice (frumosul, mistagogia și caligogia, jertfa, cateheza, simbol și analogie, antinomie și anagogie etc.) a fost nu de puține ori comparată cu marile modele standard, datorate lui Hegel, Hartmann, Croce sau Vianu. O comparație superficială, deoarece, baza inspirațională și argumentativă a demonstrațiilor mihail-diaconesciene este complet diferită de fundamentele ilustrațiilor săi predecesori. La Mihail Diaconescu temeiul și rostul discursului său estetic sunt asigurate de teologia dogmatică și liturgică ortodoxă, ca și de patrologia ortodoxă. Operele Areopagitului, ale Sfântului Maxim Mărturisitorul (*Ambigua*), dar și ale scriitorilor stră-români sau daco-romani din secolele I-VI (Aethicus Histicus, Ioan Cassian, Niceta de Remesiana, Dionisie Smeritul, Leontius Byzantinus, Ioan Maxentius) conturează o replică ortodoxă, care, din perspectiva istoriei ideilor, completează și nuanțează *mutatis mutandis* estetica teologică, scrisă în registrul catolic și heideggerian de Hans Urs von Balthasar (1905–1988), autor a 85 de lucrări fundamentale, a peste 500 de articole, considerat în unanimitate drept unul dintre cei mai mari teologi ai veacului XX, dacă nu chiar cel mai important, după spusele cardinalului Henri de Lubac, numit *peritus*, teolog expert, de către Papa Ioan Paul al VI-lea ; membru în Comisia Teologică de Pregătire a Conciliului Vatican II (1965), autorul din umbră al textelor programatice esențiale propuse de acest Conciliu reformator și „postmodern”, și anume: *Lumen gentium* (*Lumina popoarelor*), despre Constituția dogmatică a Bisericii, și *Gaudium et*

spes (Bucurie și speranță), despre reformarea Bisericii în și pentru lumea modernă. Dar ca să se înțeleagă limpede și coerent, exigențele acestei comparații, precum și superlativele argumentate și bine temperate care redefinesc estetica ortodoxă a lui Mihail Diaconescu, prea puțin cunoscut de contemporani, în ciuda sutelor de recenzii și prezentări, e nevoie de o schiță măcar a trilogiei balthasariene.

Hans Urs von Balthasar este autorul unei trilogii teologice sistematice în șaisprezece volume (1961 – 1987), parțial tradusă și în limba română. Cele trei părți ale trilogiei² urmează tripla autodescriere a lui Iisus: „Eu sunt calea, adevărul și viața” (Ioan 14: 6), care corespund triadei *transcendentalia*, atribute care exced toate categoriile: *bonum, verum și pulchrum* (binele, adevăratul și frumosul).

[A] *Herrlichkeit* (Gloria Domnului) este o lucrare de estetică teologică, în șapte volume³.

[B] *Theodramatik* (Theo-Drama) este o lucrare în cinci volume⁴ despre „teoria dramatică teologică”, în care autorul finalizează principalele sale teze privind soteriologia, hristologia și escatologia, analizând etica și bunătatea, așa cum transpar din *praxis*-ul divin, dar și din răspunsul omului, ilustrate faptic și evenimential de reprezentările și ritualurile din Vinerea Mare, Sâmbăta Mare și Duminica Paștelui.

[C] *Theologik* (Theo-Logica) este o lucrare în trei volume⁵ despre „teoria logicii teologice”, în care se descrie adevărul despre relația naturii lui Iisus Hristos (cristologie) cu realitatea însăși (ontologia sau studiul ființei).

Spre deosebire de Hans Urs von Balthasar, Mihail Diaconescu aduce în prim planul dezbaterii, alături de părinții fondatori ai dogmaticii și învățăturilor ortodoxe, și filosofia vieții, așa cum a fost înțeleasă și practică de trăiristii români: Nae Ionescu, Mircea Eliade, Dumitru Stăniloae, Nichifor Crainic, Mircea Vulcănescu, Vasile Băncilă, Constantin Noica, Traian Brăileanu, Virgil Bogdan, Petre Țuțea, Octav Onicescu, Arșavir Acterian și alții.

---

² *Herrlichkeit* (Gloria Domnului), *Theodramatik* (Theo-Drama) și *Theologik* (Theo-Logica).

³ 1. *Schau der Gestalt* (Privește forma, 1961); 2. *Fächer der Stile: Klerikale Stile* (Despre stilul teologic: studii clericale, 1962); 3. *Fächer der Stile: Laiikale Stile* (Despre stilul teologic: stilul laic, 1962); 4. *Im Raum der Metaphysik: Altertum* (Tărâmul Metafizicii în Antichitate, 1965); 5. *Im Raum der Metaphysik: Neuzeit* (Tărâmul Metafizicii în Epoca Modernă, 1965); 6. *Theologie: Alter Bund* (Teologie: Vechiul Legământ, 1967); 7. *Theologie: Neuer Bund* (Teologie: Noul Legământ, 1967).

⁴ 1. *Prolegomena* (Prolegomene, 1973); 2. *Die Personen des Spiels: Der Mensch in Gott* (Dramatis Personae: Omul în Dumnezeu, 1976); 3. *Die Personen des Spiels: Die Personen in Christus* (Dramatis Personae: Omul în Hristos, 1978); 4. *Die Handlung* (Acțiunea, 1981); 5. *Das Endspiel* (Ultimul act, 1983).

⁵ 1. *Wahrheit der Welt* (Adevărul lumii, 1985); 2. *Wahrheit Gottes* (Adevărul lui Dumnezeu, 1985); 3. *Der Geist der Wahrheit* (Spiritul Adevărului, 1987).

Al treilea *folium* ar putea cuprinde volumele *Biserici și mănăstiri ortodoxe* (1988), *Istoria literaturii dacoromane* (1999) și *Antologia de literatură dacoromană. Texte comentate* (2003).

Fiind o sinteză științifică cu caracter fundamental și monumental, unică în cultura română și europeană, *Istoria literaturii dacoromane* constituie o noutate într-un domeniu interdisciplinar, compus din elemente istoriografice, teologice, arheologice, literare, estetice, puncte de plecare care deschid perspective multiple asupra unor autori ignorați până atunci sau pierduți prin arhive, din care Mihail Diaconescu construiește temelia pentru o nouă revoluție intelectuală, o răsturnare controlată a ierarhiilor valorice, necesară periodic, și care confirmă, de fapt, vitalitatea energiilor naționale, geniul românesc, care se adaptează Istoriei, păstrându-și însă, pe mai departe, identitățile profunde. Mihail Diaconescu invită în agora și îi pregătește pentru Judecățile de Apoi ale Istoriei pe strămoșii daco-romani, pe care îi purtăm cu toții, chiar dacă nu suntem întotdeauna conștienți, în sânge, în cuget și simțiri. Și în destin, mai ales în destin: Gaius Noster, Aethicus Histricus, Laurentius Mellifluus de Novae, Sfântul Ioan Cassian, Sfântul Niceta de Remesiana, Dionysius Exiguus, Dionysius Areopagita, Auxentius de Durostorum, Leontius Byzantinus, Sfântul Martinus de Bracara, Ioan Maxentius și alții.

Contemporanii, nu toți, din păcate, l-au considerat pe Mihail Diaconescu, „reputat profesor, romancier, estetician, critic și istoric literar”, autor al unei „ample lucrări de sinteză, intitulată *Istoria literaturii dacoromane* (...). Este cea mai amplă sinteză științifică dedicată literaturii dacoromane din câte au fost elaborate până acum în cultura română”⁶, crede Pr. acad. prof. univ. dr. Dumitru Popescu. Altcineva, Theodor Codreanu, scrie că „Un asemenea cărturar, care merge împotriva cursului postistoriei (...), este și Mihail Diaconescu, personalitate de anvergură hasdeiană, cu cel puțin două proiecte ciclopice împlinite: e vorba de cele două volume de *Prelegeri de estetica Ortodoxiei* și de recenta *Istorie a literaturii dacoromane*, însumând 830 de pagini. Atributul monumental devine inevitabil pentru ambele lucrări”⁷. Un alt contemporan, latinistul Liviu Franga, plusează: „Adevărul despre primordiile culturii române a fost țelul cărții pe care ne-a dăruit-o profesorul Mihail Diaconescu în unul din ultimii ani ai secolului și mileniului. O carte, i-am spune, milenară, în ambele sensuri ale termenului”⁸. Un celebru filosof, Alexandru Surdu, și un cunoscut istoric, Ion Scurtu, subliniază, și ei, monumentalitatea proiectului mihail-diaconescian: „În 1999, a văzut lumina

---

⁶ Pr. acad. prof. univ. dr. Dumitru Popescu, „În patrimoniul național și universal”, în *Steaua*, Cluj-Napoca, An LI, Nr. 7-8 (622-623), iulie-august 2000, p. 60.

⁷ Theodor Codreanu, „O demistificare a istoriei și culturii”, în *Literatorul*, București, An XI, Nr. 3 (357), 22 ianuarie 2001, p. 6.

⁸ Liviu Franga, „Romanitate, creștinism, românităte, Ortodoxia latină a originilor culturii române”, în *Viața Românească*, București, An XCVII, Nr. 1-2, ian. -febr. 2002, p. 27.

tiparului (...) o lucrare monumentală - *Istoria literaturii dacoromane*, semnată de domnul Mihail Diaconescu (...) Această carte fundamentală este o expresie vie a faptului că românii - prin strămoșii lor din secolele I-VI d.Hr. - au realizat opere durabile, prin care au sporit zestrea intelectuală a umanității⁹. Și: „Monumentala lucrare *Istoria literaturii daco-romane* de Mihail Diaconescu este o contribuție fundamentală la edificarea istoriei noastre spirituale”¹⁰.

Printre primii învățați, care au remarcat noutatea, rigoarea și multidisciplinaritatea operei sale, s-a numărat și un redevabil comparatist, Ovidiu Drimba, ucenic al unor mentori de prestigiu (Lucian Blaga, Tudor Vianu, D. Popovici), autor al *Istoriei culturii și civilizației* (I-IV, 1984-1995): „Vasta sinteză *Istoria literaturii dacoromane* este o noutate absolută în cultura română și europeană. Ea oferă lectorului date istorice, repere biografice, prezentări de texte, interpretări estetice, analize comparatiste, stilistico-lingvistice, teologice și sociologice, într-un demers critic, analitic și sintetic multidisciplinar, pe cât de amplu, pe atât de riguros conceput și realizat. (...) Dominantă în vasta sinteză a domnului Mihail Diaconescu este metoda istorică. Faptele literare sunt grupate și ordonate cronologic, în funcție de succesiunea lor în timp. Ordinea cronologică face posibilă urmărirea unor constante, dar și a unor influențe de la o etapă la alta, respectiv a descendențelor literare. Șase secole de cultură literară echivalează cu o perioadă de lungă durată. În răstimpul duratelor lungi din istorie, evenimentele, inclusiv cele literare, sunt totdeauna de o mare diversitate”¹¹.

Se adunaseră, la un moment dat (2009), așa cum a confirmat Ilie Barangă, bibliograf cu răbdare benedictină, peste două mii¹² de „intrări”, cuprinzând exegeze, studii, recenzii, asupra vastei creații a lui Mihail Diaconescu. Printre semnatari se numărau Patriarhul de fericită amintire Teoctist, Mitropolitul Antonie Plămădeală, IPS Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, IPS Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, IPS Andrei Andreicuț, Mitropolitul Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, PS Sebastian, Episcopul Slatinei și Romanaiilor, Pr. Acad. Prof. Univ. Dr. Mircea Păcurariu, Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Abrudan, Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Radu, Pr. Acad. Prof. Univ. Dr. Dumitru Popescu, Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe I. Drăgulin, Pr. Conf. Univ. Dr. Ioan Stancu, Pr. Prof. Vasile Boholțeanu, Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe Bogdan, Pr. Dr. Valentin Bogdan, Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Chirilă, Arhidiacon Dr. Sebastian Barbu Bucur, Pr.

---

⁹ Ioan Scurtu, „O sinteză remarcabilă, *Istoria literaturii dacoromâne*”, în *Opinia națională*, București, Nr. 338, 27 mai 2002, p. 4.

¹⁰ Alexandru Surdu, „Despre istoria literaturii dacoromâne”, în *Argeș*, Serie nouă, Pitești, An II (36), Nr. 7 (238), aprilie 2002, p. 4.

¹¹ Ovidiu Drimba, „Valoarea sintezei istorice”, în *Steaua literară, artistică și culturală*, Cluj-Napoca, An LVII, Nr. 6/2006, pp. 37-39.

¹² Cf. Ilie Barangă, *Noi contribuții bibliografice la studiul operei lui Mihail Diaconescu*, Editura „Magic Print”, Onești – Bacău, 2009.

Nicolae Crângașu, Ieromonah Cristofor Dancu, Pr. Iosif Zoica, Pr. Ion Ionașcu, Pr. Ion Marin Mălinaș, Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Nichita, Pr. Dorel Octavian Rusu, Pr. Dumitru Sandu, Pr. Cornel Paiu, Arhidiacon Dr. Teodor Savu, Pr. Sabin Vodă, Pr. Florin Croitoru și mulți alții. Elită intelectuală a României se constituise într-un cor antic de binecuvântare. O *laudatio* colectivă, rarisimă în spațiul carpato-danubiano-pontic și, acum, european.

Așa cum remarcam undeva, Mihail Diaconescu ține locul mai multor generații, care au fost cenzurate, blocate, exterminate sau nenăscute încă. El a încercat să umple golurile din memoria și conștiința istoriei și istoricității noastre. Acum, la doi ani de la dispariția sa, încep să înțeleg că, și el, a fost „glasul celui ce strigă în pustie: *Îndreptați calea Domnului*, precum a zis Isaia proorocul” (Ioan 1:23). Dar, continuând să visez și să-l recitesc pe Isaia, mă gândesc că porunca de Sus a fost poate mai aspră, mai greu de îndurat, aproape imposibil de împlinit: „Un glas strigă: *În pustiu gătiți calea Domnului, drepte faceți în loc neumblat căările Dumnezeului nostru*” (Isaia 40:3).

Pe o scenă încărcată cu semne și simboluri, îl văd parcă pe Mihail Diaconescu cum este trimis într-o Țară pustiită de comunism, într-un timp golit de miez și rosturi. Știe că trebuie să înalțe o *opera magna*, știe că prin opera sa va găti Calea Domnului și va face drepte, în loc neumblat, căările Dumnezeului nostru. Acesta a fost destinul lui sau cel puțin așa îmi place să cred.

Am vrut să scriu inițial că zborul acestui spirit elevat și subtil, l-am numit încă o dată pe Mihail Diaconescu, s-a frânt neașteptat ca zborul lui Icar, cel îndrăzneț și necugetat, care ținea cu orice preț să se apropie de Soare. Aș fi greșit, căci Mihail Diaconescu nu era un Icar orbit de lumina cunoașterii. El a fost mai degrabă un Prometeu, care a furat focul sacru al cunoașterii din Olimpul zeilor ca să îl dăruiască oamenilor, iar vulturul mitic care îi sfâșia ficatul, sediu al sufletului și al divinației, după Platon, va deveni la Mihail Diaconescu vulturul voinței de a crea, de a ctitori idei, de a le lăsa moștenire neamului său.

A reușit să facă Pustia roditoare. A reușit să găsească miezul teologic din străfundurile Istoriei noastre. A reușit, cred, să întrezărească la orizont primele semne ale unei soteriologii posibile, după modelul sfântului Atanasie din Alexandria, o soteriologie a neamului românesc, rămasă nescrisă.

MIHAELA MALEA STORE

A fi sau a nu fi... nostalgic

Multatuli (scriitorul olandez Eduard Douwes Dekker) comenta, în secolul al XIX-lea, „progresul” din țara natală: „Ciudat chip de progres acela de a zice lucrurilor altfel pe nume.”

De vreo trei decenii încoace, din acest punct de vedere, „progresăm” și noi, strașnic. Nu mai facem *planuri de lecție*, facem *proiecte didactice*, nu mai avem *școlari*, nici *elevi*, avem *educabili*, nu mai *consimțim*, ci *achiesăm*, candidații la bacalaureat nu mai dau *probe orale*, ci *competențe* și, din când în când, câte-un vorbitor, firoscos-nevoie-mare, *permează* cu avânt progresist, în loc să *pătrundă/străpungă*... ceva (poate, din greșeală, învelișul unei idei?!). Francezii numesc progresul ăsta *c'est bonnet blanc et blanc bonnet*. La noi este... personificat, personalizat prin pixul creatorilor de (diferite) mode: *aceeași Mărie, cu... altă pălărie*. Dar modele, se știe, sunt ca valurile și putem măcar spera că, vorba poetului, „Ce e val, ca valul trece!”

Problema gravă apare când se recurge sistematic la resemantizarea negativă a unor cuvinte, adică atunci când, sub o deja cunoscută și stabilă pălărie lexicală, se ascunde altă Mărie, una smăcuită și siliconată politic. Într-un articol mai vechi (în *Curtea de la Argeș*, an 10, nr. 6, iunie 2019, „A fi sau a nu fi... mioritic”) am exemplificat o atare situație, pornind de la detumarea înțelesului firesc, pozitiv, al lui *mioritic* și substituirea cu un înțeles negativ, contrafăcut, în baza căruia *mioritic* a devenit, aberant!, sinonim cu *fatalist*, *laș*, *inert* etc. Un apetit pantagruelic pentru astfel de agresivități soldate cu sinonimii bizare, malformate, manifestă politicienii și acoliții lor, inșii dispuși oricând să-i imite fără discernământ și să le răspândească ineptiile sub formă de clișee verbale.

La tratament abuziv din partea vorbitorilor răuvoitori, este supus, cu aceeași nocivă perseverență, încă un adjectiv: *nostalgic*.

„A fi nostalgic”, în accepțiune firească, înseamnă (conform DEX) a avea un „sentiment de melancolie, de tristețe provocat de dorința de a revedea un loc iubit, în special pe cel natal, o persoană dragă, sau de a retrăi un episod din trecut”, sinonime pentru nostalgie fiind *alean* și *dor*, care definesc sentimente general-umane, fără nicio conotație negativă. Sunt stări, sentimente naturale, care se pot întâlni oricând, la orice ființă sensibilă, bipedă și cuvântătoare de pe planetă. Totuși, „specialiștii” autohtoni în radicalizare lexicală au dibuit că se poate răspândi (rapid, eficient, ca un virus) un alt înțeles, cu valoare de stigmat: *nostalgic* = *comunist* (eventual *ceaușist*). Dacă îndrăznești să critici ceva din realitatea prezentului (socială, culturală, economică, politico-ideologică), ești imediat etichetat drept „nostalgic”. Dacă

ai o vârstă care ți-a permis să trăiești trei-patru decenii predecembrist și tot cam pe-atâtea – postdecembrist și compari, din proprie experiență, cele bune și cele rele ale ambelor perioade, orice june politruc recent îndoctrinat, care prin anii '80 încă nu era în stare să se șteargă singur la nas, te pune la colț: „ești nostalgic = comunist = ceaușist!”. Îți explică el, sfâtos, cum ai trăit (rău atunci!) și cum trăiești (bine acum!), că tu nu ai habar ce-i cu tine pe lumea asta. Știe el cum ți-a fost! Din auzite știe, bineînțeles. Din apriga lui cultură de sorginte *facebook* și *cancel*. Dacă tu îți amintești că perdelele de Pașcani erau frumoase, că tractoarele de la UTB sau cămășile de la „Târnavă” mergeau masiv la export, ori că pantofii Guban erau de calitate excelentă (și nu-i găseai decât cu „pile” în comerțul socialist tot pentru că... se exportau) e de rău: „ești nostalgic!”. Dacă susții că învățământul era temeinic înainte de '89, orice absolvent (*tagma cum laude*, vorba cațavencilor) de Yale ot Dunărea de Jos (prima la stânga), membru în alianța analfabeților funcțional produși în serie de învățământul actual, îți poate reproșa – etalându-și diploma fără acoperire – că... „ești nostalgic!”, adicăteala „ești comunist”.

Nicio minte limpede nu face asemenea confuzii. Dar, în marasmul (generat politic, social, cultural, economic, pandemic) în care încercăm să supraviețuim acum, oare câte minți își pot păstra limpezimea?

De nostalgică ce sunt, am recitat deunăzi piesa „Iona” a lui Sorescu. Tragedie modernă, plină-ochi de (sub)înțelesuri valabile și când a fost scrisă (1968), și în zilele noastre. Pescarul „fără noroc” (omul de rând, „nemaipomenit de singur”, cum spune însuși autorul piesei) este înghițit de chit („barosanul” pe care dorea să-l prindă în năvod). Vânătorul/pescarul – în ipostază de „pradă”. Chitul/peștele (regimul politic), în burta căruia Iona – nedumirit dacă a fost înghițit „de viu” sau „de mort” – se pomenește „închis” este, la rândul lui, înghițit de alt pește (alt regim)... mai mare, mai flămând. Cum zice vorba din popor: peștele mare îl înghite pe cel mic. Ca să-și recapete libertatea, Iona e nevoit să spintece din interior succesiunea nesfârșită de pești care se tot înghit unii pe alții, succesiunea de „burți peste burți” (regimuri peste regimuri), cercuri concentrice tot mai largi, dar iremediabil închise, privative de libertate, deși, lărgindu-se, oferă celui captiv iluzia libertății. În monologul său, Iona își dă sieși sfaturi. Unul dintre acestea vizează imprudența de a „vorbi de bine” peștele (regimul) anterior, din care abia apucase să iasă, trezindu-se într-altul, mai încăpător, dar, totodată, mai puțin „luminat”:

– *Nu vezi ce întunerice e? – (Ușor regret:) Celălalt parcă era mai luminat. – Nu-l vorbi de bine aici, față de prezentul. – Acum, după ce l-a înghițit, cred că-i e totuna. – Dacă-i era totuna, nu-l mai înghițea. – O fi greșit. – (Nu se lasă:) – Era așa, mai transparent. Mai trecea cât de cât soarele din apă. Nu era acoperit, cum o fi ăsta, cu olane vechi, cu mușchi pe ele! (s.n.)*

Iona păcătuiește prin sinceritatea cu care reflectează, obiectiv, la ce e bun și ce e rău în interiorul prădătorilor care l-au înghițit, respectiv s-au înghițit unii pe alții.

În viziunea deformată a pescuitorilor de (pseudo)nostalgici, până și Iona ar figura în categoria blamată. La vremea publicării și premierei tragediei soresciene, a vorbi (fie și codificat, metaforic) despre binele/transparența de dinaintea lui 1944 sau a critica prezentul „întunecat” presupunea riscuri și nu e de mirare că piesa a fost repede interzisă de cenzură. Precum se vede, nici astăzi nu e indicat ca, nepărtinitor, să-ți amintești și mai ales să susții că au fost, pe lângă multe rele, și anumite lucruri bune înainte de '89. Riști să te trezești stigmatizat de împărțitorii de etichete, care te îmbrâncesc spre coșul lor de gunoi pe care scrie „nostalgic=comunist/ceaușist”. Tot acolo te repartizează și dacă nu faci altceva decât să critici relele prezentului, fără să pomenești de trecut. În acest caz, primești ca bonus încă o etichetă pe care scrie că te lamentezi, *critica* devenind, pentru etichetatori, *sinonimă lamentației*.

Atitudinea oficial agreată este să bălăcărești din toți rărunchii trecutul și să lauzi cu șapte guri prezentul. Să i te „aliniezi” necondiționat, ca *om nou*. Cine a mai trecut prin asta... sigur n-a uitat! Culmea este (sau nu?!) că predicatorii vehemenți ai bunăstării generale actuale sunt – cu puține excepții – cei care, și în trecut, și în prezent, au trăit/trăiesc (ei și/sau urmașii lor), în puful privilegiilor. Pe ei n-are de ce să-i încerce vreo amintire duioasă despre trecut pentru că n-au termeni reali de comparație a „nivelului de trai”, traiul lor fiind... otova bun sau cu variațiuni de la *bine* la *mai bine*, oricând și în burta oricărui chit. Și-atunci – ce să facă, sărmanii? – ca să-și mascheze duplicitatea (sau multiplicitatea facială): se plâng ipocrit de câte au suferit în comunism! *Ei???! – să fim serioși! Ei au provocat suferințe! Ei – cei care citeau cu pasiune Scânteia sau Scânteia tineretului, aderând „cu tărie” la direcția trasată de partid, pe când noi ascultam clandestin „Vocea Americii” sau „Europa liberă” – au obrăznicia să ne arate cu degetul și să ne numească „nostalgici”!*

Ei, bine, sunt – declarat! – nostalgica acelei gospodării „primitive” a bunicilor, unde – de bine-de rău – creșteau un purcel, câteva oi, câteva găini, o văcuță... Mi-e dor de grădina lor cu produse „bio” (roșii, cartofi, castraveți, fasole, varză, rădăcinoase, verdețuri, zmeură), de vița-de-vie boltită peste curte, de livada cu trei-patru meri, câțiva pruni, un nuc, un păr, un cireș. În mica lor gospodărie, produsele erau „eco”, resturile – biodegradabile, reciclabile, relația cu natura – echilibrată, pașnică. Acolo, până și *Scânteia*, citită în răspăr, își găsea rosturi mai... nepoluante mental: tapeta pereții de lemn ai closetului din curte, să nu bată vântul printre scânduri, sau, înmuiată în puțin petrol, aprindea nu patosul ideologic al cuiva, ci... focul de lemne în vatră. Nu se ascunde nimic „comunist” în nostalgia asta a mea și a multor altora.

Dar tocmai ei – activiștii comuniști care, în vremea crizei alimentare, când noi abia încropeam un prânz din pui scheletici, cu gheare și capete cu tot, cumpărați după lungi șederi la coadă, se îmbuibau cu bunătați de la cantinele partidului – se joacă de-a vocabularul, răspândind cu mare zel false sinonimii în numele „progresului” pe care, zic ei, omul de rând îl ignoră.

Mă întorc la Iona, care problematizează „progresul” în timp ce, deja înghițit, încearcă să pescuiască, în... captivitate, puținel care „cade” din prada peștelui mare: (*În năvod cad vreo zece pești.*) - (*Nu se opune evidenței.*) - *Totuși, progresul e progres.* - *A, nu, nu s-apucă nimeni să-l conteste.* - (*Ducându-și mâna la cap.*) - *Numai că nu mă simt eu așa de bine.* - *Să-l pot gusta după pofta inimii.* - *Zău, nu prea sunt în apele mele.* (*Se latină.*) *Care-o fi cauza?*

Răspunsul se inserează subtil, printre rânduri: pescarul nu se simte „așa de bine”, nu e „în apele lui”, nu poate gusta „după pofta inimii” progresul (incontestabil, dar mărunț) din cauză că prețul plătit este pierderea libertății („viața aceea, sau soarele”) avute înainte de a fi fost înghițit – *in illo tempore* – de primul pește.

Iona descoperă, tulburat, că orizontul însuși – oricât de „larg” și de „luminos” ar fi perceput – se profilează în nota aceeași iluzorii libertăți: – *Ce e orizontul ăla?* - (*îngrozit:*) – *O burtă de pește. /.../ – Ce-ai văzut?* – *Nimic, decât un șir nesfârșit de burți. Ca niște geamuri puse unul lângă altul.* – *Închis între toate aceste geamuri.* Ceva mai târziu, constatând infinitatea captivităților, va medita grav: – *Problema e dacă mai reușești să ieși din ceva, odată ce te-ai născut. Doamne, câți pești unul într-altul!* – *Când au avut timp să se așeze atâtea straturi?*

Piesă parabolică – scrisă cu adresă directă la libertatea mutilată de abuzurile unui regim totalitar – „Iona” își păstrează actualitatea. Mesajul transmis prin protagonist se dovedește a fi supratemporal și profetic.

Autenticii nostalgici ai totalitarismului (unii cu funcții decizionale importante, alții în calitate de „cetățeni” fideli celor cu funcții) viețuiesc printre noi. Le trădează prezența nu atât discursurile împănate cu așchii remanente din limbajul de lemn, cât atitudinea înverșunată, despotico-autoritară care le-a... intrat în sânge și de care nu se pot dezbara nici ei, nici progeniturile lor, indiferent în ce culoare își văcsuiesc apartenența politică... Doar nu e secret că „năravul din fire, n-are lecuire”, că „lupul blana-și schimbă, dar năravul – ba”, că „așchia nu sare departe de trunchi” sau că „ce naște din piscică, șoareci mănâncă”. Ei nu-și amintesc „nostalgic” de pădurile bogate de altădată, acum prăduite, de sistemele de irigații care – hocus-pocus! – postdecembrist au pierit, de călduroasele cizme de Agnita, de iaurtul ieftin, fără conservanți, de ciocolata Pitic... N-au cum să-și amintească „pe viu” nici de cele bune, nici de cele rele (de teama că „aproapele” are „ochi albaștri” și – dacă îndrăznești să critici regimul – te bagă la zdup, de frigul din case pe timp de iarnă, de cozile interminabile, de penuria alimentară, de rații și cartele, de înghesuiala din troleibuze, de călătoriile-cascadorii pe scara autobuzelor aglomerate, de întreruperile programate de curent electric ș. a.) din „epoca de aur”, pentru că nu le-au trăit așa cum le-a trăit omul de rând. Ca să nu lipsească mentosanul de pe gogoasă, tot ei au tupeul să-i acuze pe așa-ziii nostalgici că regretă epoca egalitaristă pentru că atunci „eram toți o apă și-un pământ”. Toți – adică...

vezi Doamne, și ei o duceau greu, în rând cu plebea! S-o găsi cineva să le înghită minciunile gogonate???

Aroganți, agresivi, inflexibili, cu priviri schimonosite de răutate ori afișând, conjunctural, zâmbete calpe, de zbiri „cu față umană” (variantă deja de mult eșuată ideologic), nostalgicii autentici și/sau vlăstarele lor tânjesc după deplinătatea puterii de care s-au bucurat în comunism, frustrați fiind acum că, într-o oarecare măsură, li s-a limitat. Limitarea puterii e genul de progres care nu le convine și tare le-ar prii să poată da timpul înapoi! Privind cu atenție, îi vedem cum tânjesc după impunerea unor norme ilogice prin mijloace bine cunoscute din practicile anterioare: forță, abuz, ignorarea/încălcarea legii, „recompense”, șantaj... Vedem cum, necredincioși de felul lor, atacă, în continuare, fără istov, credința și biserica. Tânjesc după unitatea monolitică de opinie, disciplina de fier, alinierea totală, obediența absolută care, obținute prin metoda „pumnului în gură”, le-au făcut odinioară viața ușoară, dându-le, plocon, iluzia că sunt importanți, puternici și, mai ales, veșnici. E de înțeles că sunt *politic* nostalgici... Îi obsedează înlăturarea opozițiilor și, întrucât nu-i pot executa sau încătușa fără proces, ca prin anii '50, recurg cu disperare, în cârdășie cu presa aservită lor, la alte strategii ca să se debaraseze de cei care îi înfruntă: discreditarea, compromiterea, hărțuirea, marginalizarea, ridiculizarea, înscenările, intimidarea, amenințarea, calomniile. Ei, autenticii nostalgici (comuniști/ceaușiști/dictatoriali ca mentalitate, ca structură lăuntrică), sunt artizanii falselor sinonimii generatoare de confuzii în ceața căroră să-și poată ascunde adevărata față. Ei, nu (pseudo)nostalgicii pe care, chipurile, îi demască, sunt cei care suspină și lăcrimează nevăzută, în spatele măștilor, după cenzura care, vremelnic, l-a scos pe reflexiv-profeticul Iona sorscian de pe scenă.

Și mai zice profetul: – *Se clatină lumea ca un ou clocit. – Clocit și răsclocit. – Din care trebuia să iasă cine știe ce viitor luminos. - (Râzând.) Dar s-a răzgândit. – O fi amânat. – S-a clocit oul. – Acum sunt vesel, ori... ? – Așa și-așa. – Simt o moleșeală... – De ulcior care se umple, gâlgâind în fântână. – Într-o fântână seacă. - (Pauză.) Ce pustietate. – Aș vrea să trecă Dumnezeu pe aici. (s.n.)*

Fără să fie deznădăjduit („Răz bim noi cumva la lumină”, spune, în final, referindu-se la lumina/libertatea interioară, inaccesibilă prădătorilor), Iona – în ton cu Arghezi-psalmistul – resimte altă nostalgie, ancestrală și profundă: aceea a prezenței concrete, cândva-demult posibilă, a Creatorului printre pământeni. Prezență dorită cu atât mai mult cu cât oamenii s-au însingurat, s-au izolat – fiecare în chitul lui pandemic – și s-au distanțat unii de alții, într-o lume ambalată propagandistic în folie multicoloră, cu sclipici, dar – dincolo de ambalajul fascinant – pustiită, secătuită, infertilă. O lume care se clatină.

RODICA GABRIELA CHIRA

Anca Sîrghie, *Lucian Blaga et sa dernière muse*. Version française, avec annotations supplémentaires par Sorina Șerbănescu. Préface par Ovidiu Drima. Postface par Antonia Bodea. Sibiu, Techno Media, 2020. (*Lucian Blaga și ultima lui muză*. Versiune în limba franceză, cu adnotări suplimentare de Sorina Șerbănescu. Prefață, Ovidiu Drima. Postfață, Antonia Bodea)

Cititorul francez sau francofon interesat de cultura română și marii săi creatori este pus în fața unui volum menit să lărgescă cunoștințele asupra poetului, dramaturgului și filosofului Lucian Blaga și a personalităților prezente în viața sa. Într-adevăr, descoperim că centrul de interes al cărții se învârtă în jurul detaliilor referitoare la creația autorului și a mediului său, a condițiilor sociale, politice care au marcat ultimii ani ai vieții sale. Toate acestea prin mărturia Doamnei Elena Daniello, cea care devenise muza lui Lucian Blaga pentru mai bine de zece ani, către sfârșitul vieții sale. La acestea se adaugă, la sfârșitul cărții, o listă selectivă a lucrărilor traduse mai ales în limba franceză (realizată de Anca Sîrghie), o trecere în revistă a vieții și operei autorului adus în discuție, precum și explicații succinte asupra personalităților și a societății române a epocii — Sextil Puscariu, Leon Daniello, Constantin Daicoviciu, Ana-Dorica Blaga, Coriolan Brediceanu, Nicolae Titulescu, George Enescu, Emil Cioran etc. — dar și ARLUS, Mémorandumul Transilvaniei etc. (realizate de Sorina Șerbănescu).

Dintre cele trei dialoguri puse în pagină de Anca Sîrghie, conferențiar la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, două relatează întâlniri cu Elena Daniello, în vârstă de 86-88 de ani pe vremea aceea, întâlniri filmate ale căror dialoguri, înregistrate începând cu 7 iulie 1998 și transcrise ulterior, au devenit sursă de informare. Astfel, primul „dialog pe paliere”, intitulat „La Petite cigale des vers de Lucian Blaga” („Greerușa versurilor lui Lucian Blaga”), se axează pe familia acestei femei deosebite precum și pe detalii ale vieții agitate și periculoase a epocii, epocă în care creația lui Lucian Blaga fusese pusă la index. Născută într-o familie de preoți și dascăli, numărându-l pe Sextil Puscariu printre cei cu care avea înrudiri de familie, Elena Daniello și-a petrecut copilăria la Bretcu, în județul Covasna, a studiat medicina la Paris, apoi la Cluj, unde s-a instalat în cele din urmă, în calitate de soție a lui Leon Daniello, medic și membru corespondent al Academiei Române, într-o casă în care își va deschide propriul cabinet de stomatologie. Iubirea dintre

Lucian Blaga și Elena Daniello, o iubire marcată de înțelepciunea vârstei, a fost, de la un capăt la altul, impregnată de interesul pentru cultură, pentru binele țării zdruncinate de regimul comunist încă în fașă, de dificultățile personale pe care le implica această schimbare de paradigmă politică.

Cel de-al doilea „dialog pe palier”, cu titlul generic „Un été de novembre” („O vară de noiembrie”), este înregistrat la Sibiu, în anul 2000, cu ocazia unei vizite a Elenei Daniello în casa Ancăi Sirghie. Sunt evocate momente ale trecutului din care reiese înainte de toate faptul că Elena Daniello fusese conștientă de geniul lui Lucian Blaga și de importanța ascunderii și păstrării cu grijă a manuscriselor sale, ajungând uneori până la copierea lor. Principiul de bază al acestei relații, enunțat de Lucian Blaga însuși, era că „Orice dragoste care duce la creație își dobândește legitimitatea”. Sunt evocate vacanțele „mai mult sau mai puțin lungi” la Gura Râului (comună devenită mai târziu refugiu pentru vacanțele de creație) din anii 1945-1946, când Universitatea din Cluj se refugiase la Sibiu în urma Dictatului de la Viena. Rememorările aduc în prim plan lumea transilvăneană ce păstra un echilibru între etnii până la evenimentul din 1940 care a dat totul peste cap. Alte întoarceri în timp marchează integritatea intelectuală și morală a Elenei Daniello, femeia aceasta pe bună dreptate văzută ca ultima muză a lui Lucian Blaga și plecată dintre noi în anul 2010, la vârsta de 99 de ani.

Ultimul „dialog pe palier”, bazat pe lecturi și cele două dialoguri care îl preced, este imaginar. Este datat decembrie 2014 și îl are ca partener pe Lucian Blaga însuși. Pentru a susține dialogul, cartea din care au fost extrase majoritatea citatelor - răspunsuri ale filosofului este *Luntrea lui Caron*.

Volumul acesta vine cu o documentație amplă și pasionată a autoarei, cu o capacitate de a face conexiuni între mărturiile directe și erudiție, cu înclinația de a trăi istoria literaturii prin întâlniri cu autorii sau cu cei care le-au fost apropiați. Prin cartea sa, redescoperim mai ales lumea de după cel de-al Doilea Război Mondial, lume generatoare de multe îngrijorări, dar care purta deopotrivă semnul înaltei culturi, al calității autentice. Este vorba despre un document interesant care se poate constitui în instrument de cercetare.

Se cuvine să salutăm, de asemenea, munca meritorie de traducere a acestei cărți care, în versiunea originală, a fost recompensată, în anul 2015, cu Premiul Octavian Goga venit din partea Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Sibiu.

„Versuri cu litera curată” - *Pietre albe*, de Alexandrina Tulics

O experiență poetică mai neobișnuită ne propune Alexandrina Tulics, româncă stabilită de mai mulți ani în SUA, niciodată însă desprinsă de neamul său, de limba în care i-a învățat credințele și i-a cântat dorurile. Este vorba despre volumul intitulat *Pietre albe* (Editura Stef, Iași, 2019), al doilea apărut după *Foșnet stelar*, circumscris aceleiași tematici, a vieții omului în prezent, a raporturilor cu preceptele creștinești, cu divinitatea. Această orientare trimite, în primă instanță, la o specie lirică aparte, care este poezia religioasă. Lectura acestor volume conduce însă spre o înțelegere mai profundă și nuanțată, căci cititorul descoperă aspecte ale vieții spirituale care caracterizează omul contemporan, aflat, mai mult decât oricând, la o răscruce, între „credință” și „tăgadă”, după cum Tudor Arghezi și-a răspuns propriilor frământări. Într-o lume a tensiunilor și a încercărilor de tot felul, după cum vrea să ne convingă poeta, credința sinceră și o viață condusă de bunătate, dreptate și adevăr sunt singura cale spre schimbare, spre asigurarea unui alt viitor pentru cei care ne vor urma.

Versurile Alexandrinei Tulics se desfășoară pe două planuri ideatice majore: unul al realității, în care ea însăși trăiește, aspecte examinate cu înțelegere, dar și cu ochi critic, iar celălalt al raporturilor omului contemporan, trăitor în această realitate, cu Divinitatea, de la care așteaptă îndreptarea și salvarea. Din aceste delimitări se poate afirma că volumul *Pietre albe* oferă o poezie cu caracter civic și creștin. De aici și anumite caracteristici ale expresiei care probează o mai accentuată cantonare în actualitate, printr-un limbaj apropiat de rigorile oralității, puternic marcat exclamativ sau interogativ. Ca element de inițiere a semnificării poetice, titlul ales de autoarea volumului poate avea bogate trimiteri prin simbolistica substantivului „pietre”, care conduce spre ideea de tărie, de rezistență și durabilitate, bogat conotată subliminal de înțelegerea alegorică a întemeierii creștinătății pe jertfa primului Apostol, aceasta odată cu toate însușirile pe care le presupune adjectivul „albe”, atât de nobil înzestrat în mentalul colectiv al românilor.

Simțind ea însăși nevoia de a se defini și de a-și identifica rosturile creației, poeta realizează o mică artă poetică sub titlul *Curățește-mi, Doamne, poezia* în care își îndreaptă ruga de a fi ferită de „slovele inerte / De păienjenis stufos, / Ce se vrea un vers frumos”, refuzând „sărăcia-n vers”. Gândul i se întoarce și spre sine: „Dă-mi conștiința curată / Să am litera curată, / Chiar de-i simplu și modest”, dar și spre cei cărora le este destinat: „Cititorul să-mi aline”.

Așa cum se poate remarca de la primele pagini, Alexandrina Tulics practică o poezie de inspirație creștină, al cărei scop îndreaptă discursul spre valorile morale, ținând însă de cel mai profund umanism. De aceea vom regăsi

frecvent, lângă confesiunea lirică, adresarea directă și dialogul, prin care poeta aduce în dezbatere probleme ale existenței, fără a ezita să apeleze la precepte ale educației creștine. Semnificativ, în acest sens, este chiar primul poem din ciclul *Trezire și veghere*, cu care se deschide volumul, *Ești Începutul și Sfârșitul*, o mărturisire a înțelegerii prezenței lui Dumnezeu în întreaga existență. Forma de exprimare aleasă este cea interogativă, un procedeu retoric de efect, cu scop persuasiv: „Cine ești? / De soarele Te-ascultă și-ngeunchează înaintea Ta, / Iar noaptea fuge dinainte-Ți / când poruncești luminii.” Cititorul este invitat să răspundă fiecărei interogații care îi aduce revelația unei lumi sub protecția divină. Imaginile alese acreditează ideea paradisului terestru: salcâmi înfloresc, ponoarele se îmbracă în bujori și liliac, albinele adună dulceața florilor și ascund noul rod. Amintind jertfa chistică, poeta simte ea însăși datoria de a recunoaște: „Ești Începutul și Sfârșitul!”

Sub această înțelegere, se plasează și destinul omului care, în *Anotimpurile Domnului* este îndemnat să răspundă darurilor care i s-au dat, „Ca să rodești Porunca lui”, în ciuda furtunilor pe care trebuie să le traverseze. Intenția moralizatoare este accentuată atunci când preia din textul biblic unele dintre cele mai cunoscute secvențe, asigurându-le adaptarea la realitate. Așa se întâmplă în poemul *Se-ntoarce fiul rătăcit*, unde narativul pregătește dramaticul cunoscutei întâmplări, pendulare între iluzia înălțării și prăbușire, sau *Sărutarea lui Iuda*, atenționându-și contemporanii în mod direct: „Iuda? Este printre noi, jovial, atent, vioi...” Din intensitatea trăirilor, versul ia de multe ori forma rugăciunii: „Atinge, Iisuse, și cheamă pe nume! / Și grâu și floare și miere-n cunune, / Și râuri voiase ce nu vor să tacă / Și duc peste vâi Pâinea-Ți bogată” (*Atinge-Te, Doamne!*).

Ancorată permanent în realitate, poeta simte nevoia să descrie neajunsurile pe care le-ar dori îndreptate. Viziunea asupra realității este întunecată, atunci când examinează situația în care se regăsește țara sa, în poezia *Rămâi curat*, observând în propoziții eliptice și pauze sufocante: „...Atâtea vorbe fără rost... / Atâta foc împrăștiat! / ...Atât suspin și întristări...” Înzestrându-și poezia cu rol soteriologic, poeta se adresează direct unei persoane a doua, fără a ignora tonul de dojană: „De ce-ai schimbat lumina pe-ntunerice / Și dragostea-I pe tot ce-n lume e murdar?” (*De ce-ai schimbat Lumina pe-ntunerice*). Limbajul este simplu, direct, dar cuprins de îngrijorare pentru soarta omului „Se minte, se fură, se-nșală...” (*Pe care cale ești?*), dar și a țării sale pe care o vede amenințată, ca în poezia *Ce mai aștepti?*: „în poarta țării, ulii gheara-și înconvoaie”. O potențare a expresivității obține poeta printr-o înlănțuire interogativă în poemul *De ce se zbate lacrima în pleoapă?* care oglindește o conștiință responsabilă față de destinul țării sale: „De ce se zbate lacrima în pleoapă / Ca apa-n valul mării, / Când corbii pene negre-și lasă / Cu-antetul disperării”. Și interogațiile continuă: „De ce doințitul plânge... / De ce amurgul arde... / De ce se-opresc cocorii...” și, mizând pe funcția de contact a comunicării, răspunsurile sunt așteptate de la cititorul provocat să mediteze.

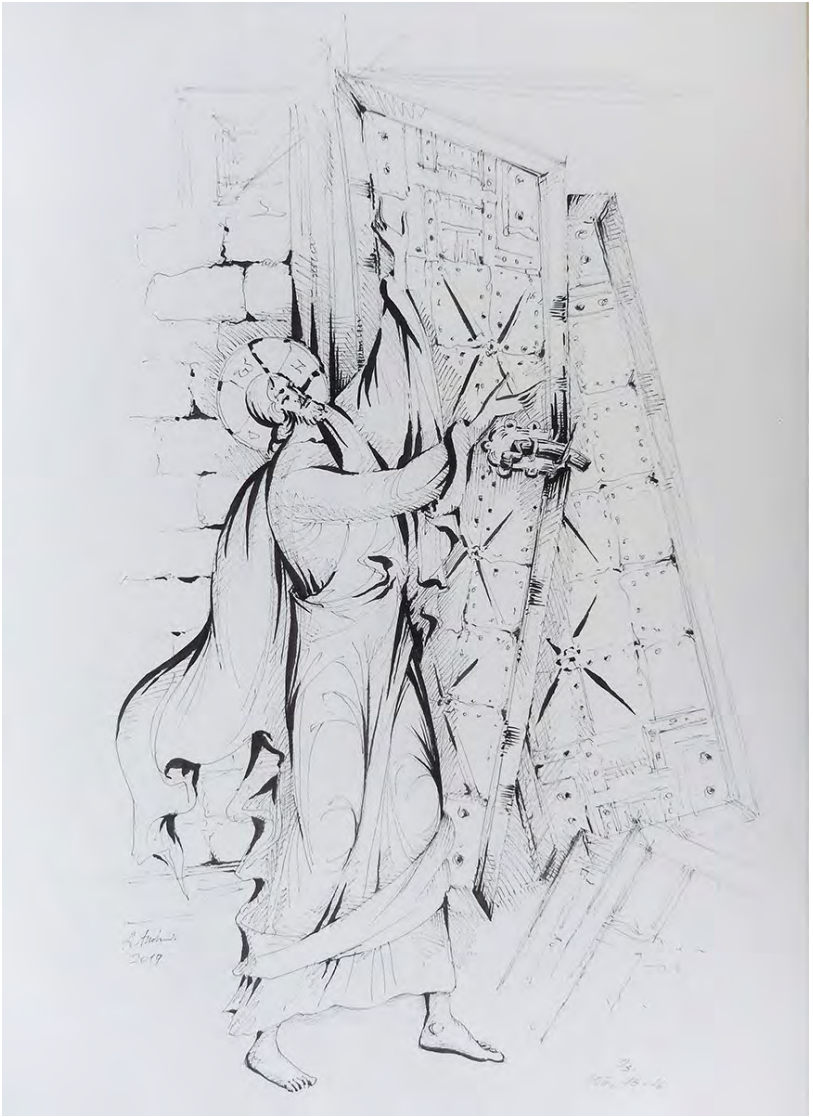

Forma figurată, metaforică este uneori preferată de poeta capabilă de neașteptate treceri spre planul unor semnificații de profunzime. Așa este poezia *Pomul bun și pomul rău*, o sugestivă antiteză pe tema rodirii, care se transferă în raport cu viața omului, pe care trebuie să îl întrebe: „În fapte de credință ai rodit?” Câștigând în lirism, se regăsesc mai multe poezii, precum *Când cerul a iubit atât de mult pământul*, *Bobul de grâu – căzut sau Salcia*, *omul ce plânge*, cu reușite sub raport imaginativ și prozodic: „În plânge amarul pe luciul de apă, / Cu plete-nmuiate în apa curată”. Resursele de imaginație ale autoarei care împletește motive biblice cu elemente din realitate se relevă și în poemul *Furtuna și ura*, unde prăbușirea în furtună a unui păr prieten, „dulce-n singurătatea sa”, din ale cărui fructe se îndestulează, îi evocă sacrificiul christic.

Asigurând o continuitate ideatică cu volumul *Foșnet stelar*, poeta își intitulează un ciclu de poezii *Încurajare*, semn al speranței și al încrederii pe care le simte ascultând mesajul Dumnezeirii. Despre aceasta vorbesc poezii precum *Aștept în suflet primăvara*, *Mângâie-mă-n raze de lumină*, *Lasă-te în mâna Lui!* Interesant procedeu al plămuirii poetice este și menționarea în finalul creației a aceluși aspect din realitate care s-a constituit în nucleul inspirației, așa cum se regăsește în poezia *Lacrimi de aur*: „Zilele astea am văzut sălcii cu crengi-plete, / galbene ca aurul, / plecate ca niște oameni în închinare.” Astfel, se dezvăluie procesul de transfigurare a realității în planul artistic, care devine „un plâns al cerului cu râul, / Prin plete-aur, sălcii plângătoare ...” De altfel, picturalul, prezent mai ales în tablouri autumnale, redă viziuni ale unui spirit melancolic, în poezii ca *Aur de toamnă*, *Plouă frunze*, *Fiori de toamnă*, discret confesiv, precum în *Galben de toamnă*: „Sub foșnetul galben de toamnă / Îmi pierd amintiri care dor...” Reușit este și un tablou de vară, unde vizualul și auditivul se completează cu olfactivul: „În mătasuri se răsfată / Un miros suav-grădină, / Și visează-n flori de soare / Somnoroasa de sulfină. // Greieri adormiți în cântec / Pierd în picot melodia, / Ciripește-n repetiții / Și surdina ciocârlia.” Sub raport estetic, poezia naturii poate fi considerată o reușită.

Bogate în conținut și mesaj sunt și poeziile care se constituie în celelalte cicluri, *Zidire spirituală*, *Slujire*, *Laudă și închinare*, ca o reluare și dezvoltare a celor din primul volum, în care preaplinul trăirilor se revarsă în mărturisirea sinceră a credinței creștine, scop prioritar căruia i se subordonează realizarea artistică însăși. O zăbavă mai accentuată asupra nivelului stilistic și de limbaj ar fi profitabilă.

Consecvenței tematice, duse până în tangența manierismului, i s-ar putea așeza ca temei intenția de a contribui la o însănătoșire morală a semenilor, prin întoarcerea la curățenia credințelor strămoșești. La temelia acestui crez, Alexandrina Tulics așază, prin volumul său, o piatră care va rezista în timp.

Romeo Andronic, *Ps. 106*

ANUNȚURI

Biserica noastră: St. George Episcopal Church in Astoria, pe 27 Ave cu 14 Street (lângă East River).

Slujbele duminicale (Sf. Liturghie) au loc la ora 1:00 PM.

Mijloace de transport: Metrou N și W până la stația Astoria Boulevard; bus Q18 (stop 14 street), Q102 și Q103.

Studiul Biblic (sunați pentru înscriere la 718-626-6013)

Cenaclul literar „M. Eminescu”: vinerea sau duminica la fiecare două săptămâni.

Vizitați www.romanian-institute-ny.org sau vedeți anunțurile afișate pe pagina facebook „Theodor Damian – New York”.

Broadway Medical Office

Napoleon Săvescu, MD Medicina interna, mica chirurgie
F. Christodoulidou, MD Med. interna, haematologie, oncologie
Iqbak, MD Cardiologie
Mircea Golimbu, MD Urologie, Prof. NYU
Dan R. Cimponeriu, MD Gastroenterologie, Hepatologie

**Cabinetul nostru este dotat cu echipament
nou si modern pentru:**

**X-Ray
EKG**

**Spirometrie (Evaluari Pulmonare)
Sonografii Abdominale,
de Rinichi si Cardiace
Cardiotrace (EKG prin telefon)
24 de ore Halter Monitor
Sigmoidoscopii si Pap smear
Tens (Stimulare electrica)**

Ultrasound

**Timpanometrie
toate testele de sange si urina
teste pentru depistarea
cancerului de colon si ulcer
teste pentru aids (rezultatul in 24-48 ore)
Tratamente specializate**

**Luni, Marti, Joi 10am-8pm
Miercuri 4-8pm
Sambata 10am - 4pm**

Fara programare

21-26 Broadway, LIC, NY 11106 (718) 932-1700

subway: N pana la statia Broadway (Queens)
bus: Queens 104 de la 48 Street, Sunnyside, Q 19 A de la 82nd Street,
Jackson Heights
Manhattan 101 de la 59th Street, Manhattan, pana la Steinway,
unde schimbati cu Q 104.

